

Україна: події, факти, коментарі
2008
№ 7
ЗМІСТ

Коротко про головне

**Віктор Ющенко: членство України
в НАТО і ЄС є безсумнівним**

Аналітика

Т. Гранчак, канд. іст. наук, зав. відділу НБУВ

Бухарестський саммит НАТО: Україна у “открытых” дверей

В. Бондаренко, редактор I кат.

Протестные акции в контексте актуальных политических событий

С. Кулицький, канд. екон. наук, старш. наук. співроб.

**Про стан і перспективи розвитку газової сфери України
в контексті українсько-російських відносин**

О. Аулін, влас. кор.

Освоение морского шельфа Украины: проблемы и перспективы

Партійна позиція

В. Копоть, мол. наук. співроб.

**Нова партія Луценка “Народна Самооборона”:
в прогнозах та коментарях**

Прогноз на перспективу в публікаціях ЗМІ

Діяльність органів влади

Політика

Економіка

Соціальна сфера

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

Космічна галузь

Інноваційні розробки та технології

Біотехнології

Інформаційні технології
Освіта та кадрове забезпечення в Україні
Наука і влада
Події у сфері науки

До уваги держслужбовця

С. Горбань, зав. сектору НБУВ
Ю. Левченко, бібліограф 1 кат.

Бій під Крутами 29 січня 1918 р.

За матеріалами газет 1993–2008 рр. (фонди НБУВ)

Коротко про головне

Віктор Ющенко: членство України в НАТО і ЄС є безсумнівним

Президент України В. Ющенко упевнений, що членство України в НАТО та Європейському Союзі, співпраця з якими носить стратегічний характер, є безсумнівною українською перспективою.

Про це глава держави заявив під час виступу на 5-й асамблеї Всесвітнього руху за демократію¹, характеризуючи зовнішньополітичні пріоритети України.

В. Ющенко обґрунтував вибір таких напрямків зовнішньої політики, зокрема щодо НАТО, прагненням України отримати міжнародні гарантії її державного суверенітету.

«Сьогодні ми повинні отримати вперше в нашій історії міжнародні гарантії свого суверенітету», – сказав В. Ющенко, додавши, що система колективної безпеки є найкращою відповіддю на такий виклик.

Глава держави висловив упевненість, що укладаючи нову поглиблену угоду з ЄС восени цього року, українська сторона зможе зафіксувати у цьому документі положення про асоційоване членство з ЄС.

«Така пропозиція сформульована і направлена до офісу Європейської комісії та країн ЄС. Думаю, ми за ці місяці пройдемо цю дорогу і отримаємо перспективу європейського членства таку, як отримали у Північноатлантичній організації», – сказав В. Ющенко.

У своєму виступі під час Асамблеї глава держави виклав історію становлення демократії в Україні, яка була, за його словами, «віками омріяною метою». Він назвав основні складні періоди української історії, в тому числі Голодомори, репресії проти української інтелігенції та неодноразову втрату державності протягом двадцятого століття.

«Ми хотіли бачити свою державу демократичною, де існує фундаментальна свобода – свобода політичного вибору», – сказав Президент, нагадуючи про Помаранчеву революцію 2004 року.

В. Ющенко охарактеризував основні напрямки проведення реформ в Україні, у тому числі в економіці. За його словами, незважаючи на те, що у 90-ті роки багато можливостей економічного розвитку були втрачені через те, що «курс економічних реформ не був чіткий, не був послідовний», за останні три роки України досягла позитивного приросту ВВП на рівні 7-8 % щороку, активізувала притік іноземних інвестицій і знизила до рекордного рівня безробіття, а також збільшила свої золотовалютні резерви, що робить українську економіку більш незалежною. Президент також висловив упевненість, що він зможе «переконати український парламент ліквідувати мораторій на землю».

¹ Довідково: Вперше Асамблея Всесвітнього руху за демократію проходить у країні Східної Європи. Так само вперше в її роботі беруть участь понад 500 лідерів громадянського суспільства із 110 країн світу.

Представник Єврокомісії К. Хоман, коментуючи зроблену В. Ющенком заяву, зазначила, що Україна не може стати асоційованим членом Євросоюзу, оскільки такого статусу в цій регіональній організації не існує.

Крім того, на сьогодні не можна стверджувати, коли Європейський Союз підпише нову угоду з Україною. «Переговори про нову, посилену угоду з Україною тривають. Звісно, ми сподіваємось, що досягнемо просування настільки, наскільки це можливо. Ми також сподіваємось, що на самміті ЄС – Україна на початку осені ми зможемо підвести підсумки. Тоді й побачимо, чи зможемо підписати угоду до кінця року, чи ні», – сказала К. Хоман. Але стверджувати це наразі – це «чиста спекуляція», підкреслила спікер Єврокомісії *(Офіційне інтернет-представництво Президента України (<http://www.president.gov.ua>), *Обзор (obzor.ua)*. – 2008. – 7.04).*

Аналітика

Т. Гранчак, канд. іст. наук,
зав. відділу НБУВ

Бухарестский саммит НАТО: Украина у “открытых” дверей

В румынской печати бухарестский саммит уже назвали самым масштабным за всю 59-летнюю историю мероприятия. Впервые в нем приняли участие семь президентов стран СНГ, в том числе и глава российского государства В. Путин.

Также в работе саммита участвовали президенты США и Франции Дж. Буш и Н. Саркози, канцлер ФРГ А. Меркель, Премьер-министр Великобритании Г. Браун, лидеры многих европейских стран, Генеральный секретарь ООН Пан Ги Мун, председатель Еврокомиссии Ж. Мануэл Баррозу, Верховный представитель ЕС по внешней политике и безопасности Х. Солана.

Участники саммита обсудили проблемы, связанные с военно-тыловым обеспечением миротворческой операции НАТО в Афганистане, ситуацию с приемом в Альянс новых государств и развертыванием в Восточной Европе элементов американской системы противоракетной обороны, а также вопросы трансформации НАТО в условиях новых угроз и вызовов.

В прессе саммит окрестили “саммитом больших надежд” и “больших скандалов”, поскольку кроме вопросов безопасности речь шла о расширении Альянса – предоставлении членства Албании, Хорватии и Македонии и получении Плана действий по членству (ПДЧ) Украиной и Грузией.

Относительно последнего вопроса, участники саммита приняли решение отложить его рассмотрение до декабря 2008 г. Как пояснил помощник Президента США Дж. Буша по национальной безопасности С. Хэдли, такое решение было принято в связи с озабоченностью ходом демократических реформ и стабильностью политических систем в Грузии и Украине, а также из-за споров Грузии с Абхазией и Южной Осетией.

В частности, он отметил, что решение вопроса о подключении Киева и Тбилиси к Плану передано главам МИД стран-членов Альянса, которые соберутся в декабре в Брюсселе. По его словам, там и будет дана “первая оценка” продвижения Грузии и Украины по пути в НАТО. С. Хэдли подчеркнул, что для положительного решения все равно потребуются достижение консенсуса всех членов Альянса.

Обозреватели обращают внимание на то, что формулировки резолюции саммита призваны успокоить самолюбие стран, вопрос о присоединении которых к ПДЧ откладывается, вместе с тем они не содержат каких-либо четких гарантий его положительного решения.

“Сегодня мы пришли к решению, что эти страны станут членами НАТО. Обе нации сделали значительный вклад в деятельность Альянса. Мы приветствуем демократические реформы в Украине и Грузии. ПДЧ является следующим шагом для Украины и Грузии на их пути к членству в НАТО. Мы дали четко понять, что поддерживаем эти государства в представлении заявки для участия в ПДЧ. Именно поэтому мы начинаем период интенсивного взаимодействия с обеими странами на высоком политическом уровне. Мы обратились к министрам иностранных дел с просьбой дать первую оценку прогресса обеих стран на следующей встрече в декабре 2008 г., где министры иностранных дел уполномочены решить, станут ли Украина и Грузия членами НАТО”, – подчеркивается в резолюции.

Обещание вернуться к данной проблеме подтвердил и Генсек Альянса Я. де Хооп Схеффер, отвечая на вопрос, получит ли Украина ПДЧ в декабре. Он заметил, что следует придерживаться текста финального коммюнике, где четко указано, что сначала министры иностранных дел стран Альянса дадут оценку действий Украины.

Комментируя решения саммита НАТО относительно Украины, Президент В. Ющенко назвал их победой.

Он подчеркнул, что впервые прозвучала четкая перспектива членства Украины в этой организации. Глава государства отметил, что главным является не предоставление стране Плана действий относительно членства, а членство в НАТО. «Если мы говорим, что нам нужно двигаться, то этот саммит является историческим. Поскольку он дал ответ на одно, на самый ключевой маяк, – что все страны, 26 стран НАТО, высказались однозначно положительно к каждой стране, со всех членов все однозначно высказались за Украину, относительно ее членства в НАТО”, – подчеркнул Президент.

Вместе с тем обозреватели обращают внимание на то, что в пятницу, 4 апреля, В. Ющенко уволил послов Украины в России и Германии – О. Демина и И. Долгова. Представители дипломатического корпуса называют главной причиной отставки своих коллег саммит НАТО в Бухаресте, по итогам которого Украина не получила ожидаемого Плана действий относительно членства в Альянсе (ПДЧ). В Секретариате Президента не связывают отставку послов с итогами саммита НАТО и заявляют о рядовой ротации дипломатического корпуса. Официально объявленная причина смены послов не вызвала доверия у украинских дипломатов. Большинство экспертов

уверены, что поводом для этого стал отказ Киеву в предоставлении ПДЧ на последнем саммите НАТО.

Следует отметить, что дипломаты расходятся во мнении, является ли решение Президента оправданным.

“У меня возникает вопрос, сколько раз И. Долгов встречался с А. Меркель, а не с третьестепенными чиновниками МИДа? Я думаю, ни разу. Кроме того, из страны пребывания надо писать не то, что нравится Киеву, а сообщать реальную ситуацию. Так что эти отставки – урок для всех послов”, – делает выводы экс-глава МИД Г. Удовенко.

Возглавлявший длительное время внешнеполитическое ведомство Украины А. Зленко придерживается иного мнения: “Трудно найти какие-либо аргументы в пользу того, что посол России виновен в таких результатах саммита. В случае с Германией такая возможность теоретически есть, ведь посол должен был информировать Украину о позиции Берлина и рисках, связанных с заявкой Украины по ПДЧ. Но я не могу поверить, что И. Долгов, опытный дипломат, работавший заместителем министра иностранных дел, не выполнял эти обязанности”.

Следует отметить, что вопрос расширения НАТО за счет Украины и Грузии вызвал резкий резонанс на Западе и в России. Москва ясно дала понять, что против такого сценария. Об этом в марте говорил Президент России В. Путин и избранный Президент России Д. Медведев. Он уверен, что ситуация вокруг Грузии и Украины может стать опасной для сложившейся системы безопасности во всей Европе.

В Европе также оказались противники приглашения бывших республик СССР в НАТО. Громче всех об этом заявила федеральный канцлер ФРГ А. Меркель.

Активным лоббистом присоединения Украины к ПДЧ выступили США. По мнению политологов, позиция США в данном вопросе вполне предсказуема: для Дж. Буша Украина в НАТО или хотя бы на пути в Альянс сегодня необходима, поскольку это не только собственный форпост у границ Москвы и не только показатель дальнейшего расширения влияния США на Старом континенте, но и вопрос внешнеполитического имиджа именно Республиканской партии и ее основного кандидата – сенатора Маккейна накануне президентских выборов.

В “группу активной поддержки”, возглавляемую США, вошли Канада, Польша, Румыния, Эстония, Латвия, Литва, Польша, Болгария, Словакия, Словения и Чехия.

В то же время ряд европейских держав – Германия, Франция, Италия, Испания, Нидерланды, Бельгия, Португалия и Люксембург – выступили категорически против присоединения Украины к каким бы то ни было дополнительным планам, связанным с НАТО, помимо уже реализующихся.

“Немало европейских членов Альянса не имеют малейшего желания оказывать такую услугу Дж. Бушу, который вскоре оставляет должность. Они, скорее всего, хотят переждать: если преемник Дж. Буша в Белом доме будет занимать такую же позицию, то Берлин и Париж смогут выгодно разменять

этот вопрос на что-то важное для себя”, – анализирует Financial Times Deutschland.

Нидерланды высказались против приглашения Украины и Грузии в Альянс накануне проведения саммита. Об этом заявил министр иностранных дел М. Ферхаген. По его словам, для этого надо выбрать более подходящее время.

Голландский министр полагает, что пригласить Украину и Грузию в НАТО можно, например, через год, а пока лучше придумать более свободные формы сотрудничества между этими странами и Североатлантическим альянсом.

По мнению обозревателей, позиции европейских дипломатов во многом определяются нежеланием раздражать Москву, выступающую против присоединения Украины и Грузии к НАТО.

В частности, как отмечает издание «Комсомольская правда в Украине» (статья «Путин и Буш вступят в схватку за Украину»), «наша страна все больше напоминает “шар для гольфа” (американский вариант сравнения) или “теннисный мячик” (то же – в европейском варианте), которым завладели игроки со стажем и с полным пакетом собственных интересов. Хотя из Киева уже казалось, что три тысячи делегатов из 60 государств собираются в столице Румынии с единственной целью: то ли признать Украину партнёром, то ли отказать ей в этом праве...”.

Напоминая, что Германия пообещала воспользоваться своим правом вето, если США не откажутся от намерений пролоббировать стремление официального Киева войти в ПДЧ уже в Бухаресте, КП добавляет: «А. Меркель, и это невозможно было не заметить, играла особую партию по отношению к В. Путину и интересам России. Давнее экономическое партнёрство и газовая труба связывали их накрепко. По сути, прибывший на саммит В. Путин женскими, хоть и канцлерскими, руками удерживал Украину в сфере российского влияния и отгонял от неё без пяти минут отставного ковбоя Буша”.

Дополнительным поводом для затягивания решения вопроса о присоединении Украины к ПДЧ для европейских оппонентов США может стать нежелание самих украинцев присоединяться к НАТО. Ведь, как свидетельствуют результаты соцопроса фонда “Демократические инициативы”, который был проведен в преддверии Нового года, только 64 % украинцев готовы прийти на натовский референдум и только 32 % из готовых поучаствовать согласны присоединить Украину к НАТО.

В соответствии с высказываниями Президента В. Ющенко, такой процент согласных на вступление в НАТО зависит исключительно от степени информированности населения о том, что же такое Североатлантический блок. Глава государства отметил, что сейчас лишь 3 % населения владеют информацией о НАТО и готовы формировать свое собственное политическое мнение. При этом В. Ющенко выразил уверенность в том, что в ближайшие два года “будет проведена такая дискуссия в нации, чтобы сформировать общенациональную мысль. А за это время мы получим ПДЧ”.

Однако, как отмечают аналитики, дело не только в недостаточной информированности населения о НАТО, а и в том, что, согласно

вышеупомянутым социологическим исследованиям, ровно половина несогласных на вступление в Альянс украинцев придерживается такой позиции исключительно опасаясь окончательно испортить отношения с Россией.

В данном контексте характерна позиция лидера “Украинского форума”, академика НАНУ В. Семиноженко: “Я оцениваю этот шаг с точки зрения экономических интересов Украины. Россия недвусмысленно дала понять, что вступление Украины в Североатлантический альянс будет означать полный разрыв сотрудничества в военно-промышленном комплексе и аэрокосмической промышленности. А эти отрасли на 70 % зависят от связей с российской стороной. Для нас членство в НАТО практически будет означать уничтожение производства в этой сфере, а перевод их на стандарты НАТО потребует значительных бюджетных расходов. Кроме того, как показывает опыт стран с внеблоковым статусом, таких как Австрия, например, участие страны в военном блоке обходится намного дороже, чем нейтралитет. При этом необходимо учесть, что доля экономики Украины в мировом масштабе за годы независимости сократилась в десять раз”.

Заявления и высказывания российской стороны по вопросу присоединения Украины к ПДЧ и перспективы ее вступления в НАТО свидетельствуют о небезосновательности подобных опасений и возможном разыгрывании даже более жестких сценариев.

В частности, глава МИД РФ С. Лавров называет планы по расширению НАТО “несоответствующими реалиям современности”.

“Мы воспринимаем планы по расширению НАТО как несоответствующие реалиям современного мира, когда угрозы для всех общие, и бороться с этими угрозами можно только сообща, а не механически расширяя блоки, сохранившиеся со времен «холодной войны», и не путем освоения территорий на основе блоковых установок”, – сказал С. Лавров, отвечая на вопрос, как бы он прокомментировал высказывания западных политиков о скором возможном вступлении в НАТО Украины и Грузии.

Гораздо более жестко и конкретно высказался на бухарестском саммите Президент России В. Путин. Цитируя российское издание “Коммерсантъ” со ссылкой на источник в делегации одной из стран НАТО, СМИ информируют о том, что на закрытом заседании совета Россия – НАТО глава РФ пригрозил, что в случае вступления в НАТО Украина может прекратить свое существование как единое государство.

“Когда же речь зашла об Украине, В. Путин вспылал. Обращаясь к Дж. Бушу, он сказал: «Ты же понимаешь, Джордж, что Украина – это даже не государство! Что такое Украина? Часть ее территорий – это Восточная Европа, а часть (и значительная) подарена нами!» И тут он очень прозрачно намекнул, что если Украину все же примут в НАТО, это государство просто прекратит существование”, – рассказал источник издания.

“То есть, фактически он пригрозил, что Россия может начать отторжение Крыма и Восточной Украины”, – пояснил собеседник.

Между тем уже в субботу, 5 апреля, ряд околоремлевских политологов и экспертов в эфире российских телеканалов заговорили о том, что вступление

Украины в НАТО чревато развалом страны и что якобы именно поэтому Украина никогда не вступит в НАТО.

Накануне бухарестского саммита, 27 марта, выступая на Всеукраинском форуме интеллигенции, Президент Украины В. Ющенко заявил, что считает унизительным прислушиваться к мнению других стран относительно интеграции Украины в НАТО.

По словам Президента, ни одна из стран, которые обрели свою независимость на протяжении последних 20 лет, не избрала другую модель безопасности, кроме коллективной безопасности.

В. Ющенко подчеркнул, что присоединение Украины к Плану действий для членства в НАТО – это лишь предисловие “к тому фундаментальному ответу, который даст нация через несколько лет”.

Президент также призвал не слушать рекомендации из столиц других стран. “По моему мнению, это унизительно для украинской нации. Мы можем самостоятельно дать ответ на исключительно суверенный вопрос”, – подчеркнул он.

Глава государства заметил, что никакой угрозы для других стран интеграция Украины в НАТО не несет, и подтвердил готовность Украины предоставить любые гарантии относительно этого вопроса.

“Кто-то распространяет басню, что будет военная база НАТО в Севастополе – не будет этой базы, не будет. Читайте внимательнее Конституцию, которая четко закрепила то, что на украинской территории военной базы ни одной иностранной страны или блока не будет”, – сказал В. Ющенко.

Говоря о России, В. Ющенко попросил обратить внимание на то, кто сегодня является лучшими друзьями России в Европе. “Немцы, французы, испанцы, итальянцы. Но это все – страны НАТО”, – сказал Президент.

Он также напомнил слова Президента России В. Путина во время его визита в Болгарию, когда он заявил, что Россия уважает суверенное право болгарского народа присоединиться к НАТО и Европейскому Союзу.

“В действительности, если мы думаем о собственных национальных интересах, у нас есть ответ на любой вызов”, – отметил В. Ющенко. Комментируя минувший саммит НАТО, Президент подчеркнул, что “политический суверенитет Украины и членство в НАТО – тождественны”, и добавил, что членство государства в НАТО не может рассматриваться как “продукт холодной войны между кем-то”.

Он также высказал мнение, что Всеукраинский референдум относительно вопроса членства Украины в НАТО – вопрос двух лет.

Примечательно, что накануне визита в Бухарест В. Ющенко сдержанно пояснял, что на сегодня вопрос о вступлении Украины в Североатлантический альянс вообще не стоит, а рассматривается лишь ее присоединение к Плану действий относительно членства в НАТО. “Выбор будет через годы (относительно вступления Украины в НАТО)”, – сказал Президент и спрогнозировал, что поддержка общественности относительно вступления Украины в НАТО может составить 60–70 % к 2010 г.

В целом, комментируя дискуссии вокруг вопроса о присоединении Украины к ПДЧ, обозреватели делают вывод о том, что в них проявились как противоречия внутри НАТО, так и внутривосточное соперничество и противоречия в Украине.

В частности, обращается внимание на то, что с начала 2007 г. ситуация в НАТО стала меняться – явные провалы США в Ираке и Афганистане, усиление военной мощи азиатских держав, тревожные тенденции в мировой экономике дали американской администрации понять, что в современных условиях даже сверхдержава не может в одиночку обеспечить военную и экономическую безопасность. С этим и связаны усилия США по реформативному и расширению Североатлантического блока. С одной стороны, американцы явно стремятся переложить на европейских партнёров экономические тяготы содержания военной машины НАТО. Ответ европейцев на американские инициативы двоякий: ряд европейских политиков усилили акценты на необходимости самозащиты Европы – создания европейского военного блока (зародышем которого является Западноевропейский военный союз – ЗЕС). Другие же – к примеру, лидер Франции Н. Саркози – заявляют о необходимости “более тесной интеграции в рамках НАТО”.

С другой стороны – заметно стремление усилить американские позиции в блоке путём форсированного включения в состав НАТО нестабильных восточноевропейских государств, полностью ориентированных на США. Одной из таких стран, по замыслу Пентагона, должна стать и Украина.

Сама по себе Украина значительной военной ценности для НАТО не представляет (вооружённые силы страны оставляют желать лучшего, а на создание новой армии, в том числе – и при помощи Запада, потребуются десятилетия). Для США интересным может быть расширение Альянса до границ с Россией как аргумент в дискусионных вопросах. При этом обозреватели считают, что включение в НАТО Украины будет направлено не только против России, но и против Западной Европы, где североатлантическая (плюс полностью зависимая от США) Украина “будет образцовым троянским конём”.

В то же время обращают на себя внимание аргументы, высказанные скандально известным украинским журналистом и писателем О. Бузиной в авторской колонке в газете “Сегодня”, о том, что, находясь рядом с Россией, лучше не быть в НАТО.

“В своё время, ещё во времена СССР, это прекрасно поняла Финляндия. Заведя после 1945 года особые отношения с Москвой, финны пользовались дешёвым русским сырьём, поднимавшим рентабельность их экономики. Ни в какие внешнеполитические авантюры они больше не ввязывались: ибо будут ли в случае новой континентальной заварушки русские танки в Париже – ещё неясно, а до Хельсинки точно дойдут”, – пишет он (“НАТО не спасёт Украину от самой себя”).

О. Бузина резюмирует: “К сожалению, у Киева нет такого прагматического подхода. Тут не понимают, что украинский патриотизм состоит не в очередной

попытке во что-то вступить, а в умении остаться на своём месте. Между Западом и Востоком. В своей хате. Где своя правда. И своя воля”.

Подобные настроения могут стать востребованными в условиях де-факто начавшейся президентской кампании и досрочных парламентских выборов, возможность которых до сих пор не исключают политологи. По их мнению, антинатовская карта станет главным козырем Партии регионов, КПУ, СПУ, ПСПУ на выборах. При этом эксперты обращают внимание на рост за последние три месяца числа противников НАТО в Донецкой и Луганской областях с 80 до 98 %.

Возглавляемые Президентом сторонники вступления Украины в НАТО, для которых присоединение страны к Альянсу означает гарантию ее суверенитета, считают необходимым проведение широкой разъяснительной работы преимущественно в тех регионах, где велик процент сомневающихся в необходимости вступить в НАТО – это Киев, Центральная и Западная Украина. Каждому украинцу важно знать, во что и во сколько ему и стране обойдется “натовский зонтик”. Пока единственную цифру – 5 грн в год – озвучил заместитель гендиректора Центра им. Разумкова В. Чалый.

Пока же можно прогнозировать, что до тех пор, пока внутри Украины не будет преодолен раскол по вопросу НАТО, настороженное отношение к ней со стороны Альянса сохранится. Максимум, на что можно рассчитывать до декабря, считают социологи, это плюс 4–6 % к уже имеющимся сторонникам Альянса. По данным опроса Киевского института проблем управления им. Горшенина в феврале 2008-го, в случае проведения референдума по НАТО только 19,2 % опрошенных проголосовали бы за вступление Украины в НАТО. Несложные математические расчеты показывают, что при условии ежегодного роста сторонников НАТО на 4 %, понадобится как минимум восемь лет, чтобы поддержка Альянса внутри страны составила более 50 %. А обещанных Президентом 70 % придется ждать еще больше – 13 лет.

В. Бондаренко, редактор I кат.

Протестные акции в контексте актуальных политических событий

Несмотря на то, что на саммите НАТО в Бухаресте принято решение перенести на декабрь рассмотрение заявки Украины на присоединение к Плану действий по членству в НАТО, в Украине продолжают антинатовские акции протеста, начало которым положил приезд Дж. Буша в Киев.

Еще 31 марта Коммунистическая партия Украины объявила о начале всеукраинской акции протеста против вступления Украины в НАТО. Лидер КПУ П. Симоненко заявил, что на Майдане Независимости начинается акция, в которой примут участие более 10 тысяч человек и 8-ми партий.

Он также отметил, что акции против вступления Украины в НАТО будут продолжаться до 7 апреля. Кроме того, на Майдане Независимости был установлен палаточный городок. В частности, сторонники КПУ и ПСПУ установили 11 палаток, а также более 30 тентов.

Правда, уже 1 апреля количество участников всеукраинской антиНАТОВской акции в Киеве заметно сократилось. Всего 200 участников, среди которых представители Коммунистической партии, Социалистической партии, а также Прогрессивно-социалистической партии Н. Витренко провели митинг, выступая против политики НАТО, а также приезда Президента США Дж. Буша в Украину.

В Симферополе митинг против вступления Украины в НАТО прошел еще 30 марта. Участие в акции на пл. Ленина приняло около 5 тысяч человек. Митинг был организован совместно крымскими отделениями Партии регионов, Компартии, СДПУ(о), партиями "Русский блок", "Союз", "Союз левых сил", Соцпартии, ПСПУ, "Киевская Русь" и Партией зеленых.

Участники держали партийные флаги и плакаты: "Девиз Юго-Востока – навеки с Россией!", "Нет – НАТО, да – внеблоковому статусу Украины", "Гоним НАТО в шею", "НАТО – война против славян".

На митинге выступили народные депутаты Н. Шуфрич, В. Киселев, В. Колесниченко и Л. Грач, депутаты крымского парламента.

Участники митинга приняли резолюцию, в которой выразили "решительный протест против сговора" Президента Украины В. Ющенко, Премьер-министра Ю. Тимошенко и спикера парламента А. Яценюка, "единолично принявших решение о проведении активных дипломатических и политических мероприятий по втягиванию Украины в военный блок НАТО". Также в документе участники митинга поддержали позицию депутатов парламента по блокированию его работы.

В то же время Союз украинцев Германии и Всемирный координационный совет провели акцию протеста против намерений немецкого руководства заблокировать присоединение Украины к ПДЧ относительно НАТО на Бухарестском саммите.

Украинская диаспора призывала "всех небезразличных" выйти на площадь перед Министерством иностранных дел ФРГ с лозунгом "место Украины – в Европе и НАТО".

Партия регионов, которая не проявляла оппозиционную активность в этом вопросе, 3 апреля присоединилась к антинатовскому процессу и организовала масштабные митинги сразу в восьми городах Украины: Киеве, Луганске, Днепропетровске, Харькове, Одессе, Севастополе, Запорожье, Донецке.

Около полутора тысяч сторонников Партии регионов провели митинг в Киеве на Майдане Независимости против вступления Украины в НАТО. В Одессе собралось на митинг около 5 тыс. человек, в Донецке на подобном митинге – более 10 тыс. человек. Харьков собрал около 30 тыс. противников НАТО.

Как заявил председатель Харьковского облсовета В. Салыгин, говоря о марше-протесте и митинге-концерте против вступления Украины в НАТО,

состоявшихся 3 апреля, "люди вышли на улицу, потому что такие судьбоносные для страны решения могут приниматься только после всенародного референдума". Он отметил, что все участники митинга пришли на площадь Свободы по собственному желанию и "никто не выводил учителей, как писала желтая пресса".

Севастопольский митинг противников вступления Украины в НАТО собрал свыше четырех тысяч человек. Ближе к вечеру 3 апреля своих сторонников на площадь Нахимова вывели местные отделения КПУ, Блока Наталии Витренко, СПУ. Проведение акции поддержал и ряд пророссийских организаций – партия «Русский блок», Русский молодежный союз, Российская община Севастополя.

Председатель севавтопольского отделения ПСПУ Е. Дубовик заявил, что севавтопольцы одержали очередную победу. «Первая была в январе, когда Севастополь стал территорией без НАТО, а сегодня, благодаря нашим с вами усилиям Европа раскололась, и Буш получил пощечину, а Ющенко и Тимошенко под зад коленом. И это наша с вами победа, потому что именно Севастополь первым встал против НАТО. Мы не пропускали ни одного корабля, ни одного учения натовского, чтоб не выйти и не сказать «нет НАТО в Севастополе и Украине».

Что касается формата предложенной севавтопольцам антиНАТОВской акции, обозреватели отмечают, что несмотря на всю ее затратность и зрелищность, вряд ли она стала успешной. Мрачные по содержанию речи ораторов «разбавили» яркие выступления звезд российского и украинского шоу-бизнеса. Рассчитанные на молодежь, их выступления были несколько прохладно восприняты пожилыми людьми, «в томлении ожидавшими очередной обличительной речи в адрес Запада». В свою очередь, молодые люди скучали тогда, когда слово брали политики.

На митинге в Киеве лидер Партии регионов В. Янукович заявил, что Украина должна остаться со статусом нейтральной страны-миротворца так как это соответствует государственным интересам.

Несмотря на то, что НАТО не предоставило Украине План действия по приобретению членства и дальнейшие отношения нашей страны с Альянсом будут пока что развиваться в режиме политических консультаций, Партия регионов намерена продолжать свои антинатовские протесты, заявил лидер оппозиционеров.

Руководитель «регионалов» считает, что сторонники вступления Украины в НАТО расценили саммит в Бухаресте всего лишь как временное отступление. "Завтра, собравшись с силами, они вновь продолжат свое дело. Поэтому мы с вами должны оставаться на передовой", – говорится в его заявлении на официальном сайте партии. Он считает позицию Партии регионов в этом вопросе созвучной мнению народа и верит, что страны- члены НАТО испугались разрушения сложившегося баланса сил на европейском континенте и оставили вступление Украины и Грузии в Альянс под вопросом.

Народный депутат от Партии регионов И. Богословская, выступая на антинатовском митинге в Киеве, заявила, что считает отказ стран НАТО

присоединить Украину к Плану действий для членства в Альянсе победой оппозиционных сил.

Депутат Партии регионов Т. Чорновил заявил: "Решение было абсолютно прогнозируемым". По его словам, он, с одной стороны, этим решением удовлетворен тем, что не сделан предупредительный шаг, который мог бы стать поводом для конфликтов как внутри страны, так и на международной арене. "С другой стороны, это решение обидело", – подчеркнул он.

В то же время, комментируя решение Бухарестского саммита о предоставлении отсрочки для Украины по вопросу присоединения к ПДЧ, он отметил, что это "отсрочка в никуда".

Интересно то, что политические оппоненты «регионалов» – представители «оранжевого» лагеря – радуются итогам Бухарестского саммита не меньше, чем оппозиционеры. Президент В. Ющенко назвал решение Альянса "историческим событием для нашего народа", опираясь на слова генсека Альянса Яапа де Хооп Схеффера, который обещает Украине поддержку в достижении членства в блоке.

Сторонники Конгресса украинских националистов настроены не так оптимистично, как представители "оранжевого" лагеря. Они 4 апреля провели пикеты перед посольствами Германии, Венгрии и Франции в Украине, критикуя отказ этих стран поддержать присоединение Украины к Плану действий по членству в НАТО.

В частности, у посольства Германии собралось 20 человек, Венгрии - 15, Франции - 10.

Участники пикетов выступали с лозунгами "Украина в НАТО – безопасность для Европы", "Европа продала Украину за путинский газ", "Украина, слей бензина для Меркель и Саркози!".

Также участники пикетов провели символический сбор средств для закупки российского газа для Франции, Венгрии и Германии.

В частности, напротив посольств были установлены импровизированные копилки, куда участники пикетов бросали мелочь.

Ряд СМИ распространили информацию о том, что Партия регионов принуждает людей участвовать в митингах против НАТО, а также оплачивает участие в акциях. В частности народный депутат Украины, председатель Донецкой областной партийной организации ВО «Батьківщина» Г. Задырко сообщил, что по его оценкам, около 80 % изначально присутствующих на митинге людей были собраны там принудительно. По его словам, людям угрожали увольнением с работы в случае неявки на митинг.

Подтвердил эту информацию и народный депутат, член фракции БЮТ, руководитель департамента Общественных приемных БЮТ В. Каплиенко сообщив, что городская власть Донецка вынуждает работников бюджетных учреждений и организаций принимать участие в митингах против НАТО и правительства Ю. Тимошенко.

По его словам, 1 и 2 апреля в средних школах Донецка были проведены так называемые "педагогические совещания". На этих совещаниях директора

школ сообщили, что из районных управлений образования Донецка поступили телефонограммы с требованием направить представителей школ на митинг.

3 апреля Харьковская облорганзація партии "Реформы и порядок" заявила, что в приемную ХОО ПРП поступили обращения от учителей Фрунзенского, Московского и Дзержинского районов Харькова, в которых учителя заявляют об их привлечении к массовым акциям против НАТО. Как сообщил председатель ХОО ПРП И. Варченко, ХОО ПРП намерена по этим обращениям обратиться к начальнику управления СБУ в Харьковской области А. Мухатаеву с просьбой "остановить незаконную противоправную деятельность и не допускать нарушений в будущем".

Председатель комитета Верховной Рады по евроинтеграции, бывший глава МИД Украины Б. Тарасюк назвал митинги левых сил накануне и во время саммита НАТО некорректными. "Надписи, которые появились на Майдане в преддверии Бухарестского саммита, свидетельствуют о низкой культуре противников присоединения Украины к ПДЧ. Это не идет на пользу переговорам Украины относительно членства в НАТО", – добавил Б. Тарасюк.

В России в поддержку антиНАТОВских акций, проводимых рядом украинских политических партий и организаций, выступили представители Коммунистической партии Российской Федерации, организовавшие митинг у посольства Украины в Москве.

В санкционированном митинге, по данным сотрудников правоохранительных органов, участвовало менее 100 человек. В руках они держали красные флаги и транспаранты с лозунгами: «Украина – не пушечное мясо для НАТО», «Украинцы – в борьбе против НАТО, КПРФ – с вами».

Как известно, Россия выступает против того, чтобы Североатлантический альянс расширялся до ее границ. Ранее МИД РФ заявлял, что вступление Украины в НАТО повлечет глубокий кризис в российско-украинских отношениях, а также скажется на общеевропейской безопасности.

По мнению директора PR-группы «Politteh» Т. Березовца не последнюю роль в том, что Украина не получила приглашение к ПДЧ сыграло и то, что не были организованы масштабные мероприятия в поддержку присоединения к ПДЧ, в то время как оппозиция, в отличие от Президента и коалиции, смогла выразить публичное несогласие со вступлением Украины в НАТО.

Он отметил, что природа митингов оппозиции имела "несколько другое происхождение". "В действительности Российская Федерация приложила усилия, чтобы мобилизовать внутреннюю украинскую оппозицию", – сказал Т. Березовец. Он также отметил, что отказ Украине в ПДЧ не следует рассматривать как поражение, а скорее "как бухарестскую пощечину". "Эту пощечину, конечно, нужно учитывать, однако останавливаться на пути к присоединению к ПДЧ ни в коем случае не нужно", – добавил он.

Генеральный директор Всеукраинской социологической службы, член-корреспондент НАНУ Н. Михальченко убежден в том, что несмотря на то, что сами украинцы достаточно равнодушно отнеслись к акциям протеста против вступления страны в НАТО, интерес к самой проблеме из-за них возрос.

Вместе с тем, данные опросов, которые проводят украинские социологические службы и центры, свидетельствуют о том, что для украинцев сегодня гораздо актуальнее преодоление роста цен и инфляции, вопрос же НАТО пока что все еще занимает второстепенное место – стоит во втором десятке – среди проблем, беспокоящих граждан Украины.

С. Кулицький, канд. екон. наук,
старш. наук. співроб.

Про стан і перспективи розвитку газової сфери України в контексті українсько-російських відносин

Стан і перспективи розвитку української газової промисловості визначаються як економічною ситуацією в Україні, так і тенденціями розвитку світової економіки. Що стосується останніх, то тут треба наголосити на глобальній тенденції збільшення попиту на енергоносії, включаючи природний та скраплений газ на міжнародних ринках і пов'язане з цим зростання цін. Означена тенденція розвитку кон'юнктури міжнародних ринків енергоносіїв почала формуватися на початку 2000-х років і є складовою більш загального процесу глобального підвищення цін на сировину та напівфабрикати. У цьому контексті варто згадати, що вже ряд років на світовому ринку чорних металів зберігається сприятлива для українських металургів кон'юнктура ринку, пов'язана зі значним збільшенням попиту на металопродукцію та цін на неї. До згаданої вище тенденції розвитку світової економіки відноситься й зростання цін на сільськогосподарську сировину та продовольство.

Тенденції розвитку світової економіки, що склались, та їх оцінки аналітиками дають усі підстави припускати, що зростання цін на енергоносії, інші сировинні товари та напівфабрикати на міжнародних ринках триватиме протягом принаймні кількох наступних років. Причому не виключено, що ситуація на цих ринках може загостритися через очікування світової фінансової кризи, про загрозу якої останнім часом у ЗМІ згадують дедалі частіше через серйозні негаразди в економіці США, особливо у її фінансовому секторі. Особливість нинішньої ситуації на світовому фінансовому ринку полягає, з одного боку, у падінні довіри до американського долара, у тому числі й через списання зі своїх рахунків на збитки багатомільярдних сум у доларах США цілим рядом американських та європейських банків, а з іншого – у посиленій емісії долара Федеральною резервною системою (ФРС) США.

Це дестабілізує ситуацію на світових фінансових і товарних ринках, включаючи ринки енергоносіїв. Адже відповідно до традицій міжнародної торгівлі розрахунок за енергоносії здійснюється в доларах США.

Серед учасників ринку посилюються й очікування щодо подальшого зниження курсу долара США. Згідно з деякими прогнозами, до літа 2008 р. обмінний курс становитиме 1,7 американського долара за євро, а можливо і

2009 р., переважатиме тенденція до значного зростання цін на газ і інші енергоносії, перш за все на нафту, при високій імовірності коливань цін на ряд енергоносіїв. У подальшому темпи зростання цін на енергоносії у доларах США можуть й уповільнитись. Імовірність такого перебігу подій, якщо виходити з оприлюднених у ділових ЗМІ оцінок, доволі висока. Водночас у пресі дедалі частіше з'являються висловлювання про доцільність заміни долара США на інші валюти, перш за все – євро, у розрахунках за енергоносії. Щоправда, конкретні механізми такої трансформації розрахункової валюти публічно не обговорюються. Тому предметно обговорювати це питання сенсу немає.

На підставі окремих вище положень можна стверджувати, що перспективи розвитку вітчизняної газової промисловості визначатимуться ефективністю механізмів її адаптації до тенденцій розвитку світової економіки взагалі та світового й європейського газових ринків зокрема. При цьому треба розрізняти коротко- і довготермінові аспекти означеної проблеми, пов'язані з відповідно різними можливостями адаптації суб'єктів господарювання до змін, що відбуваються на ринку, залежно від періоду часу, протягом якого така адаптація здійснюватиметься.

Водночас при визначенні оптимальних шляхів адаптації вітчизняної газової промисловості до глобальних тенденцій розвитку кон'юнктури світового та європейського ринків треба обов'язково виходити з вимоги належного виконання цією галуззю відповідних економічних та інших суспільних функцій у господарстві України.

До таких функцій газової промисловості слід віднести:

- забезпечення потреб України у природному та скрапленому газі в контексті вимог національної безпеки;
- фінансовий внесок цієї галузі до доходної частини державного та місцевих бюджетів;
- забезпечення процесу економічного відтворення у вітчизняному газовому комплексі, що вимагає ефективної цінової, податкової та інвестиційної політики в Україні.

Вимоги, пов'язані з виконанням українською газовою промисловістю перелічених функцій, за певних обставин можуть вступати в конфлікт одна з одною, а також з тенденціями розвитку світового та європейського ринків газу.

Схоже, що саме така конфліктна ситуація й сформувалась останнім часом. Відомо, що приблизно три чверті обсягу газу, що споживається в Україні, імпортного походження, і ціна на нього останніми роками постійно зростає. Не став у цьому плані винятком і 2008 р. Як відомо, відповідно до підписаних наприкінці 2007 р. у Москві угод, ціна імпортованого Україною природного газу на українсько-російському кордоні в першому півріччі 2008 р. становитиме 179,5 дол. США за 1 тис. куб. м газу проти відповідно 130 дол. у 2007 р. При цьому оглядачі українських ЗМІ звертають увагу на явний дисбаланс між зростанням ціни імпортного Україною газу (на 38,1 %) і підвищенням тарифу на транзит російського газу до Європи територією

України (лише на 6,3 %) – з 1,6 дол. до 1,7 дол. США за транзит 1000 тис. куб. м газу на відстань 100 км.

Цей факт дав підстави не лише для політичних звинувачень на адресу попереднього уряду, і перш за все экс-міністра палива та енергетики Ю. Бойка, а й наочно проілюстрував нагальну необхідність для України вдосконалення її відносин з Росією в газовій сфері. Тому оглядачі деяких ЗМІ прямо заговорили про дежавю 2005 р. (*Коментарі. – 2008. – № 2. – С. 4–5*), коли відносини між Україною та Росією в газовій сфері вкрай загострились. Уряд Ю. Тимошенко пропонує переглянути ряд положень українсько-російських угод у газовій сфері, укладених не лише урядом В. Януковича наприкінці 2007 р., а переглянути ряд й деяких інших документів.

Коротко суть згаданих вище пропозицій нинішнього українського уряду щодо трансформації українсько-російських відносин у газовій сфері можна сформулювати таким чином:

- перевести українсько-російські відносини в газовій сфері виключно на міждержавний рівень; “прибрати між Україною і Росією сумнівних посередників, прибрати непрозорі механізми у співробітництві в питаннях поставок газу;

- розробити спільний підхід до формування ринкової ціни на природний газ, з якої зникне політична складова;

- пов’язати зміну ціни на природний газ для України зі зміною тарифу на транзит російського газу до Європи та тарифами на його зберігання в українських підземних сховищах газу (ПСГ).

Про необхідність деполітизувати питання енергетичної безпеки та створити єдиний план енергетичної політики в Європі на Давоському форумі заявив і Президент України В. Ющенко.

Оприлюднення та конкретизація цих вимог, а також висловлення позиції російської сторони з цього приводу фактично непрямим чином здійснюється через виступи в ЗМІ окремих посадовців, експертів, висловлювання та коментарі кореспондентів ЗМІ тощо.

По суті російська сторона зацікавлена в збереженні нинішньої ставки транзиту свого газу до Європи територією України, оскільки від цього залежить конкурентоспроможність російського газу (навіть якщо він походить із Середньої Азії та Казахстану) порівняно з природним газом, що його отримують європейські споживачі з Північного моря, північної Африки, та скрапленим газом із Близького Сходу. Виходячи з цього можна припустити, що у збереженні нинішнього статус-кво українсько-російських відносин у газовій сфері більше зацікавлена Росія, ніж Україна.

Хоча, очевидно, і з української сторони є певні економіко-політичні групи, зацікавлені у збереженні статус-кво українсько-російських газових відносин. Адже практично протягом усього періоду, починаючи з набуття Україною незалежності в 1991 р., у цих відносинах була присутня потужна корпоративна складова. Тому аргументацію экс-міністра палива та енергетики, народного депутата від Партії регіонів Ю. Бойка, що визначальним чинником вигідності для України угод, укладених з російською стороною наприкінці 2007 р., є те,

що Україна у 2008 р. імпортуватиме природний газ за ціною нижчою, ніж її сусіди, навряд чи можна вважати бездоганною.

Якщо вже бути абсолютно точним, найдешевший російський газ серед країн СНД у 2008 р. імпортуватиме Білорусь – по 119 тис. дол. США за 1 тис. куб. м. Туреччина ж, наприклад, газогоном “Голубий потік” отримуватиме газ по 116 дол. Тоді як Україні імпортований природний газ коштуватиме 179,5 тис. дол. за 1 тис. куб. м. Дійсно, інші країни отримують природний газ з Росії за ціною вищою, ніж Україна. Але лише територією України транспортується нині близько $\frac{3}{4}$ експортованого Росією природного газу. До того ж для кожної країни російський “Газпром” встановлює індивідуальну ціну природного газу. Тому сама по собі ціна в 179,5 дол./тис. куб. м газу, без урахування інших аспектів українсько-російських газових відносин та перспектив розвитку української економіки в цілому, не може вважатися достатнім аргументом на користь надзвичайної вигоди для України укладених угод щодо постачання до Української держави природного газу у 2008 р.

Взагалі треба підкреслити, що згадані вище вимоги української сторони щодо реформування українсько-російських відносин у газовій сфері є цілком обґрунтованими. Так, прямі, а головне – прозорі міждержавні відносини на газовому ринку легше піддаються публічному контролю порівняно зі схемами за участю комерційних посередників. А повне оприлюднення формули для визначення ринкової ціни природного газу (що особливо важливо – позбавленої політичної складової) дає змогу учасникам ринку прогнозувати динаміку цін на газ і відповідним чином вибудовувати тактику й стратегію своєї ринкової поведінки. Згадані вище вимоги цілком відповідають практиці функціонування європейського газового ринку. Правда, дотримання таких вимог обмежує волюнтаризм монопольних постачальників газу, перш за все – російського “Газпрому”. А ліквідація політичної складової у ціні на газ позбавляє Кремль використовувати експортні поставки природного газу як своєрідну “енергетичну зброю”.

Не можна вважати безпідставною й вимогу пов’язати зміну ціни на природний газ для України зі зміною тарифу на транзит російського газу до Європи та тарифами на його зберігання в українських підземних сховищах газу. По-перше, останнім часом близько 7–8 млрд куб. м імпортованого Україною природного газу щорічно використовувалися на виробничо-технологічні потреби газової галузі, тобто в основному на транспортування природного газу з Росії до Європи. Із підвищенням ціни імпортованого Україною природного газу зростають відповідно й витрати на транспортування газу з Росії до Європи. По-друге, протягом останніх років зростала вартість й інших складових витрат на транспортування природного газу, як-то заробітна плата, витрати на експлуатацію та ремонт газових магістралей тощо.

Таким чином, у 2006–2008 рр. (з урахуванням підписаних українською стороною угод) складалося випереджаюче зростання ціни імпортованого Україною природного газу і витрат української сторони на транспортування російського природного газу до Європи та зберігання його у вітчизняних ПСГ порівняно зі зростанням ставки транзиту російського газу територією України.

У результаті вартість українських послуг із транзиту російського природного газу до Європи к газовому еквіваленті для української сторони зменшилась останнім часом у 2,7 раза. Тобто, якщо у 2005 р. вартість НАК “Нафтогаз України” із транспортування російського природного газу до Європи була еквівалентна купівлі Україною в цей період 24,0 млрд куб. м газу, то за такі ж послуги у 2008 р. НАК “Нафтогаз України” міг би придбати вже лише 9,0 млрд куб. м газу.

Як бачимо, сформувалася надзвичайно небезпечна для України тенденція до стрімкого зниження ефективності послуг із транзиту експортованого до Європи природного газу, які надає українська сторона. Тому не те що подальший негативний розвиток цієї тенденції, а навіть стабілізація ефективності українських послуг із транзиту російського газу на рівні 2008 р. загрожуватиме Україні дуже важкими економічними та соціальними наслідками. Адже послуги із транзиту газу до Європи – важлива складова доходів НАК “Нафтогаз України”. А скорочення цього джерела фінансових надходжень лише загострює для компанії проблему балансу її доходів та витрат. Ці витрати, між іншим, мають останніми роками стійку тенденцію до зростання.

Як наголошує кореспондент журналу “Експерт Україна”, відрахування до бюджету підприємств НАК “Нафтогаз України” у 2008 р. відповідно до проекту Державного бюджету, складеного урядом на чолі з В. Януковичем, повинні були становити 8554 млн грн, а відповідно до ухваленого Державного бюджету, який розроблявся урядом на чолі з Ю. Тимошенко, підприємства НАК “Нафтогаз України” у 2008 р. змушені будуть сплатити до бюджету 10527 млн грн. При цьому майже на 1 млрд грн (з 2502 млн грн до 3492 млн грн) зросла рента плата за транзитне транспортування природного газу. Лише сплата відсотків за кредитами НАК “Нафтогаз України” у 2007 р. перевищила 1 млрд грн. А сукупна потреба в інвестиціях на модернізацію української газотранспортної системи (ГТС) на найближчі роки оцінюється експертами у 2,5–3,0 млрд дол. США (Є й вищі оцінки). Таким чином, значні потреби “Нафтогазу” у фінансових ресурсах роблять надзвичайно актуальним для компанії проблему значного підвищення ефективності її діяльності, У тому числі й за рахунок транзиту до Європи російського експортного природного газу.

Утім, за інформацією Ю. Вітренка, колишнього головного радника голови правління НАК “Нафтогаз України”, з посиланням на дані Gas Transmission Tariffs, An ERGEG Benchmarking Report, CO6–GWG–31–05, 18 July 2007, ставки на транзит природного газу в Європі різні в різних операторів. Так, за транзит 1 тис. куб. м природного газу на відстань 100 км компанія TAG (Австрія) у 2007 р. отримувала з клієнтів 2,69 дол. США, компанія GTS (Нідерланди) – 4,43 дол.; компанія BOG – 5,12 дол. (Австрія), компанія GRTгаз – 6,68 дол., компанія Fluxys (Бельгія) – 7,60 дол., компанія MOL (Угорщина) – 11,11 дол., Energinet.dk (Данія) – 13,03 дол. США. Середньоєвропейська ставка на транзит природного газу у 2007 р. становила 7,04 дол. США (*Дзеркало тижня. – 2008. – № 2. – С. 1, 10*). У контексті цих пояснень оприлюднена свого часу у

вітчизняних ЗМІ ставка тарифу на транзит російського природного газу територією України на рівні 9,32 дол. США/ тис. куб. м вже не виглядає абсолютно необґрунтованою, а тим більш – фантастичною. Тим більш, що Ю. Вітренко навів детальне обґрунтування транзитної ставки на транспортування російського газу територією України на рівні 9,32 дол. Крім того, він зазначив, що у європейській практиці єдиним принципом визначення транзитної ставки є принцип покриття всіх обґрунтованих витрат, передусім капітальних витрат, конкретного оператора з транзиту.

Таким чином, порівняння з іншими операторами транзиту не може бути застосоване як базис для визначення транзитної ставки.

Тому не просто некоректним, а явно тенденційним виглядає порівняння тарифів на транспортування природного газу магістральними трубопроводами територією України із ставками на транзит російського природного газу територією Польщі, до якого вдався экс-міністр палива та енергетики Ю. Бойко в інтерв'ю газеті “Дело”. За його словами (дещо пізніше повторними екс-речником Міністерства палива та енергетики України, а нині – керівником Центру енергетичних досліджень К. Бородіним) ставка тарифу на транзит російського газу магістральним газогоном “Ямал – Європа” у 2005 р. становила 2,2 дол. США/тис. куб. м (на момент введення цього газогону в експлуатацію, за інформацією К. Бородіна, – близько 3 дол. США), у 2006 р. – 2 дол., у 2007 р. – 1,84 дол., у 2008 р. – 1,6 дол. США. А коли цей проект повністю окупиться, ставка транзиту вийде на рівень 1 дол. і залишатиметься на цьому рівні до того часу, поки не з'явиться потреба в нових капітальних вкладеннях.

Але, по-перше, порівняння умов транзиту газу територією України з умовами лише окремого іноземного оператора-транзитера газу викликає сумніви щодо своєї коректності вже навіть з міркувань методичного характеру. По суті Ю. Бойко та К. Бородін наводять інформацію про ставки транзиту газу лише по оператору, вигідному для російського “Газпрому”.

По-друге, у процесі формування вітчизняної ГТС українська сторона ні з ким не уклала угод, що пов'язували б окупність будь-яких інвестицій у ГТС із величиною тарифів на транспортування газу магістральними газогонами до Європи. А відтак, Україна ні перед ким не має відповідних зобов'язань.

І, нарешті, важливою конкурентною перевагою України на європейському газовому ринку є те, що робота української ГТС, по суті, визначає можливості експорту російського чи центральноазіатського газу до Європи найближчими роками. І навіть з будівництвом нових магістральних газогонів до Європи, що оминатимуть територію України, вітчизняна ГТС залишатиметься однією з ключових ланок, що впливатимуть на забезпечення європейських споживачів російським природним газом і на фінансово-економічний стан російського “Газпрому”. Останній повною мірою використовує конкурентні переваги свого становища на міжнародному ринку. Чи повинна Україна користуватися своїми конкурентними перевагами в газовій сфері є риторичним питанням. Принаймні з точки зору національної безпеки.

По суті, від того як буде розв'язано нинішній російсько-український конфлікт у газовій сфері багато в чому залежатиме модель розвитку вітчизняної

газової промисловості та значною мірою соціально-економічна ситуація в Україні в цілому не лише у 2008 р., а можливо і у 2–3 наступні роки.

Ключовими характеристиками цієї моделі можна вважати:

- наявність потужного корпоративного газового лобі у владних структурах України;
- непрозорий та непублічний характер підприємницької діяльності на вітчизняному газовому ринку;
- перехресне субсидювання газовою промисловістю за рахунок відносно нижчих цін на газ інших галузей української економіки та соціальної сфери;
- значне зростання останніми роками податкового навантаження на підприємства НАК “Нафтогаз України”;
- стагнація чи навіть скорочення інвестиційної активності в системі НАК “Нафтогаз України”, принаймні протягом 2004–2007 рр.

Треба також наголосити, що наявність потужного корпоративного газового лобі та непублічний і непрозорий характер вітчизняного газового бізнесу нерідко призводить до більш-менш значного викривлення інформації, доступної широкому загалу з публікацій ЗМІ, про діяльність НАК “Нафтогаз України” та особливо газових посередників (“РосУкрЕнерго”, “УкрГазЕнерго”, інших газотрейдерів), про функціонування українського газового ринку взагалі та українсько-російських відносин зокрема. Є вагомими підстави припускати, що дія двох означених чинників справляє певний негативний вплив й на повноту та достовірність навіть фахової інформації, що використовується суб’єктами економічних відносин взагалі та газового ринку зокрема. Згадане викривлення інформації на практиці проявляється в неповному поданні інформації, некоректному її тлумаченні, що спотворює по суті зміст повідомлення, тенденційних коментарях тощо. Достемно оцінити масштаби впливу цього явища на сприйняття інформації та ухвалу рішень фахівцями й широким загалом досить важко. Але те, що більш-менш значне викривлення інформації, з негативними для українського суспільства наслідками, має місце сумнівів, принаймні у фахівців, не викликає. Як би там не було, але ми спробуємо врахувати вплив цього фактора в процесі нашого аналізу.

Утім, коли згадують про виконання вітчизняною газовою промисловістю функцій донора в системі перехресного субсидювання інших сфер життєдіяльності українського суспільства, то як про реципієнтів говорять перш за все про домогосподарства (тобто населення). Дійсно, ціни на газ для населення в Україні (як, до речі, і в Росії) нижчі, ніж для промислових споживачів. Крім того, населення України сплачує за спожитий газ значно менше, ніж населення країн Західної та Центральної Європи. Наприклад, за інформацією координатора з питань реалізації меморандума Україна – ЄС у сфері енергетики О. Тодійчука, в Україні газ населенню нині продають приблизно по 100 дол. США за 1 тис. куб. м, а в Данії та Норвегії – по 1200 євро за такий же обсяг газу. Слід зауважити, що Норвегія водночас є потужним виробником і експортером світового рівня.

Якщо зважати на той факт, що газопостачання за своєю суттю є природною монополією, то треба визначити, що згадані вище відмінності в

ціноутворенні фактично відображають різні моделі розвитку газового ринку, як важливого компоненту національної економіки: пострадянську і європейську. Остання в перспективі має всі шанси стати домінуючою і в багатьох державах СНД, включаючи Україну. Питання, що розглядатиметься нижче, полягає лише в тому, який час відведено Україні на відповідну трансформацію економічних відносин у її газовій сфері.

Інший аспект проблеми перехресного субсидіювання газовою промисловістю інших сфер вітчизняної економіки, який, між іншим, обговорюється в ЗМІ не так активно, як ціна газу для населення, стосується рівня цін на газ для промислових споживачів в Україні. Ціна газу – важлива складова собівартості виробництва значної частки українських товарів, перш за все в хімічній промисловості та чорній металургії. Тому нижчі, порівняно з європейськими та світовими цінами на газ, ціни на газ для промислових споживачів в Україні є важливим чинником формування відносно нижчої собівартості багатьох українських товарів на світовому ринку, а відтак – і їхньої конкурентоспроможності. Саме з цієї причини не лише українські підприємці, а й державні чиновники та політики прагнуть до збереження нижчих порівняно з європейськими цін на газ для промислових споживачів в Україні.

З ціновою політикою в українській газовій промисловості через оподаткування підприємств цієї галузі тісно пов'язані проблеми інвестиційної активності зазначеного сектору вітчизняної економіки. Як зазначалося вище, останніми роками податкове навантаження на НАК “Нафтогаз України”, включаючи підприємства газової промисловості, значно зросло. Причому план рентних платежів НАК “Нафтогаз України” в цілому до державного бюджету на 2008 р. нинішнім урядом було збільшено порівняно з проектом його попередника майже на 2 млрд грн, у тому числі рентну плату за природний газ, що видобувається в Україні, – на 241 млн грн, рентну плату за транзитне транспортування природного газу – на 990 млн грн і рентну плату за газовий конденсат, що видобувається в Україні, – на 707 млн грн. Політики й експерти, опозиційні уряду Ю. Тимошенко, стверджують, що саме збільшення податкового навантаження на підприємства НАК “Нафтогаз України” обмежує їх інвестиційну активність.

І на перший погляд такі твердження з точки зору логіки протікання економічних процесів ніяких заперечень не викликають. Адже, якщо темпи збільшення податкового навантаження на суб'єкти економіки перевищують темпи зростання виручки від реалізації його товарів і послуг (у тому числі й через відносно нижчі темпи зростання цін на них), то, за інших рівних обставин, інвестиційні ресурси такого суб'єкта зменшуватимуться. Наведена логічна схема на перший погляд ніби підтверджується відповідними статистичними даними. Так, на капітальні вкладання НАК “Нафтогаз України” у 2004 р. (прем'єр-міністр В. Янукович) було виділено 4,34 млрд грн, у 2005 р. (прем'єр-міністри Ю. Тимошенко та Ю. Єхануров) – 3,58 млрд грн, у 2006 р. (прем'єр-міністри Ю. Єхануров та В. Янукович) – 3,83 млрд грн і у 2007 р. (прем'єр-міністр В. Янукович) – 4,5 млрд грн.

Утім, якщо розглядати недофінансування капітальних вкладень як різницю між потребою НАК “Нафтогаз України” в капітальних вкладеннях і фактично виділеними на капітальні вкладення коштами, то ситуація, розрахована, до речі, на підставі тих же даних Мінпаливенерго, виглядатиме таким чином. Недофінансування капітальних вкладень, необхідних НАК “Нафтогаз України”, становило у 2004 р (прем’єр-міністр В. Янукович) – 2,64 млрд грн, у 2005 р. (прем’єр-міністри Ю. Тимошенко та Ю. Єхануров) – 2,56 млрд грн, у 2006 р. (прем’єр-міністри Ю. Єхануров та В. Янукович) – 2,80 млрд грн, у 2007 р. (прем’єр-міністр В. Янукович) – 3,99 млрд грн. Виникають певні сумніви й щодо неупередженості самих методів розрахунку потреби НАК “Нафтогаз України” в капітальних вкладеннях, принаймні якщо виходити з наведеної у “Коммерсантъ Україна” динаміки таких потреб у 2004–2007 рр. У цьому контексті вельми симптоматичним видається зауваження оглядачів, що “навіть у найкращі часи національна компанія примудрялася стримувати від поставок палива вітчизняним промисловцям лише крихти (лева частка прибутків текла в невідомому напрямі)”.

Описана вище ситуація є наслідком непрозорості та непублічності функціонування газової сфери України і засвідчує, що пріоритетними навіть у державному управлінні цим сектором вітчизняної економіки досить часто є відомчі, корпоративні, а не національні інтереси.

Водночас широка дискусія в ЗМІ з приводу українсько-російських відносин у газовій сфері засвідчує, що принаймні потенційно існує кілька моделей (варіантів) можливого розвитку вітчизняної газової промисловості.

Перша модель базується на збереженні цінових пропорцій, що сформувались останнім часом. Тобто йдеться про те, що ціна на імпортований Україною природний газ й надалі зростатиме швидше, ніж тарифи на транзит російського газу територією України. Така ситуація вельми вигідна російському “Газпрому”, наближеним до нього газотрейдерам та іншим юридичним і фізичним особам, які в той чи інший спосіб збільшуватимуть свої доходи від продажу газу в Україні. Водночас уповільнене зростання тарифів на транзит російського газу українською територією сприятиме підтриманню належної конкурентоспроможності цієї російської компанії в Європі порівняно з постачальниками газу з Північного моря та Північної Африки.

У відносно нижчих порівняно з європейськими цінами на природний газ в Україні зацікавлений і досить впливовий прошарок вітчизняних підприємців, насамперед у металургії та хімічній промисловості. Мотивація такого інтересу доволі проста: відносно нижчі ціни на газ – відповідно нижча собівартість продукції – вища конкурентоспроможність українських товаровиробників на міжнародних ринках – вищі доходи власників та менеджменту українських підприємств-експортерів. Однак публічно доцільність відносно нижчих порівняно з країнами Європи та рядом країн СНД цін на газ як запорука конкурентоспроможності українських товарів на міжнародних ринках найімовірніше буде пов’язуватись із вступом України до Світової організації торгівлі (СОТ).

Ця теза є лише частково вірною, оскільки її безальтернативне тлумачення не враховує двох важливих моментів. По-перше, через декілька років Україна все одно буде змушена перейти на світові ціни на газ (детальніше на цьому питанні ми зупинимося далі). По-друге, протягом кількох найближчих років Україна залишатиметься майже – монополістом із транзиту російського газу до Європи.

З іншого боку, відставання темпів зростання ставок тарифів на транзит газу територією України від темпів зростання ціни імпортованого Україною природного газу негативно впливатиме на формування доходів НАК “Нафтогаз України” й обмежуватиме внески цієї компанії у формування доходної частини державного бюджету. В останньому випадку збитків зазнаватиме все населення України, оскільки саме за рахунок коштів державного бюджету дотується споживання населенням відносно дешевшого вітчизняного газу.

Негативні сторони розглянутої вище й фактично функціонуючої нині моделі економічних відносин на вітчизняному газовому ринку значно посилюються через фактичну втрату НАК “Нафтогаз України” останнім часом найплатоспроможніших клієнтів-споживачів газу, а саме – великих промислових підприємств. Так, якщо у 2005 р. з усього спожитого в Україні природного газу на промисловість припадало 45,6 % його обсягу, у тому числі 42,7 % (обсягу газу) було отримано через НАК “Нафтогаз України”, а 2,9 % – через інших постачальників, то у 2007 р. ситуація радикально змінилась. З частки промисловості в загальноукраїнському споживанні газу, що становила 48,8 %, через НАК “Нафтогаз України” було отримано лише 0,8 % обсягу природного газу. Ключовим, по суті, монополістичним постачальником газу промисловим підприємствам стало “УкрГазЕнерго”. І хоча формально в цій компанії “Нафтогазу України” належить 50 % статутного капіталу, враховуючи позиції менеджменту “УкрГазЕнерго”, її доцільніше розглядати як філію російського “Газпрому” в Україні (формально РАТ “Газпром” опосередковано через “РосУкрЕнерго АГ” контролює 25 % статутного капіталу “УкрГазЕнерго”).

Утім, потенційно можлива й інша, відмінна від розглянутої вище, модель українсько-російських відносин у газовій сфері. Суть цієї моделі полягає у переході на світові ціни не лише на природний газ, а й на світові тарифи транзитного транспортування російського природного газу територією України та зберігання його в українських ПСГ.

Як зазначалося вище, економічно обґрунтована ставка транзиту газу територією України цілком може становити 9,32 дол. (*Дзеркало тижня. – 2008. – № 2. – С. 10*). Варіантні розрахунки економічного ефекту від підвищення транзитної ставки та адекватного підвищення ціни на природний газ, наведені у газеті “Дзеркало тижня” екс-головним радником голови правління НАК “Нафтогаз України” Ю. Вітренко, засвідчили таке.

Україні як державі вигідний перехід на світові ціни на природний газ за одночасного переходу на міжнародні принципи формування тарифів на транспортування природного газу. Причому такий перехід економічно вигідний Україні навіть за умов, якщо транзитна ставка на транспортування російського

природного газу до Європи територією України буде дорівнювати транзитній ставці на транспортування середньоазіатського газу в Україну територією Росії. Причому можливі два варіанти формування ціни природного газу, що надходить в Україну з Росії.

Варіант 1. Ставку на транзит газу до рівня 9,32 дол. США за 1 тис. куб. м газу на 100 км підвищують і Україна, і Росія. А ціна газу на кордоні Україна – Росія формується за принципом: “середньозважена закупівельна ціна газу в Середній Азії (140 дол.)” плюс “витрати на транспортування газу до кордону Україна – Росія (174,7 дол.)” і відповідно дорівнює 314,7 дол. За таких обставин, при максимальному обсязі імпорту газу до України на рівні 55 млрд куб. м, всі українські споживачі імпортного газу повинні були б сплатити за нього 7,4 млрд дол.

Водночас НАК “Нафтогаз України”, а отже, й держава за рахунок підвищення транзитної ставки додатково отримає 9,5 млрд дол. Таким чином, за таким варіантом перехід до обґрунтованої ставки (тобто 9,32 дол. – К. С.) дасть загальний позитивний ефект для України у розмірі 2,1 млрд дол.

Варіант 2. Передбачається фіксація того факту, що середньоазіатський газ фізично не надходить в Україну, або просто перехід на закупівлю газу в “Газпрому” за європейськими цінами.

“У розрахунках за цим варіантом виходимо з того, – зазначає Ю. Вітренко, – що максимальна задекларована “Газпромом” ціна газу для європейських споживачів на західному кордоні України у 2008 р. становить 350 дол. Віднімаючи вартість транспортування газу територією України (принцип “нет-бек”) за підвищеною ставкою, отримуємо вартість газу на східному кордоні України у 248,5 дол.

Помноживши цю цифру на 55 млрд куб. м газу (максимальний обсяг імпорту), отримуємо, що всі українські споживачі імпортного газу додатково мають сплатити за нього 3,8 млрд дол.

Водночас НАК “Нафтогаз України”, а отже, держава за рахунок підвищення транзитної ставки додатково отримає 9,5 млрд дол. Таким чином, за другим варіантом перехід до обґрунтованої транзитної ставки (9,32 дол. за 1 тис. куб. м газу на 100 км. – К. С.) дасть загальний позитивний ефект для України в розмірі 5,8 млрд дол.”

Крім того, Ю. Вітренко підкреслює, що “економічним інтересам європейських покупців російського газу реально ніщо не загрожуватиме – контракти на поставки газу з Росією є довгостроковими, ціна на них визначається за формулою, яка не включає вартості транзиту. Тобто підвищення транзитної ставки тільки зменшить прибуток “Газпрому”.

Те, що з усіма цими розрахунками й обґрунтуваннями, конфіденційними свого часу, вже були ознайомлені посадовці російського “Газпрому”, сумніву не викликає. На підтвердження цього припущення свідчить, по-перше, інформаційна війна, яку “Газпром” та його союзники протягом кількох останніх місяців ведуть проти спроб української сторони змінити принципи українсько-російських відносин у газовій сфері; по-друге, тісні зв’язки екс-

керівників Мінпаливенерго та “Нафтогазу України” з російським “Газпром” через посередництво “РосУкрЕнерго” і “УкрГазЕнерго”.

Наведені вище варіантні розрахунки свідчать, що від підвищення тарифів на транзит російського газу територією України втрачає “Газпром” і “посередники”. Підвищення ціни імпортного газу призведе до підвищення собівартості, а можливо – і ціни, українських товарів, особливо хімічної та металургійної продукції, що може негативно позначитись на їх конкурентоспроможності. З іншого боку, отримуючи значно вищі доходи ніж сьогодні від транзиту російського газу до Європи територією України, держава може винайти раціональні способи дотування споживачів газу. Для підприємств це може бути, наприклад, зменшення податків на суму інвестицій у модернізацію виробництва чи інші інноваційні заходи, а для населення – адресна допомога малозабезпеченим громадянам. У будь-якому випадку зазначена вище ймовірна зміна української тарифної політики у сфері транзиту газу сприятиме посиленню впливу саме держави, як інституту, на розвиток української економіки. А це суперечить певним груповим і корпоративним інтересам, причому не лише інтересам російського “Газпрому”.

З іншого боку, Україна все одно протягом кількох наступних років буде змушена перейти на світові ціни на енергоносії, у тому числі й світові ціни на природний газ. Це пов’язано не лише із вступом України до СОТ. Так, за словами президента Асоціації “Газові трейдери України” Р. Сторожева, “російська влада до 2011 р. планує запровадити принцип рівнодоходності внутрішнього та експортного ринків природного газу. Тобто газ для російських споживачів буде коштувати стільки ж, скільки і в державах Євросоюзу, мінус витрати на транспортування. Тому, щоб ми не робили, а з 2011 р. Росія поставлятиме нам газ за європейською ціною, якою би вона не була. Це факт. І це перспектива, яку треба аналізувати і до якої треба готуватися”.

Звичайно, на практиці плани російської влади можуть бути реалізовані дещо пізніше. Однак це принципово не впливає на зміну ціни на газ в Україні, оскільки в Росії вже нині здійснюється політика поступового підтягування внутрішніх цін на газ до європейського рівня. Тому консервація нинішніх принципів та механізмів російсько-українських відносин у газовій сфері шкодить перш за все Україні. Найкращим варіантом розвитку подій для українського суспільства міг би бути узгоджений з російською стороною перехід на європейські ціни на газ для України і європейські тарифи на транзит російського природного газу територією України. Утім, нинішній раунд українсько-російських переговорів фактично знаменує початок такої трансформації відносин України й Росії в газовій сфері.

Однак питання щодо конкретних механізмів такої трансформації залишається відкритим. Домовленості президентів України й Росії з газових питань широко обговорюються в ЗМІ. Відповідно до інформації матеріалів преси, В. Путін заявив, що вони з В. Ющенко “напрацювали загальну схему роботи на найближчу перспективу. “Газпром” задовольняють пропозиції, які були зроблені українськими партнерами. Сподіваємось, що всі домовленості будуть виконуватись”. В. Ющенко у свою чергу зазначив: “Ми домовилися про

те, що “Нафтогаз України” і “Газпром” створять робочу групу, яка найближчими днями повинна напрацювати варіант організації більш простих, прямих і більш прозорих відносин з точки зору і організації ринку, і самих поставок”. Утім, ряд оглядачів й експертів наголошують, що ці домовленості мають, по суті, усний характер і ніяких документів, які б регламентували порядок українсько-російських відносин у газовій сфері, підписано не було. Це дало підстави для різного тлумачення результатів зустрічі президентів двох країн.

Фактично ця зустріч стала лише політичним імпульсом до початку переговорного процесу щодо реальної трансформації українсько-російських відносин у газовій сфері. Те, що відбувається реальний пошук нового формату двосторонніх відносин, підтверджується і фактом переговорів на найвищому рівні в Москві Прем’єр-міністра України Ю. Тимошенко, і витоком у ЗМІ інформації про зміст переговорів між “Нафтогазом України” і “Газпромом”. Незважаючи на дуже великий потік повідомлень щодо українсько-російських контактів і переговорів на різних рівнях з приводу двосторонніх відносин у газовій сфері, значна частина інформації виконує по суті функції “паблік рілейшнз”, саме впливу на аудиторію, у тому числі і з метою отримання політичних дивідендів, або ж має ознаки інформаційно-психологічних операцій у контексті двосторонніх газових переговорів.

Тому, не вдаючись до детального огляду змісту всього цього інформаційного масиву, спробуємо розібратися в суті позицій сторін, їх прагненнях й можливих напрямках трансформації російсько-українських газових відносин. Важливим є й те, що результатом нинішніх переговорів повинно стати формування механізму двосторонніх відносин на період поступового переходу економік обох країн на міжнародні ціни на природний газ та послуги з його транспортування. За великим рахунком у процесі переговорів вирішуватиметься питання про розподіл між українською та російською сторонами ризиків такої спільної трансформації газових відносин.

Дворічний досвід роботи в Україні тандему “РосУкрЕнерго” і “УкрГазЕнерго” наочно засвідчив, що ці посередники отримують більшу частину вигод від функціонування української газової промисловості, а всі ризики, притаманні цій галузі, несуть на собі НАК “Нафтогаз України” й Україна як держава. Це наочно підтвердив і факт публічного звернення російського “Газпрому” з приводу заборгованості перед ним “РосУкрЕнерго” (і відповідно заборгованості “УкрГазЕнерго” перед “РосУкрЕнерго”) не до цього газового посередника, а до України, як до держави. Хоча формально юридично ці компанії, як самостійно господарюючі суб’єкти, самі повинні відповідати стосовно своїх боргів. Згадаємо, що перше таке публічне звернення росіян прозвучало зразу після парламентських виборів, коли виникла ймовірність зміни тодішнього українського уряду.

Слід підкреслити, що голова “Газпрому” О. Міллер дав і своє пояснення домовленостей Президентів Росії та України. За його словами, В. Путін та В. Ющенко домовились про заміну нинішніх газових посередників – “РосУкрЕнерго” і “УкрГазЕнерго” – відповідно на два спільних підприємства,

створені на паритетних засадах безпосередньо російським “Газпром” і НАК “Нафтогаз України”. При цьому для визначення конкретних повноважень та механізмів функціонування цих підприємств створювалася робоча група з представників НАК “Нафтогаз України” та “Газпрому”.

Як зазначив з приводу візиту до Москви Президента В. Ющенко директор енергетичних програм Українського центру економічних і політичних досліджень ім. О. Разумкова В. Саприкін, “офіційно об’явлені результати переговорів щодо газу надто хороші для України, щоб бути правдою... Поки впевнено можна сказати одне – “Газпром” не лише не втратив своєї частки в поставках газу внутрішнім споживачам в Україні, яку він отримав завдяки “УкрГазЕнерго”, але навіть збільшив її”. Хоча, як засвідчив подальший перебіг подій, така оцінка, мабуть, є надто категоричною та дещо передчасною.

Критичний огляд повідомлень ЗМІ дає змогу коротко сформулювати принципові позиції російської та української сторін щодо трансформації двосторонніх відносин у газовій сфері.

Цілком очевидно, що об’єктами російського інтересу в Україні є активи української газової промисловості (газотранспортна система, підземні сховища газу та родовища газу) або ж контроль через спільне з НАК “Нафтогаз України” підприємство над внутрішнім українським ринком газу. Адже це підприємство повинно продавати не лише імпортований Україною газ, а й газ внутрішнього українського видобутку. Маючи, таким чином, формально лише 50 % частку в спільному підприємстві, “Газпром”, з урахуванням його економічного потенціалу, фактично зможе впливати на весь український внутрішній газовий ринок, а відтак не лише на українську економіку, а й українську політику. Більше того, росіяни прагнуть позбавити Україну будь-якого права на експорт газу. Так, у російському проекті газової угоди зазначається: “Газ, що поставляється в Україну, а також видобувається на території України, призначений виключно для споживачів України і не підлягає реалізації за межами України”. Таким чином, через новостворюване спільне підприємство “Газпром” прагне контролювати український газовий ринок значно більшою мірою, ніж опосередковано через ланцюжок “РосУкрЕнерго” – “УкрГазЕнерго”.

Що ж стосується давнього інтересу росіян до активів української газової промисловості, то він лише посилюється через нестабільність долара США, як розрахункової валюти за російський газ, про що говорилось вище. Недарма, за повідомленнями ЗМІ, В. Путін заявив: “Газпром” значно більше потребує обміну активами із закордонними партнерами, ніж грошових коштів”. “Дайте нам адекватні активи в себе. Гроші вже нікому не потрібні, це папірці”, – підкреслив він.

Таким чином, право власності на газові активи в Україні та/або контроль над українським газовим ринком – це те, заради чого “Газпром”, мабуть, згоден досить швидко йти на поступки Україні, “жертвуючи” “УкрГазЕнерго”, а можливо, і “РосУкрЕнерго”. Адже існуючий нині механізм опосередкованого впливу „Газпрому” на розвиток українського газового ринку та газової промисловості через “РосУкрЕнерго” та “УкрГазЕнерго” вельми зручний для

російської монополії. “Газпром” отримує пряму й опосередковану вигоду від діяльності означених підприємств й не несе при цьому ніякої відповідальності перед українськими споживачами газу.

Обґрунтованість цих припущень підтверджується поведінкою “Газпрому” на російсько-українських газових перемовинах. Крім контролю над українським газовим ринком та заборони експорту, про які згадувалося вище, “Газпром” вимагає повернення йому боргу в обсязі 1,5 млрд дол. за поставлений “РосУкрЕнерго” в Україну газ, тоді як українська сторона визнає борг безпосередньо перед посередницькими структурами (таким чином, перед “Газпромом” – опосередковано) на суму лише близько 1 млрд дол. Речник “Газпрому” заявляв, що означена різниця в тлумаченні заборгованості пояснюється поставками в Україну “дорогого” російського газу через недопоставки “дешевого” туркменського газу. Однак Міністерство закордонних справ Туркменістану спростувало цю заяву російської газової монополії.

Знову ж таки борг “РосУкрЕнерго” “Газпром” намагається отримати не з цього посередника, а з України, що суперечить всім нормам права. Прикметно й те, що “Газпром” зразу ж не пред’являє весь пакет своїх вимог українській стороні, а постійно висуває нові претензії, ускладнюючи, таким чином, досягнення двосторонньої угоди. Так, зокрема, сталося і з вимогою до української сторони повернути заборговані за версією “Газпрому” 4 млрд куб. м газу, яка була оприлюднена лише під час візиту до Москви Прем’єр-міністра України Ю. Тимошенко. Вимагає “Газпром” і повної попередньої оплати поставок газу.

У свою чергу НАК “Нафтогаз України” висунув власну версію двосторонньої угоди в газовій сфері, яка радикально відрізняється від запропонованої “Газпромом” версії. Як звертають увагу оглядачі, українська сторона наполягає на ціні газу для себе у 2008 р. на рівні 179,5 дол./тис. куб. м, тоді як “Газпром” заявляв, що вартість частини поставок становить 314,7 дол./тис. куб. м. У новій редакції документа відсутнє зобов’язання НАК “Нафтогаз Україна” погасити до 1 квітня борг перед російською стороною й можливість “Газпрому” припинити поставки газу через несплату боргу. Україна також відмовилася здійснювати передоплату за газ й забезпечити перекачку додаткових обсягів середньоазіатського газу “Газпромекспортом”. Відсутнє в структурі поставок газу в Україну й “УкрГазЕнерго”, а термін дії договору скорочено з 20 до 4 років. Про відсутність потреби у створенні СП, яке б працювало на внутрішньому газовому ринку, заявив й перший віце-прем’єр України О. Турчинов.

Утім, 3 березня 2008 р. російський “Газпром”, посилаючись на нерегульованість двосторонніх відносин і збитки, яких він від цього зазнає в односторонньому порядку на 25 % (або на 40 млн куб. м на добу), скоротив поставки газу в Україну. На наступний день газові поставки в Україну були скорочені ще на чверть. Хоча ще незадовго до цього деякі українські експерти відкидали ймовірність такого перебігу подій. Наприклад, як стверджував керівник енергетичних програм “Номос” М. Гончар, внаслідок другої теплої

зимі поспіль російські ПСГ повністю заповнені газом, приблизно на три чверті заповнені й українські ПСГ, а “Газпром” та “РосУкрЕнерго” наполегливо шукають вільні ПСГ в Європі. Припиняти за таких обставин поставки газу – означає значні незворотні збитки для “Газпрому”. Адже для цього доведеться або спалювати природний газ у місцях його видобутку, або консервувати (тобто бетонувати) свердловини, що вимагатиме в майбутньому значних витрат на їх поновлення.

Однак вже 5 березня “Газпром” поновив поставки газу в Україну в повному обсязі. Тому, схоже, що інформація М. Гончара щодо переповнених російських ПСГ виявилася правильною. Опосередковано це підтверджується й тим фактом, що, відповідно до інформації ЗМІ, у січні – лютому 2008 р. обсяги транзиту російського газу до Європи територією України збільшилися на 22,6 % (або на 4,3 млрд куб. м) порівняно з аналогічним періодом минулого року. Цей понадлімітний транзит додатково забезпечував “Газпрому” 0,5 млрд дол. доходу на місяць, не говорячи про те, що не загострював проблему повного замовлення російських ПСГ. Водночас перший віце-прем’єр-міністр О. Турчинов повідомив, що “Газпром” з грудня минулого року не перерахував НАК “Нафтогаз України” кошти за транзит російського газу до Європи.

Оглядачі звертають увагу на те, що “Газпром” став поступливим після того як НАК “Нафтогаз України” заявив про можливість скорочення обсягів транзиту російського газу до Європи. Переговори НАК “Нафтогаз України” та “Газпрому” було поновлено в повному обсязі. Суть компромісу, досягнутого між сторонами 5 березня 2008 р., полягає в такому.

Вартість природного газу, отриманого в січні – лютому 2008 р., НАК “Нафтогаз України” сплатить за ціною 179,5 дол./тис. куб. м через ЗАТ “УкрГазЕнерго” та RosUkrEnergo. А схема купівлі Україною газу з 1 березня 2008 р. залишатиметься предметом подальших українсько-російських перемовин. Залишається предметом перемовин й подальша доля нинішніх посередників – “УкрГазЕнерго” та RosUkrEnergo, анонсованих російським “Газпромом” українських боргів за газ тощо. Оглядачі деяких ЗМІ звертають увагу на те, що про визнання ціни газу у 179,5 дол./тис. куб. м, як єдиної ціни за весь газ, що буде поставлено в Україну протягом 2008 р., повідомила лише українська сторона. Російський “Газпром” з цього приводу публічно не висловлювався.

Тому цілком імовірним видається такий сценарій розвитку російсько-українських відносин у газовій сфері, коли протягом 2008 р. поставки газу в Україну здійснюватимуться за ціною 179,5 дол./тис. куб. м, а торгівля газом в Україні для “УкрГазЕнерго” буде фактично обмежена ліцензованим обсягом у 5 млрд куб. м газу. “Газпром” не відмовлятиметься від своїх фінансових претензій до української сторони і намагатиметься чинити на неї фінансовий тиск, користуючись складним фінансовим положенням НАК “Нафтогаз України”, цілком можливо використовуючи для цього свої відносини з діловими колами Заходу, серед яких є й кредитори “Нафтогазу України”. Не виключено, що сплеск активності в цій сфері станеться восени 2008 р., особливо з наближенням чергового опалювального сезону.

Слід зауважити, що сумнозвісні російсько-українські газові угоди від 4 січня 2006 р. були підсумком певного етапу російсько-української інформаційно-психологічної війни в газовій сфері, яка розпочалася ще навесні 2005 р. Тому цілком імовірно, що за розрахунками стратегів “Газпрому” саме жовтень – грудень 2008 р. повинен стати періодом ухвали ключових рішень у російсько-українських газових відносинах на найближчу перспективу.

У контексті наведених міркувань особливо актуальним для Української держави є радикальне поліпшення фінансового стану НАК “Нафтогаз України”. За повідомленнями ЗМІ, новий топ-менеджмент цієї компанії на чолі з О. Дубиною пропонує ряд заходів із її фінансового оздоровлення, завдяки яким грошові надходження “Нафтогазу” у 2008 р. збільшаться на 13 млрд грн. Зокрема збільшення ціни на газ для населення на 35 % забезпечить додаткові надходження в сумі 2,57 млрд грн, 2,35 млрд грн буде отримано за рахунок поновлення реалізації газу промисловим споживачам через “Нафтогаз України” з одночасним підвищенням середньої ціни цього газу на 68 грн. У 2008 р. сума компенсації з бюджету за поставки газу теплокомуненерго повинна збільшитися, на думку керівників “Нафтогазу України”, на 0,6 млрд грн, 1,60 млрд грн планується отримати як дивіденди за 2006 р. від ВАТ “Укрнафта” та ЗАТ “УкрГазЕнерго”. Передбачаються й інші джерела збільшення доходів НАК “Нафтогаз України”.

Таким чином, можна припустити, що саме результати фінансового оздоровлення НАК “Нафтогаз України” та політична воля та єдність й цілеспрямованість української енергетичної політики можуть виявитися ключовими чинниками оздоровлення найближчими роками вітчизняної газової промисловості.

Водночас не можна забувати й про більш віддалену перспективу. Адже оскільки через українську ГТС до Європи експортується більша частина російського природного газу, то надзвичайно актуальним і для України, і для Росії є питання реконструкції існуючих та будівництва нових магістральних газопроводів. Так, певною мірою конкурентом не лише для російської, а, по суті, й для української ГТС є магістральний газопровід Nabucco, яким природний газ із Середньої Азії та Близького Сходу через територію Ірану та Туреччини (тобто оминаючи територію Росії та України до країн Європи, в основному Південної та Південно-Східної, повинно щорічно надходити 31 млрд куб. м природного газу. Довжина цього газопроводу становитиме 5500 км, а вартість реалізації цього проекту оцінюється у 5,8 млрд дол.

Нещодавно було офіційно повідомлено, що до проекту Nabucco приєднався німецький енергетичний концерн RWE. На сьогодні учасниками консорціуму з будівництва газопроводу були австрійська OMW, угорська MOL, турецька Botas, болгарська Bulgargas та румунська Transgas. Водночас від участі у проекті Nabucco відмовилась французька енергетична компанія Gas de France. Очевидно, участь у зазначеному консорціумі є не такою вже й привабливою за умов наявності альтернативних джерел отримання природного газу. До речі, свого часу Україні так і не вдалося приєднатися до проекту

Nabucco. Вітчизняні фахівці вважали, що цим трубопроводом газ можна було б постачати до західних регіонів Української держави (тобто з території Румунії).

Утім, “слабкою ланкою” проекту Nabucco є те, що означений газопровід проходитиме політично нестабільними територіями Середнього та Близького Сходу. Мабуть, саме в цьому й полягає одна з головних причин затримки з його реалізацією. Так, спочатку передбачалось, що газопровід Nabucco почнуть експлуатувати у 2011 р. Потім дату цієї події було перенесено на 2012 р. А нещодавно консорціум Nabucco Gas Pipeline International офіційно розповсюдив прес-реліз, де повідомляється, що цей газогін до 2013 р. працювати не почне.

Між тим загроз політичної нестабільності позбавлений проект газопроводу “Південний потік”, презентований нещодавно російським президентом В. Путіним, і дещо меншою мірою – газогін “Білий потік”, про який під час свого візиту до Європи говорила Прем’єр-міністр України Ю. Тимошенко.

Магістральний газопровід “Південний потік”, презентований особисто В. Путіним, пройде дном Чорного моря від російського узбережжя до Болгарії й далі в Сербію, Словенію, Австрію та Італію. Пропускна потужність газогону запланована в обсязі не менш як 30 млрд куб. м природного газу на рік. Цей проект позбавлений політичних ризиків, притаманних проекту Nabucco, забезпечений у цілому ресурсами природного газу, але вартість його реалізації оцінюється на рівні близько 10–15 млрд дол. за різними джерелами інформації.

Газопровід “Білий потік” проходитиме від родовищ Каспію з використанням газотранспортної інфраструктури Азербайджану та Грузії, далі дном Чорного моря до України і через українську ГТС з’єднуюватиметься з Європою. Цей газогін матиме підводну ділянку завдовжки лише 630 км, тоді як “Південний потік” – 900 км. На першому етапі реалізації проекту через “Білий потік” до Європи повинно надходити 8 млрд куб. м газу щорічно. У подальшому обсяги поставок повинні зрости до 32 млрд куб. м газу на рік з родовищ Казахстану і Туркменістану. Правда, з цими країнами означене питання офіційно ще не узгоджувалось, що, безумовно, є слабкою ланкою в реалізації означеного проекту. І хоча ЄС офіційно ще не підтримав реалізацію „Білого потоку”, він, однак, й не відмовився від цього проекту. Офіційне рішення ЄС, за оцінками оглядачів, може бути прийнято після підготовки техніко-економічного обґрунтування проекту цього газогону. Вартість реалізації проекту “Білий потік”, за даними, офіційно задекларованими його розробниками – українським “ВНДПІ Трансгазом” та міжнародним консорціумом White Stream Pipeline (до складу якого входять й деякі з розробників вже працюючого газогону “Голубий потік”, що проходить дном Чорного моря з Росії в Туреччину), 3,5 млрд дол. А за оцінкою экс-міністра палива й енергетики Ю. Бойка, вартість реалізації проекту “Білий потік” становитиме не менш як 10–15 млрд дол., щоправда, оглядачі деяких видань (“Дзеркало тижня”, “Коментарі”) вважають цю оцінку завищеною й пояснюють проросійською орієнтацією Ю. Бойка, що, по суті, не є секретом. А Росія, як відомо, дуже уважно підходить до проектів створення магістральних газопроводів, що оминають її територію.

Утім, останнім часом у ЗМІ почала з'являтися інформація, що зростає вартість реалізації широко розрекламованого свого часу як конкурента української ГТС проекту “Північно-Європейського газопроводу” з Росії дном Балтійського моря до Німеччини й далі до країн Західної Європи. Якщо раніше сума інвестицій на реалізацію цього проекту оцінювалась на рівні 6 млрд дол., то нині такі потреби оцінюються на рівні 15 млрд дол., що підвищуватиме ціну поставок газу до Європи.

У цьому контексті цілком закономірним виглядає порушене під час візиту Прем'єр-міністра України Ю. Тимошенко до Брюсселя питання про створення донорської групи європейських інвесторів для збору коштів на реконструкцію та модернізацію української ГТС. Потреба в інвестиціях на означені цілі попередньо визначається в обсязі 2,5 млрд євро на період до 2013 р. За повідомленням українських ЗМІ, ЄС офіційно виявив інтерес до цього проекту. Таким чином, в Україні з'явиться можливість зменшити свою залежність від російського “Газпрому”. З іншого боку, збільшення боргових зобов'язань чи то НАК “Нафтогаз України”, чи то України, як держави, у зв'язку з іноземними кредитами на реконструкцію та модернізацію української газотранспортної системи збільшить навантаження на державний бюджет й об'єктивно обмежуватиме свободу маневру українських урядів у майбутньому. Адже це властивість будь-якого боргу, особливо державного. За останніми повідомленнями ЗМІ між НАК “Нафтогаз України” та “Газпромом” підписано угоду, яка фактично за змістом співпадає із наведеними вище прогнозами. Ціна природного газу для України, як і ціна транзиту російського газу до Європи на 2008 рік, залишаються без змін: 179,5 дол. США/тис. куб. м і 1,7 дол./тис. куб. м на 100 км транзиту відповідно. Посередники ліквідуються, а російський “Газпром” отримує право прямого продажу українським споживачам 7,5 млрд куб. м газу. На нове загострення українсько-російських газових відносин у зв'язку з очікуваним подорожчанням природного газу слід очікувати восени 2008 р. *(При підготовці роботи були використані такі видання: Ведомости. – 2008. – № 27; Дзеркало тижня. – 2008. – № 3–7; Инвестгазета. – 2007. – № 39, 40; Киевские Ведомости. – 2008. – № 18, 42; Коментарі. – 2008. – № 2–5; Контракти. – 2008. – № 5, 7; Фокус. – 2008. – № 6; Експерт Украина. – 2008. – № 1–2, 3, 6, 7).*

О. Аулін, влас. кор.

Освоение морского шельфа Украины: проблемы и перспективы

Очередной российско-украинский газовый кризис, а также намерения среднеазиатских поставщиков перейти с 2009 года на мировые цены при расчетах за поставляемый газ, в очередной раз актуализируют проблему использования природных ресурсов украинского шельфа.

На сегодняшний день население и промышленность Украины потребляют порядка 70 млрд. куб. м. газа. При этом собственной ресурсной

базой обеспечивается менее трети потребностей – около 20 миллиардов, т. е. примерно столько, сколько необходимо населению. Более 90% украинского газа добывается на территории Днепроовско-Донецкой нефтегазовой области. Большинство месторождений эксплуатируются более двадцати лет. Они уже исчерпаны на 70–80%, поэтому открытие и разработка в этом районе новых, скорее всего, позволит лишь поддерживать добычу на нынешнем уровне.

Более перспективным на этом фоне выглядит освоение нефтегазовых ресурсов Азовского и Черного морей. Результаты геофизических исследований и космических съемок позволяют говорить о наличии на морском шельфе Украины около 1,4 млрд. тонн условного топлива - эквивалент теплотворной способности 1,5 трлн. кубометров газа. Даже при сегодняшнем сверхзатратном использовании природного газа в Украине этих объемов могло бы хватить, как минимум, лет на двадцать.

Только в районе Керчи каждое из газовых месторождений северного побережья Азовского моря оценивается в 20 млрд. куб. метров и более, самые перспективные из них - Морская и Бирючья площади - по 50. Запасы Прикерченского блока на Черном море ориентировочно составляют 290 млрд. куб.м. газа и 136 млн. т. нефти и их освоение может ежегодно приносить Украине дополнительно до 3 млн.т нефти и 4 млрд. куб. м газа. Западнее находится структура Гордиевича, прогнозные запасы которой - 100 млрд. куб.м. газа. Из расположенного в районе острова Змеиный Одесского и Безымянного месторождений, по разным оценкам, можно извлечь от 22 до 50 млрд. куб.м. газа. Нефтегазовые запасы Скифской площади на северо-западной части черноморского шельфа оцениваются в 54,3 миллиона тонн условного топлива, а нефтяного месторождения Субботино - 100 млн. т.

Идея использования шельфа не нова. Еще во времена Советского Союза проводились исследования на Черном море, после которых заговорили о его энергетическом потенциале. Однако более перспективными для промышленного освоения были признаны месторождения на севере СССР. Не малую роль при этом сыграло и нежелание партийных верхов нанести ущерб экологии «всесоюзных здравниц». С первых лет независимости в Украине также предпринимались попытки организовать разведку и добычу углеводородного сырья на шельфе. Результаты оказались двоякими. С одной стороны деятельность ГАО «Черноморнефтегаз», ДК «Укргаздобыча» и ОАО «Укрнефть» подтвердила достаточно оптимистичные прогнозы. С другой стороны, за последнее десятилетие существенного увеличения добычи нефти и газа на морском шельфе Украины не произошло.

Причин этому несколько. Если говорить о проблемах, с которыми сталкиваются украинские добывающие организации, это и недостаточно гибкая по отношению к ним политика со стороны государства, и отсутствие собственных ресурсов для инвестирования крупных проектов, и, наконец, недостаточная техническая оснащенность.

В прошлом году, например, из-за финансовых проблем у ДК «Укргаздобыча» возникли сложности с участием в освоении одного из самых перспективных на сегодняшний день месторождений – Одесского

газоконденсатного. Износ основных фондов у ГАО «Черноморнефтегаз» в среднем достигает 80%. Отсутствие необходимых технических возможностей не позволило ОАО "Укрнефть" выиграть тендер на разработку Прикерченского участка. Также же следует отметить, что большая часть наиболее привлекательных в промышленном отношении месторождений расположена в глубоководной части Черного моря, для разработки которых необходимы миллиарды долларов (затраты на приобретение современного высокотехнологичного оборудования, производящегося исключительно за рубежом, проведение трехмерной сейсмической разведки, приобретение или аренда специальных судов и т.д.).

Несмотря на подобные сложности к разработке азово-черноморского шельфа сохраняется устойчивый интерес не только со стороны НАК «Нефтегаз», но и зарубежных добывающих компаний.

Начало международному сотрудничеству в 1993 году положили британская компания JP Kenny и "Черноморнефтегаз". В 1995 году Western Geophisics осуществила двухмерную сейсмическую разведку украинского Черноморского шельфа. После этого канадская компания Shelton заключила с «Черноморнефтегазом» соглашение о совместной разработке крупного месторождения Бирючье на Азовском море. Английская CBM Oil Plc подписала с НАК «Нефтегаз Украины» меморандум по совместному геологическому изучению и исследовательско-промышленной разработке черноморского шельфа, в соответствии с которым компания планирует инвестировать порядка 30 млн. долларов в разведочные работы на структуре Гордеевича. Российское ОАО «Газпром», Turkiye Petrolleri A.O. (Турция), OMV (Австрия), аффилированные структуры международных нефтяных гигантов Shell и ExxonMobile, американских Hunt Oil и Marathon Oil, бразильского Petrobras, также не остались в стороне. Весьма показательным в этом отношении стало проведение тендера на разработку Прикерченского участка, на который претендовали многие из вышеперечисленных компаний, а победителем оказалась дочерняя структура американской Vanco Energy Company.

Международные перспективы освоения шельфа порождают и международные проблемы. Основные из них: вопрос о делимитации границ с Румынией и Россией, экологические угрозы, связанные с непрогнозируемой реакцией сероводородной среды на техногенное вмешательство, а также совпадение зоны отчуждения Испытательного центра Черноморского флота РФ и военного полигона МО Украины «Чауда» с лицензионной площадью Прикерченского участка.

Если рассматривать румынско-украинскую проблему в контексте значительного подорожания цены на газ уже с 2009 года, то вопросы, связанные со статусом острова Змеиный, не утрачивая своей актуальности, все же отходят на второй план. Энергоресурсы нужны уже сегодня, а наиболее привлекательные месторождения энергоносителей, активизация разработки которых возможна в сжатые сроки, находятся в той части черноморской

акватории, которая не подпадает под предмет территориального спора между Киевом и Бухарестом.

Тема угрозы, которую таит в себе сероводород, обычно поднимается российскими экологами. При чем активизация их опасений достаточно часто совпадает с очередными попытками украинской стороны привлечь инвесторов из «дальнего зарубежья» для освоения собственной части шельфа. В то же время подобная угроза, похоже, не распространяется на «Вал Шатского» в Туапсинском прогибе, разрабатывать который собираются российские компании. Да и дела военные не мешают «Газпрому» вести хозяйственную деятельность на российской части структуры Паласа на Прикерченском участке. О наличии аналогичных проблем у НАК «Нефтегаз» также не известно.

Прогнозируя дальнейшее развитие событий, следует отметить, что освоение морского шельфа Украины не только не утрачивает своей актуальности, а напротив, в связи с намерениями среднеазиатских республик перейти со следующего года на мировые цены при расчетах за экспортируемый ими газ, превращается в один из наиболее перспективных путей для преодоления возможного энергетического кризиса.

Основными добытчиками на азово-черноморском мелководье, скорее всего, останутся входящие в НАК «Нефтегаз» ДК «Укргаздобыча», ГАО «Черноморнефтегаз» и ОАО "Укрнефть". Результаты их деятельности по разработке перспективных месторождений во многом будут зависеть от тарифной и налоговой политики украинского руководства. Если она останется неизменной, т.е. мало привлекательной для зарубежных инвесторов, то в ближайшем будущем не следует ожидать существенного увеличения добычи нефти и газа на этом направлении.

Что касается месторождений, расположенных на глубоководных участках, то на их дальнейшую судьбу может оказать значительное влияние ситуация вокруг деятельности Vanco International ltd в районе Керчи. Освоение даже наиболее перспективных месторождений дело рискованное. Большие глубины требуют больших затрат. В случае с Vanco речь идет о 15 миллиардах долларов. Кроме вопроса подтверждения перспективности Прикерченского участка потенциальных инвесторов без сомнения интересует то, насколько точно будут выполняться обеими сторонами условия соглашения о разделе продукции. От этого также зависит сбудутся ли планы Vanco, которая как и уже освоившаяся в Украине Shell, является финансовым партнером группы Ротшильда, по привлечению дополнительных ресурсов для полномасштабной разработки месторождений.

Перспективы освоения шельфа, по-прежнему, во многом будут определяться и развитием украинско-российских отношений. В первую очередь, это касается в определенной степени связанных между собой вопросов делимитации морской границы и устойчивого интереса россиян к участию в разведке и эксплуатации украинских месторождений.

Реализация периодически возникающих намерений о совместной разработке морского шельфа Украины в значительной степени могла бы

способствовать устранению «военно-полигонных» и приграничных сложностей. При этом украинские добывающие организации вправе рассчитывать на дополнительные инвестиции, а российская сторона – на соответствующие прибыли и усиление собственных позиций в конкуренции с западными компаниями. При позитивном развитии двустороннего сотрудничества могла бы, в частности, существенно расшириться сырьевая база для наполнения российского «Южного потока». Развитие кооперации в этом направлении также могло бы способствовать значительному удешевлению, а значит и повышению конкурентоспособности проекта за счет прохождения газопровода через мелководную часть украинского шельфа и дальнейшего использования газотранспортной системы Украины для доставки природного газа в Европу.

Вместо заключения хотелось бы отметить, что демонстрируемое сегодня официальным Киевом повышенное внимание к разработке собственных нефтегазовых ресурсов, могло бы стать дополнительным позитивным фактором для решения проблемы освоения месторождений азово-черноморского шельфа, естественно, в том случае, если намерения украинского руководства удастся воплотить в жизнь.

Партійна позиція

В. Копоть, мол. наук. співроб.

Нова партія Луценка “Народна Самооборона”: в прогнозах та коментарях

Минулого тижня стало відомо про наміри міністра внутрішніх справ **Юрія Луценка** створити нову політичну силу на основі громадського руху “Народна самооборона”. На думку Луценка, в Україні, по суті, створилася двопартійна система – з однієї сторони БЮТ, з іншої – Партія регіонів, тому виникла потреба у потужній третій силі. Міністр вважає, що саме така сила може народитися на базі “Народної самооборони”: “Ця третя сила запропонує свій майданчик для всіх, хто вірить в ідеали Помаранчевої революції”. Він також додав: “Буду радий бачити там і “нашоукраїнців”, які не мають за собою шлейфу бізнес-інтересів та зрад. Хотів би бачити у цій силі і Віталія Кличка. Відкриті двері і політикам, яким з тих чи інших причин некомфортно у БЮТ чи неприйнятно перебувати у Партії регіонів”. Луценко запевняє, що ця сила не буде альтернативою БЮТ чи “Нашій Україні”: “Ми будемо партнерами, але третя сила потрібна саме як критик і стримувач певних вождистських проявів, які були, є і будуть в існуючих партіях”, – пояснив Луценко.

Як зазначив ініціатор створення нової партії, мова йде, насамперед, про внутрішню трансформацію “Народної Самооборони”. “Як тільки ми пройдемо цей етап, очевидно, що ми продовжимо співпрацю з усіма демократичними силами, які складають сьогодні НУ-НС і не тільки”, – сказав він. На

переконав Луценка, це політичне об'єднання має стати “третьою силою, залишаючись стратегічним союзником БЮТ”.

Нагадаємо, що створена восени 2006 року “Народна Самооборона” існує як громадський рух, лідер якого, як і ряд його найближчих соратників (Давид Жванія, Олесь Доній, Геннадій Москаль, Володимир Ар'єв та інші) є безпартійними. Тоді проект виглядав досить перспективно. У Народної Самооборони були реальні шанси стати дійсно третьою силою – опонентом Партії регіонів і “дружнім” конкурентом БЮТ.

Як відзначають політологи, попри харизматичність та публічність лідера громадського руху Ю. Луценка, “Народна Самооборона” разом з Нашою Україною не змогли стати третьою силою, увійшовши до парламенту як єдиний пропрезидентський блок, оскільки набрали менше 15 % голосів виборців на останніх парламентських виборах, що, в свою чергу, не виправдало сподівання ініціаторів створення блоку НУ-НС.

На разі, схоже, Луценко прагне надати створеному ним громадському руху повноцінну та офіційну роль партії. Цьому сприяють декілька причин. По-перше, стосунки “самооборонців” котрі мають депутатські мандати вкрай загострилися з впливовою частиною помаранчевого блоку під керівництвом голови Секретаріату Президента Віктора Балоги. По-друге, у Луценка як політичного лідера з'явилось можливість себе проявити. Мова йде про дострокові вибори мера Києва та столичної міськради. Тут лідеру “Народної Самооборони” вигідно декларувати власну самостійність від решти “помаранчевих”, адже рейтинг “Нашої України” у столиці досить низький. Фактично, НС доведеться витягувати соратників по блоку, однак Луценку це не потрібно, оскільки він й так добре пропіарений як найбільш впливовий опонент мера Києва Леоніда Черновецького.

Щоправда, переформатування громадського руху “Народна Самооборона” у партію супроводжуватиметься й певними труднощами. У разі реєстрації нової партії вона не зможе брати участь у парламентських виборах впродовж року. А оскільки вірогідність переобрання складу Верховної Ради у світлі останніх подій досить висока, керівництво Народної Самооборони муситиме йти на блокування з іншими політичними силами: чи то з союзниками, чи то з опонентами. Питання об'єднання в єдиний блок завжди супроводжується непорозуміннями, гострими дискусіями та протиріччями, адже кожен прагне пролобіювати свою людину в такий блок, а той може вмістити, з урахуванням неймовірного сценарію волевиявлення громадян, лише 450 кандидатів.

Безумовно, ініціатива Ю. Луценка стала інформаційним приводом для дискусій, обміну думками експертів та політиків, враховуючи різкі та, водночас, переконливі заяви Ю. Луценка про формування третьої сили. Аналізуючи заяви міністра внутрішніх справ, більшість сходяться на думці, що нова партія Луценка не серйозна спроба відділитися і реально стати третьою силою.

Приміром, народний депутат від Партії регіонів **Борис Колесников** запевнив, що глава МВС “ніколи не набере і 2% від того, що набере Партія регіонів”. Депутат зазначив, що Луценко вже створював партію, але побоявся з

неї пройти у парламент і звернувся з проханням про блокування до “Нашої України”. Крім того, Колесников вважає, що заяви Луценка є несерйозними.

“Ідея Луценко – це мертвонароджена дитина, це нецікаво, несерйозно та непопулярно”, – так народний депутат від Партії регіонів **Анна Герман** прокоментувала ініціативу Ю. Луценка.

Олександр Голуб, народний депутат від Комуністичної партії України, висловив думку про те, що досягнення “Народної Самооборони” не співрозмірні з коштами, які були вкладені в її створення. “Це змушує її лідера робити подібні заяви. А також невизначеність ситуації, що пов’язана з президентськими виборами, змушує таких політиків як Луценко шукати нові бренди”, – додав Голуб.

Ініціатива створення нової політичної сили Ю. Луценком не має перспектив. Так вважає народний депутат від БЮТ **Олександр Буджерак**. Коментуючи можливість переходу до нової сили політиків від БЮТ, ПР та НУ-НС, Буджерак відзначив: “Звичайно, хтось, можливо і знайдеться. Однак це будуть люди, які ніде не працювали і які нічого хорошого не робили”.

Ініціатива Луценка щодо створення нової партії залишає більше запитань, аніж відповідей. Особливо це стосується майбутнього пропрезидентського блоку НУ-НС. Як відзначив народний депутат **Тарас Стецьків**, ініціатива Юрія Луценка по створенню нової партії не означає, що на основі НУ-НС тепер неможливо створення єдиної партії. А народний депутат **Владислав Каськів** вважає тактичною помилкою Луценка створення партії без декларування її ідеологічних принципів. “Спочатку необхідно декларувати ідеологічні принципи, а потім на їх основі формувати структуру партії, а не навпаки”, – сказав Каськів.

Лідер НУ-НС **В’ячеслав Кириленко** підтримав своїх колег по фракції. “Нас не цікавить створення нових політичних партій, а лише об’єднання дев’яти політичних партій блоку НУ-НС в єдину політичну силу. І коли хтось говорить про створення нових політичних партій – це лише сприятиме розпорошенню голосів виборців”, – наголосив Кириленко.

Попри голосні заяви про створення єдиної партії навколо блоку ситуація в НУ-НС дійсно неоднозначна. Голова Секретаріату Президента Віктор Балога, який вийшов з рядів “Нашої України», створює партію “Єдиний центр”. Лідер громадського руху “Народна самооборона” Ю. Луценко говорить про можливість створення третьої сили. Примітно, що обидві політичні сили позиціонують себе як прибічники Президента України В. Ющенка. До чого приведуть нові партійні проекти і як їх реалізація відобразиться на українській політиці та долі пропрезидентської платформи достеменно не відомо, однак політологи та політтехнологи прогнозують різні сценарії розвитку ситуації.

Зокрема, **Кость Бондаренко**, директор Київського інституту проблем управління імені Горшеніна висловив припущення, що ведеться робота на майбутнє. “Створюється декілька політичних сил. Вони різнопланові за своєю суттю, але все ж будуть орієнтуватися на Віктора Ющенка і підтримувати його на найближчих виборах. Створюється партія Балого, в якій глава СП намагатиметься зосередити адміністративні, фінансові та медіа ресурси. Цілком

можливе створення певної партії дружини президента. Також буде створена партія більш радикальних, ідеологічно визначених послідовників Майдану на базі “Народна Самооборона” на чолі з Ю. Луценко.

Михайло Погребінський, директор Київського центру політичних досліджень і конфліктології, вважає, що “Партія Балогі не ідеологічна, вона побудована на адмінресурсі та потенційній присутності Ющенка. Поки не зрозуміло на що претендує Луценко і хто його супротивник”.

“Партія “Єдиний центр” створена для того, щоб сконцентрувати політичні і адміністративні ресурси для конституційної реформи та президентських виборів. Але я сумніваюсь у великому політичному майбутньому цього проекту”, – поділився своїми думками **Андрій Єрмолаєв**, директор Центру соціальних досліджень “Софія”. Що стосується “Народної Самооборони”, то політолог відзначив, що це черговий проект в лівоцентристському та центристському спектрі зі своєю електоральною нішою, і великих перспектив у цього проекту не має.

“Заяви Луценка констатують його розчарування в “Нашій Україні” і в можливості об’єднання з нею. Думаю, що “Народна Самооборона” розвиватиметься самостійно. Луценко планує зайняти нішу, яку зараз займає “Наша Україна”, яка є третьою стороною у всіх процесах. Але Луценко не єдиний в цьому бажанні, подібні думки можуть виникнути у Катеринчука та Гриценко. Тому конкуренція в помаранчеву таборі за те, щоб стати третьою силою, буде високою. Щодо “Єдиного центру”, то цей проект виглядає сумнівно і перспектив у нього не має”. Такий сценарій розвитку подій озвучив голова правління Центру прикладних політичних досліджень “Пента” **Володимир Фесенко**.

Таким чином, говорити про перспективи нової політичної партії “Народна Самооборона” з об’єктивних причин важко. З однієї сторони, якщо Луценко відмовляється від людей, які мають причетність до бізнесу, то виникає справедливе запитання, хто буде фінансувати розвиток партії. Якщо ж спонсором залишиться соратник Луценка Д. Жванія, то міністр потрапляє в абсолютну залежність від нього, що означає знайомий сценарій, якій повторюється при формуванні політичної сили, яка не відрізнятиметься від інших політичних сил, таких як Партія регіонів та БЮТ. З іншої сторони, бажання впливових політиків, які склали ядро НУ-НС створити власні політичні партії спричинять безумовний розкол у помаранчевому таборі. Враховуючи фінансову міцність та політичний досвід їх опонентів (Партія регіонів та БЮТ), новостворювані політичні проекти приречені на об’єднання і тому фахівці відзначають не великі шанси Юрія Луценка сформувати ефективну політичну силу і зробити її дійсно третьою силою, а не партією одного дня.

Водночас, політологи схиляються до думки, що процеси навколо створення нових політичних проектів, в тому числі можливість появи нової політичної партії “Народна Самооборона” фактично означає припинення існування пропрезидентського блоку Наша Україна-Народна Самооборона (*Матеріал підготовлено за інформацією видань: ProUA (www.proua.com)*,

“РБК-Украина”, “Главред” (www.glavred.info), “Версии” (www.versii.com), MIGnews.com.ua (www.mignews.com.ua), РЕГНУМ (www.regnum.ru), “ForUm” (www.for-ua.com), “КИД” (www.zadonbass.org), “ВОВРЕМЯ.info” (www.vovremya.info), “Росбалт-Украина”, FromUA (www.from-ua.com), Українська правда (www.pravda.com.ua), DailyUA (www.daily.com), ЗАВТРА (www.zavtra.com.ua), Фокус (www.focus.in.ua), PRESIDENT.org.ua (www.president.org.ua), “Високий Замок”, NOVOSTI.UA (www.novosti.ua).

Прогноз на перспективу в публікаціях ЗМІ

Діяльність органів державної влади

*Президент України стурбований ситуацією з невиконанням судових рішень... Президент підписав указ „Про додаткові заходи щодо підвищення ефективності виконання рішень судів”. Заступник глави Секретаріату Президента І. Пукшин зазначив, що відповідно до указу Міністерство юстиції, зокрема, має переглянути існуючий нині мораторій на виконання судових рішень. Крім того, Президент ставить завдання посилити судовий контроль за виконанням цих рішень (Мариненко О. *Проблему тотального правового нігілізму вирішать недержавні судові виконавці? // Дзеркало тижня. – 2008. – 29.03–4.04.**

Украина рассчитывает до осени завершит переговоры с Россией о подписании долгосрочного соглашения о поставках газа.

Об этом заявила Премьер-министр Украины Ю. Тимошенко на встрече с представителями дипломатического корпуса, аккредитованными в Украине.

При этом Премьер-министр подчеркнула, что на данный момент вопрос поставок природного газа в Украину урегулирован, но остается несколько проблем по которым должны быть найдены решения в процессе дальнейших переговоров между Украиной и Россией (*Завтра (www.zavtra.com.ua). – 2008. – 27.03.*

В ближайшее время парламентом могут быть приняты в первом чтении законопроекты, которые обеспечивают ратификацию соглашения о присоединении Украины к ВТО. Так полагает Премьер-министр Украины Ю. Тимошенко. Об этом она заявила в ходе встречи с представителями дипломатического корпуса, аккредитованного в Украине (*Законы по ВТО могут быть приняты на следующей неделе // Вечерние вести. – 2008. – 28.03.*

Правительство планирует создать условия для ввоза в Украину 350 тыс. тонн импортного мяса. Об этом Премьер-министр Украины Ю. Тимошенко заявила на украинско-польском экономическом форуме.

Она сообщила, что планируется принятие специального закона, который даст возможность ввезти в Украину это мясо без импортной пошлины. Это, по словам Премьера, необходимо сделать из-за существующего на рынке дефицита мяса (*Главред (www.glavred.info). – 2008. – 28.03*).

Газові свердловини найближчим часом буде законсервовано. Про це йшлося на слуханнях „Енергетична безпека України: стан та перспективи забезпечення природним газом”, що відбулися в Комітеті з питань національної безпеки і оборони... Голова комітету А. Гриценко висловив стурбованість членів комітету інформацією про покриття заборгованості суб'єктів господарювання за рахунок державного бюджету, а також про те, що газові свердловини в Україні найближчим часом буде законсервовано. Це, на думку народних депутатів, негативно позначиться на всій структурі забезпечення енергоносіями (*Газові свердловини найближчим часом буде законсервовано // Голос України. – 2008. – 27.03*).

Незабаром доля Л. Черновецького може наздогнати ще одного „проблемного” мера – міського голову Харкова М. Добкіна. Комітет Верховної Ради з питань держбудівництва та місцевого самоврядування рекомендує парламенту схвалити постанову про призначення в Харкові позачергових виборів міського голови та депутатів міськради.

Також висновком комітету, підписаним його головою О. Омельченком, робочій групі комітету рекомендовано продовжити роботу щодо вивчення діяльності харківського мера та міськради. Інформація робочої групи буде направлена в тимчасову слідчу комісію ВР з питань розслідування обставин щодо фактів зловживань М. Добкіним та секретарем Харківської міськради Г. Кернесом під час виконання ними службових обов'язків (*Добкін – на черзі? // Україна молода. – 2008. – 1.04*).

До Програми реформування земельних відносин на Прикарпатті потрібно внести суттєві корективи, врахувавши зростання вартості землі й інші тенденції, а також з огляду на той непрозорий клімат, який склався в краї навколо приватизації земель та користування-розпорядження ними. З такою пропозицією виступив заступник голови обласної ради Ю. Романюк на засіданні колегії облдержадміністрації, яка розглянула хід виконання Програми земельної реформи в Івано-Франківській області до 2010 року.

Позиція обласної ради полягає в тому, щоб у найближчі місяць-два підготувати цілковито новий фундаментальний проект програми земельної

реформи, який би розглянув на сесії депутатський корпус області. В цьому документі, за словами Ю. Романюка, має бути чітко виписано по кожному району й населеному пункту, що вже зроблено починаючи від інвентаризації та розмежування земель і до проведення їхньої грошової оцінки, а що ще належить здійснити, які кошти на це необхідні й джерела фінансування, які терміни виконання і хто відповідає за те чи інше, з тим, аби максимум на середину 2009-го завершити нагальні завдання цієї справи (*Галичанин В. Нової програми потребує земельна реформа Івано-Франківщини? // Галичина (www.galychyna.if.ua). – 2008. – 25.03).*

Депутати Львівської міської ради проголосували за виділення 500 тисяч гривень на виконання “Програми антитерористичних заходів у місті на 2008 – 2012 роки”. За словами полковника УСБУ у Львівській області Ю. Паська, ці кошти необхідні для підготовки міста до проведення Євро-2012.

Водночас депутат міськради І. Микитин зазначив: кошти виділено на цей рік, а на 2009-й ухвалюватимуть відповідне доповнення до цієї програми. За його словами, йдеться про навчання антитерористичним заходам на міських стадіонах та в медичних закладах (*Сирцов О. 500 000 на боротьбу з тероризмом // Львівська газета (www.gazeta.lviv.ua). – 2008. – 21.03).*

Політика

Прем'єр-министр Польши Д. Туск пригласил Прем'єр-министра Украины Ю. Тимошенко посетить Польшу с визитом.

Об этом Д. Туск сообщил после завершения встречи украинской и польской правительственных делегаций в Киеве.

По его мнению, в связи с подписанием Межправительственного соглашения о сотрудничестве во время организации финального турнира Чемпионата Европы по футболу 2012 годы главы национальных правительств должны встречаться чаще для координации своих действий (*Завтра (www.zavtra.com.ua). – 2008. – 28.03).*

Украина надеется в конце года начать переговоры с Европейским Союзом о безвизовом режиме. Об этом заявил вице-премьер-министр по вопросам евроинтеграции Г. Немьяра.

Он также отметил, что убежден в том, что Шенгенская зона не станет для Украины второй Берлинской стеной – „Украина станет обязательно членом Европейского Союза” (*Главред (www.glavred.info). – 2008. – 28.03).*

Амбіції лідерів громадського руху „Народна самооборона”, партії „Вперед, Україно!” та Християнсько-демократичного союзу не

обмежуються нещодавно анонсованим створенням єдиної партії. Принаймні головний „самооборонівець” Ю. Луценко вважає, що ця нова партія повинна стати альтернативною Блоку Юлії Тимошенко.

Зараз „де-факто в Україні створена двопартійна система БЮТ і Партії регіонів”, тому, на думку Ю. Луценка, й потрібна така альтернатива БЮТ, яка „не страждатиме зайвим вождизмом”.

Роль цієї партії „самбістів–християн” полягатиме у стримуванні союзників із БЮТ у потрібний момент „від не до кінця продуманих рішень”, вважає Ю. Луценко. Водночас міністр ще не знає, коли саме буде створено це його амбіційне партійне дітище (*Тавр В. Юра приміряється до Юлі // Україна молода. – 2008. – 1.04*).

Депутат Верховной Рады, член фракции Партии регионов М. Папиев прогнозирует проведение внеочередных парламентских выборов осенью, после окончания выборов мэра Киева и Киевского городского совета.

По его мнению, Ю. Тимошенко будет инициировать проведение внеочередных выборов Рады осенью с целью, чтобы опередить рост протеста населения в связи с повышением цен на газ в 2009 году.

М. Папиев отметил, что существует большой риск проведения внеочередных выборов Рады в связи с тем, что существует прецедент, когда выборы были назначены после выхода более 150 депутатов из своих фракций (*Вовремя.info (www.vovremya.info). – 2008. – 28.03*).

Крымская республиканская организация партии „Народный Союз „Наша Украина” намерена организовать поездку крымских журналистов в штаб-квартиру НАТО в Брюсселе.

Цель поездки – ознакомить работников крымских СМИ с деятельностью Альянса (*Главред (www.glavred.info). – 2008. – 27.03*).

Економіка

Україна має намір взяти участь у порятунку планети від глобального дефіциту енергоресурсів, збудувавши 21 новий енергоблок. Державна Стратегія розвитку ядерної енергетики в Україні до 2030 року передбачає введення в експлуатацію 20,5 ГВт нових або компенсаційних ядерних потужностей, збільшення обсягу електроенергії, що виробляється українськими атомними станціями, до 219 млрд кВт-год у 2030-му (торік вітчизняні АЕС випустили 92 млрд кВт-год – 50 % усієї української електроенергії), збільшення видобутку урану. За досягнення запланованих Стратегією показників до 2030-го вітчизняна атомна енергетика зможе вийти на щорічний дохід у розмірі \$4 млрд, підраховали атомні стратеги (*Гузенко Н. Розпад атома // Галицькі контракти. – 2008. – 31.03*).

Аналитики прогнозируют, что в этом году уголь на мировых рынках подорожает в два раза: энергетический – до 85 – 100 долларов за тонну, коксующийся – до 150 – 200 долларов. Цены внутри Украины тоже повысятся, хотя они мало связаны с мировыми: энергетический уголь может подорожать до 90 долларов за тонну, коксующийся – до 150 – 170 долларов. Вывод очевиден: увеличение мировых и внутренних цен приведет к очередному подорожанию акций украинских шахт (Терен Н. У цены шахт одно направление – вверх // Донбасс (www.donbass.dn.ua). – 2008. – 25.03).

Рост цен на бензин будет продолжаться и далее, но уже более медленно... Однако все будет зависеть опять от мировых тенденций. А прогнозы здесь неутешительные. По расчетам экспертов, которые приводит агентство Рейтер, к концу осени ожидается увеличение цен на нефть до \$125-130 за баррель. Когда за первые две недели марта они поднялись с \$103 до \$109, бензин в Украине подорожал почти до шести гривен. Украинский оптовый рынок реагирует на повышение мировых цен с задержкой примерно в неделю, разница – через две-четыре недели. Внутренние цены уже давно привязаны к мировым из-за большой доли импортных нефтепродуктов и сырья на украинском рынке. По данным компании UPEKO, в феврале доля импортного бензина на внутреннем рынке достигла рекордных 32 %, дизельного топлива – 60 %... (Титова И. Приближаемся к Европе // Киевские Ведомости. – 2008. – 27.03).

В весенне-летний период молоко подешевеет. Так утверждает Союз молочных предприятий. По их словам цена на молоко в весенне-летний период снизится на 5 – 15 % и будет составлять около 2 – 2,10 грн/л.

„Правда, несмотря на снижение цен, они все равно будут выше, чем в аналогичный период прошлого года”, – говорит глава совета директоров Союза В. Чагоровский. Такое явление он объясняет подорожанием бензина и зерна (Украина промышленная (www.ukrindustrial.com). – 2008. – 31.03).

Протягом 2008 – 2009 років столична адміністрація спрямує 251 млн грн на ремонт житлового фонду та благоустрій прибудинкових територій. Виділення таких коштів передбачено програмою „Твій дім, твоє подвір'я”.

Так, на капітальний ремонт житлового фонду комунальної власності районів та на підготовку його до роботи в осінньо-зимовий період цього та наступного років вкладуть понад 191 млн грн; на капітальний ремонт житлових будинків, прийнятих до комунальної власності районів столиці від підприємств-банкрутів, – понад 27 млн; на ремонт житлового фонду міста

інших форм власності – 20 млн. Також планують виділити кошти на закупівлю урн для збирання сміття (близько 2 млн) та 10 млн на вирішення нештатних ситуацій у ЖКГ.

У рамках фінансування розвитку ЖКГ передбачено також виділення коштів на облаштування прибудинкових територій (50 млн), заміну теплових труб і систем водопостачання житлових будинків (понад 100 млн), розвиток та реконструкцію ліфтового господарства (154 млн) та розвиток інженерних мереж (майже 480 млн) (*Кутерецин О. „Твій дім, твоє подвір'я” обійдуться в 250 млн грн // Вечірній Київ (www.vechirnij.kiev.ua). – 2008. – 28.03).*

Холдинговая компания „Киевгорстрой” предлагает начать на своей базе эксперимент по отработке механизма реализации общегосударственной программы строительства доступного жилья. Об этом заявил президент ХК „Киевгорстрой” П. Шилюк.

По его словам, холдинг готов стать площадкой для отработки механизмов реализации программы, аналогично тому, как на базе „Киевгорстроя” с 2000 года проводится эксперимент по строительству жилья за средства населения.

П. Шилюк также отметил, что холдинг уже сегодня работает в рамках программы „Доступное жилье” в регионах. В частности, по его словам, в Полтаве в рамках программы „Доступное жилье” холдинг уже построил один жилой дом, а до конца года компания планирует построить еще один дом в Полтавской области.

Президент „Киевгорстроя” убежден, что закон, регламентирующий общегосударственную программу строительства доступного жилья, будет принят до конца этого года (*Главред (www.glavred.info). – 2008. – 28.03).*

Под Киевом планируется создать пять профессиональных гольф-полей. Три проекта находятся в стадии активной разработки и имеют конкретное местонахождение, еще по двум проектам информация пока не разглашается. Об этом в ходе состоявшегося форума по гостиничному бизнесу, организованному компанией „Meeting Point Ukraine”, заявил председатель Совета по вопросам туризма и курортов Е. Самарцев (Главред (www.glavred.info). – 2008. – 31.03).

В Днепропетровске к 2011 году предполагается построить и ввести в эксплуатацию 50 новых объектов на общую сметную стоимость около 3 миллиардов долларов. Это объекты первой важности из так называемого „Списка губернатора” (Букрєва А. На пути к чемпионату // Вісті Придніпров'я (www.vesti.dp.ua). – 2008. – 25.03).

З метою підготовки до Євро-2012 львівське ДП „Інтеграл-Буд” планує збудувати в центрі міста готельний комплекс. До комплексу входитимуть 4-

зірковий готель на 120 місць, ресторан на 200 місць, конференц-зал та підземна автостоянка на 40 машино-місць. На будівництво готелю та інфраструктури знадобиться близько двох років (*Карлюк В. На Гнатюка-Наливайка будуватимуть готель // Високий Замок (www.wz.lviv.ua). – 2008. – 23.03).*

Управління транспорту і зв'язку Львівської міськради пропонує підняти тариф за паркування.

Година стоянки в центрі міста коштуватиме власнику авто десять гривень. Як пояснив начальник управління М. Шкурган, сьогоднішні тарифи є нерентабельними. “Ми повинні розвантажити центральну частину міста від автомобілів, які там припарковані, – каже він. – Провести диференціацію зон паркування, тобто в центрі міста паркування буде дорожчим (від 5 до 10 грн), на околицях – дешевшим” (*Бобкова С. Десять гривень – за парковку в центрі // Високий Замок (www.wz.lviv.ua). – 2008. – 23.03).*

Група мелітопольських підприємців (“ЧП Носов”) завершила підготовку плану створення виборозводного господарства на Утлюкському лимані.

Спеціалісти Мелітопольського педагогічного університету розробили науково-практичне обґрунтування проекту, є угода з інвесторами про вкладення в нього грошей (до 1 млн грн). Для початку робіт необхідно отримати в довгострокову оренду 25 га прибережної землі, непридатної для іншого використання (ведення сільськогосподарського господарства, будівництва тощо). Але справа затримується через неможливість проведення земельної аукціону на вказану оренду – в області немає організації, яка має ліцензію на проведення подібних аукціонів (*Мелітопольці збираються розводити рибу на Утлюкському лимані // Мелітопольські відомості (www.mv.org.ua). – 2008. – 26.03).*

Соціальна сфера

Пам'ятник українському поету Т. Шевченку буде встановлено в квітні цього року в столиці Азербайджану – Баку.

Планирується, що в торжественній церемонії відкриття монумента примуть участь Президенти двох країн В. Ющенко і І. Алієв.

Посол України в Азербайджані С. Волковецький сказав, що „реалізація цього проекту є результатом зустрічей Президентів України і Азербайджану, що ще раз підкріплює історичну дружбу між нашими країнами” (*Вовремя.info (www.vovremya.info). – 2008. – 29.03).*

На развитие скаутского (пластового) движения в 2008 г. будет выделено 100 тыс. грн. Об этом сообщил министр по делам семьи, молодежи и спорта Ю. Павленко. Кроме того, он добавил, что в текущем году украинские скаутские организации вступят во Всемирное скаутское движение. К этому моменту такое вступление было невозможно из-за ряда препятствий, в частности политических, прибавил министр (*Главред (www.glavred.info)*. – 2008. – 30.03).

Распоряжением Киевской городской государственной администрации утверждена сметная стоимость строительства Центра по применения ПЭТ-технологии для раннего выявления онкологических заболеваний в объеме 348 млн 914 тыс. грн.

Центр будет построен на территории существующей Киевской городской онкологической больницы на улице Верховинной, 69 в Святошинском районе Киева.

Согласно утвержденной документации, предусмотрено что двухэтажное медицинское заведение будет построено на земельном участке площадью около 7 га. Общая площадь помещений Центра будет составлять 4 тыс. 840 кв. м. Утвержден штат медицинского и технического персонала в количестве 71 человек. Рассчитано, что центр будет принимать в среднем 350 посетителей в сутки.

Центр планируется построить за год (*Главред (www.glavred.info)*. – 2008. – 28.03).

В столице по просьбе киевлян в этом году откроют 70 продовольственных магазинов. Об этом заявила замглавы КГГА И. Кильчицкая (*Главред (www.glavred.info)*. – 2008. – 30.03).

На Одесчине 13 пограничниками, которые погибли в результате крушения вертолета Госпогранслужбы, будут установлены памятники.

Об этом заявил губернатор области Н. Сердюк.

В память о погибших пограничниках в Измаиле и Вилково будут установлены памятные знаки, а на острове Змеиный поставят стелу (*Провокация (www.provokator.com.ua)*. – 2008. – 31.03).

Влада Луганська має намір збільшити тариф на утримання будинків і прибудинкових територій. З відповідною пропозицією до виконкому звернулися підприємства, які обслуговують житловий фонд. На їхню пропозицію, тарифи в середньому можна збільшити приблизно на 36,8 відсотка. У такий спосіб підприємства зможуть привести свої витрати до економічно обґрунтованого рівня. У новому тарифі передбачено кошти на

поточний ремонт і обслуговування житлового фонду. Як пояснюють автори проекту, фактично за кожним будинком буде зарезервовано певну суму. Кошти на поточний ремонт конструктивних елементів, інженерних систем і технічного обладнання житлових будинків розраховуватимуться окремо по кожному з будинків і використовуватимуться винятково на ремонт того будинку, від мешканців якого надійшли кошти. Нові тарифи винесуть на обговорення населення обласного центру (*Городяни в очікуванні підвищення квартплати // Голос України. – 2008. – 1.04*).

Сумська область виділила 5,5 млн гривень на програму „Репродуктивне здоров'я нації” в 2008 году. Об этом сообщила заместитель начальника лечебно-профилактического отдела управления здравоохранения Сумской облгосадминистрации С. Кривцун.

Программа, в частности, предусматривает закупку оборудования и лекарств для роддомов и женских консультаций. С. Кривцун отметила, что на финансирование программы в 2008 году 2,5 млн грн выделено из областного бюджета, еще 2,5 млн грн – из бюджетов районов и городов, 0,5 млн грн – привлеченные средства (*Главред (www.glavred.info). – 2008. – 28.03*).

Полтавская областная государственная администрация просит мэрию Полтавы выделить земельный участок для создания в Полтаве музея тоталитарных символов. Об этом сообщил полтавский губернатор В. Асадчев.

По его мнению, в музее можно собрать демонтированные памятники Ленину и советской эпохи. „Если кто-то так с трепетом относится к коммунистическим вождям и символике, то их можно собрать в одном месте. Создать музей, и приводить на экскурсию детей, чтобы они знали и эту историю” – сказал В. Асадчев.

Также губернатор просит органы местного самоуправления переименовать улицы, которые до сих пор носят имена вождей советской эпохи... Он считает, что в регионе насчитывается около 800 земляков, выходцев с Полтавщины, которые ее прославили и именами которых необходимо назвать улицы (*Главред (www.glavred.info). – 2008. – 29.03*).

Цьогоріч четверо львівських довгожителів у день свого сторіччя отримають грошову допомогу. Кожному з них міська влада подарує по 1000 грн. За словами М. Мазяр, заступника начальника управління соціального захисту, крім грошей, стареньким вручать також іменну відзнаку від Президента В. Ющенка.

Без уваги державної влади не залишаться й 11 львівських дітей-сиріт, які виховуються у прийомних сім'ях і будинку сімейного типу. За словами начальника відділу у справах дітей Львівської міської ради Т. Гурея, на кожному

дитину щомісяця перераховуватимуть допомогу в розмірі двох мінімальних прожиткових мінімумів. 35 відсотків від цієї суми виплачуватимуть також батькам-вихователям (*Корнійчук М. Соціальні ініціативи: і довгожителю, і малечі // Львівська газета (www.gazeta.lviv.ua). – 2008. – 21.03).*

Наука – суспільству

Міжнародне співробітництво в галузі науки і освіти

В. Ющенко и Дж. Буш подписали рамочное соглашение об исследовании и использовании космоса. Об этом на совместной пресс-конференции президентов Украины и США заявил глава украинского государства.

Кроме того, он отметил, что президенты подписали дорожную карту, которая, по его словам, "будет определять наш прикладной характер действий". Этот комплексный документ четко определяет приоритеты взаимодействия во многих сферах, начиная от политического диалога, космоса, ядерной политики и заканчивая экологической безопасностью (*«ВОВРЕМЯ.info» (http://www.vovremya.info). – 2008. – 1.04).*

* * *

Прошел трехдневный визит украинской военной делегации во главе с начальником Военно-научного управления Генерального штаба ВС Украины полковником В. Хижняком в Российскую Федерацию.

Основная цель визита украинских военных заключалась в обсуждении вопросов, связанных с развитием общих научных исследований в отрасли военной истории, и обмене опытом в организации научной работы.

В рамках визита в Москву состоялись рабочие встречи представителей украинской военной делегации с представителями Военно-научного комитета Генерального штаба Вооруженных сил Российской Федерации.

Стороны обговорили возможности предоставления украинским военным историкам работать в архивах министерства обороны Российской Федерации и дальнейшие направления взаимодействия с Институтом военной истории военного ведомства России.

Кроме того, украинские и российские военные ученые обменялись опытом в разработке законодательных и нормативно-правовых документов по военно-научной деятельности на основе правового поля обоих государств (*Главред (glavred.info). – 2008. – 1.04).*

* * *

Бразильская сторона выразила готовность ввести совместные с украинскими партнерами проекты в отрасли производства и использования биотоплива на основе бразильского опыта и технологий, используемых в этой отрасли ведущими бразильскими предприятиями.

20 марта посол Украины В. Лакомов встретился с генеральным секретарем МИД Бразилии П. Гимарасом. Участники встречи обсудили актуальные вопросы двусторонних отношений, углубление сотрудничества в экономической и научно-технической сферах, усиление координации деятельности представителей двух государств в рамках международных организаций, активизацию политического диалога между двумя странами на высшем уровне.

Кроме того, на переговорах был отмечен прогресс на пути реализации совместных проектов на территории Бразилии при участии украинских предприятий и современных отечественных технологий, в первую очередь, совместного проекта по освоению космического пространства "Алкантара-Циклон-Спейс".

Согласно программе развития производства дизельного биотоплива на 2007-2010 годы, утвержденной Кабмином в декабре 2006 года, Украина планирует до 2010 года построить не менее 20 заводов по производству биодизеля продуктивностью от 5 до 100 тыс. тонн в год и общей мощностью не менее 623 тыс. тонн в год (*Акциз (<http://akcyz.com.ua.news>). – 2008. – 24.03*).

* * *

У Педагогічному університеті ім. В. Винниченка відбулась перша Міжнародна конференція «Мови світу: дослідження та практика викладання».

У триденній конференції, яку організував факультет іноземних мов, взяло участь більше півтори сотні вчених з України, Росії та Німеччини. На пленарних засіданнях вони обговорювали низку тем, серед яких: «Функціонування мови в сучасному суспільстві», «Особливості відображення сучасного світу за допомогою національних мов».

Організатори конференції мають надію що захід стане традиційним. Адже багато вчених вже висловили згоду на участь у наступному році (*<http://kanal-k.kw.ukrtel.net/index.php?go=News&in=view&id=848>*). – 2008. – 28.03).

* * *

Испытания нефтяного магистрального насоса нового поколения, закончившиеся в испытательном центре Научно-исследовательского и проектно-конструкторского института атомного и энергетического насосостроения ОАО «ВНИИАЭН», имеют все шансы стать событием года в отечественном насосостроении.

А. Давиденко, директор ОАО «ВНИИАЭН»:

Два года назад институт совместно с ОАО «Сумский завод «Насосэнергомаш» участвовал в тендере на поставку партии магистральных насосов для первой очереди нефтепровода «Восточная Сибирь – Тихий океан» (ВСТО). Заказчик отдал предпочтение предложению фирмы Sulzer (Швейцария). Чтобы выиграть тендер на поставку насосного оборудования для второй очереди строящегося нефтепровода, международная инвестиционно-промышленная группа «Гидравлические машины и системы», в состав которой

входит и Сумский насосный завод, профинансировала проект по созданию опытного образца магистрального насоса нового поколения. После его изготовления на ОАО «Насосэнергомаш» первый этап цикла испытаний этого насоса и проводился во ВНИИАЭН.

Межведомственная приемочная комиссия из 16 специалистов, в состав которой входили также главные механики и технологи ОАО «АК «Транснефть», ОАО «Гипротрубопровод» (Москва), констатировала не только соответствие требуемым величинам показателей экономичности и надежности насоса НМ 10000/0,5-210-2, но и его превосходство по критериям всасывающей способности над насосом главного конкурента – фирмы Sulzer.

А. Перехрест, главный конструктор проекта ОАО «ВНИИАЭН»:

Для снижения затрат на строительство и эксплуатацию трубопровода его проектировщики из российского института ВНИИСТ приняли решение об уменьшении количества нефтеперекачивающих станций за счет двукратного увеличения напора магистральных насосов, а также повышения предельного рабочего давления всего нефтепровода с традиционных 64 до 100 атмосфер. Именно это наряду с желанием ОАО «АК «Транснефть» иметь новые насосы с минимальной стоимостью жизненного цикла, которые будут допускать эксплуатацию по «безлюдной» технологии, предопределило максимально высокий уровень требований к их техническим характеристикам. Фактически ни одна из ведущих в мире насосопроизводящих фирм в 2005 году готовых аналогичных насосов не имела. Их создание явилось серьезной научно-технической задачей.

Решать ее пришлось прежде всего научно-исследовательским подразделениям ВНИИАЭН, которые курирует заместитель директора института А. Елин. По его словам среди первоочередных требований заказчика, из-за поэтапного наращивания мощностей нефтепровода, была и возможность обеспечения одним насосом различных производительностей (50, 100 и 120 % от номинальной). Причем с минимальными потерями экономичности. Для этого был избран в чем-то традиционный, а в чем-то новый для отечественного насосостроения путь. А именно – комплектация одного корпуса магистрального насоса различными сменными роторами и направляющими аппаратами. Специалисты научно-исследовательского отдела проточных частей ВНИИАЭН спроектировали несколько вариантов рабочих колес и направляющих аппаратов для каждой из трех производительностей.

Из-за сжатых сроков и необходимости минимизации расходов на создание новой техники было принято решение отказаться от длительного и затратного способа выбора наилучших вариантов путем физического эксперимента на модели. Применили новый, комбинированный метод отбора. Вначале на базе одной из спроектированных проточных частей проводится численный эксперимент с использованием лицензионного программного продукта в области вычислительной гидродинамики Ansys CFX, которым располагает инвестор проекта. На втором этапе в составе головного образца насоса с данной проточной частью выполняется физический эксперимент. В случае адекватности полученных результатов численного и физического

эксперимента на третьем этапе путем численного эксперимента проводится выбор оптимального варианта проточной части для каждой из подач. Следует отметить и большой объем исследовательских работ с использованием современных программных продуктов, выполненных отделом прочности ВНИИАЭН для обеспечения в созданном насосе требуемых показателей прочности и герметичности его разъема.

В ближайший период планируется испытания крупной партии насосов для обустройства Ванкорского нефтяного месторождения на полуострове Таймыр в Красноярском крае, которое осваивает компания «Роснефть». Углеводородное сырье из него пойдет во все тот же трубопровод ВСТО. Кроме этого, на очереди изготовление и испытания вертикальных подпорных магистральных насосов нового поколения для предприятия «Балтнефтепровод», создание широкой гаммы насосов для 2-го блока Ростовской АЭС (*С проектами ВНИИАЭН - на Дальний Восток и в ногу с Европой // Ваш шанс (www.shans.com.ua). – 2008. – 19.03*).

Космічна галузь

Второй в этом году запуск спутника в рамках международного проекта "Морской старт" успешно осуществлен с пусковой платформы "Одиссей" в Тихом океане. Стартовавшая согласно графику в 15:48 среды по времени Тихоокеанского побережья США (00:48 по киевскому времени 20 марта) российско-украинская ракета "Зенит – 3SL" должна вывести на орбиту вещательный телевизионный спутник "DIRECTV 11".

После выхода на орбиту спутник вместе с уже находящимся на орбите "DIRECTV 10" позволит американской спутниковой телевизионной компании "DIRECTV" передавать подписчикам на территории США сигнал 150 национальных и 1,5 тысячи местных телеканалов в новейшем высококачественном формате Эйч-ди-ти-ви. Это будет уже четвертый запуск, который корпорация "Морской старт" осуществит в интересах данной компании. Масса спутника – 5923 кг, прогнозируемый срок работы на орбите – 15 лет.

Первый в этом году запуск в рамках "Морского старта" был проведен 15 января, когда на орбиту был выведен арабский спутник связи "Турая-3". В программе "Морской старт" участвуют американская компания "Боинг", российская РКК "Энергия", украинское "КБ Южное" и норвежская фирма "Квернер". Всего в рамках этого проекта произведено 26 успешных запусков (*«Завтра» (<http://www.zavtra.com.ua>). – 2008. – 20.03*).

* * *

ГП КБ «Южное» работает уже более пятидесяти лет. Со времени основания в 1954 году бюро создало 4 поколения боевых ракет, 7 космических комплексов, 400 космических аппаратов семидесяти с лишним типов и 40 типов ракетных двигателей. К моменту подписания в

1991 году Договора о сокращении стратегических наступательных вооружений СНВ-1, 62 процента ядерных боезарядов находились на ракетах, со-зданных в КБ “Южное”.

В начале нового тысячелетия ГП КБ “Южное” вновь заявило о себе на весь мир, осуществив беспрецедентный проект “Морской старт”. С этой минуты начался новый отсчет истории “Южного”. Помимо днепропетровского КБ “Южное”, в программе “Морской старт” участвуют российская космическая компания “Энергия”, американская компания “Боинг” и норвежская фирма “Квернер”.

Технологии, созданные КБ “Южный” за пятьдесят лет, можно сравнить с золотым запасом страны, так как, помимо материального потенциала, здесь создают и экономический имидж страны. Поэтому днепропетровское предприятие вызывает интерес у мировых инвесторов. Оно работает с лидерами освоения космоса – Россией и США, осуществляет совместные космические проекты со странами Восточной Европы, Францией, Индией, Швецией, Кубой, МНР, Австрией и Египтом.

Ю. Мошенко, начальник центра информационных связей ГП КБ “Южное”:

Будущее не только предприятия, но и мировой космической отрасли лежит в русле кооперации разработок разных стран. Украина не входит еще в число основных разработчиков этих технологий, несмотря на то, что украинские специалисты работают по всему миру. Помимо работ над “Морским стартом”, предприятие готовит мощный ракетоноситель “Днепр”, созданный на базе известной стратегической ракеты СС18 (прозванной во времена “холодной войны” “Сатаной”). В разработки КБ входят и ракетные двигатели, спутники. Еще один новый проект – ракетоноситель “Циклон-4”, который создается для запуска с космодрома Алькантро (Бразилия). Все работы здесь поделены поровну с бразильской стороной, как и отдача от его реализации.

Госпредприятие КБ “Южное” работает с иностранными заказами на полном хозрасчете. Размещая заказы США, Франции, Бразилии, участвует в международных проектах. Кроме того, получает средства от России за авторский надзор за ракетой СС-18, проводит вместе с российскими стратегическими войсками контрольные пуски, чтобы подтвердить ее боеспособность. Все это и составляет бюджет предприятия.

Поэтому важным для предприятия – дальнейшее расширение мировой кооперации. Доход от подобных проектов уже сегодня составляет 80 процентов бюджета КБ “Южное”. Например, предприятие недавно победило в международном конкурсе на двигатель для новой европейской ракеты “Вега”. Уже проведены огневые испытания этого двигателя. Западные специалисты отметили его надежность и экономичность (*Свободин В. КБ «Южное»: через тернии к звездам // Рабочая газета. – 2008. – 27.03).*

Украинские ученые предложили новую технологию переработки отходов промышленного производства на строительные материалы.

Изобретатели заверяют: со временем направление может стать очень перспективным.

Переработанный мусор хорошо будет служить для строительства дорог, а железо, добытое из шлаков, понадобится в металлургической промышленности. Из переработанных доменных шлаков можно получить цемент.

Разработки ученые запатентовали. На 800 тысячах тонн выброшенных шлаков предприятие по новой технологии может заработать \$100 млн.

В скандинавских странах перерабатывают около 90% промышленных отходов, в США – 50-60%, в Украине – лишь 5% (*«ВОВРЕМЯ.info»* (<http://www.vovremya.info>). – 2008. – 24.03).

Біотехнології

В. Носач, професор, доктор технічних наук, Є. Скляренко, науковий співробітник Інституту технічної теплофізики НАНУ:

Згідно з Національною енергетичною програмою України до 2010 року потреба в паливних ресурсах становить 273 мільйони тонн умовного палива. Нині країна задовольняє їх за рахунок власного видобутку менш ніж на 50 відсотків, решту становить імпорт. До того ж, неухильне скорочення світових запасів викопних палив і їх постійне подорожчання перетворює енергозабезпечення на одну з найважливіших загальнодержавних проблем. Серед шляхів розв'язання її – залучення альтернативних джерел енергії (сонячна, вітроенергія, біомаса тощо). Найбільш містке і доступне джерело відновлювальної енергії – біомаса. Це, по суті, «нейтральне» паливо з точки зору викидів тепличних газів, зокрема діоксиду вуглецю. Така перевага біомаси особливо відчутна на транспорті як найбільшому споживачу викопних палив і такому ж забруднювачу навколишнього середовища.

Так, за науковими прогнозами, зростання викидів CO² у країнах ЄС з 1990 до 2010 року на 90 відсотків відбудеться за рахунок саме транспорту, який зараз споживає понад 30 відсотків від загального споживання енергії і на 98 відсотків залежить від викопного палива.

Біомаса тепер розглядається не тільки як пальне для прямого спалювання, а й як сировина для виробництва біопального (твердого, рідкого чи газоподібного). За останні двадцять років виробництво біопалива в світі збільшилось у вісім разів. Особливо динамічно ринок його розвивається в країнах ЄС. Так, для виконання зобов'язань за Кіотським протоколом щодо викидів парникових газів та вирішення питання надійності енергопостачання країни ЄС розробили довгострокову стратегію з оіопалив. Зокрема Директива про сприяння використанню біопалив та інших відновлювальних видів палива для транспорту (2003/30/ЄС, 8 травня 2003 р.) передбачає заміну традиційних палив біопаливами: 2005 р. – 2 відсотки, 2010 р. – 5,75 відсотка. До 2030 року

ЄС планує 25 відсотків своїх потреб у пальному для дорожнього транспорту забезпечити за рахунок чистих і ефективних, з погляду забруднення навколишнього середовища, біопалив.

Нині в Україні використання відновлювальних джерел енергії перебуває на початковій стадії. Їх доля становить близько 0,5 відсотка від усього енергетичного потенціалу. Головний внесок припадає на долю біомаси деревини та її відходів – енергетичний потенціал оцінюється більш як у 1,5 мільйона тонн умовного палива щорічно. У той же час, за даними Держкомстату України, біомаса в агропромисловому комплексі оцінюється більш як 7,5 млн т у. п. Таким чином, підрахунки показують: на даний час наявний енергетичний потенціал біомаси може задовольнити до 10 відсотків від загального споживання всієї енергії в країні.

Маючи одні з найкращих сільськогосподарських угідь у світі, сприятливі кліматичні умови та наявність необхідної робочої сили, Україна має потенційну можливість значно збільшити обсяги енергетичної біомаси і створити біоенергетичну галузь на її базі. Тут постає питання: як найбільш вигідно використати біомасу з найменшими витратами і мінімальним впливом на довкілля? Адже з точки зору тепличних газів з біомаси найкраще виробляти електроенергію, а найдешевше – тепло.

Стратегія впровадження біопалив у паливний баланс повинна бути зважена і спрямована на довгострокову перспективу. При цьому основним критерієм вибору шляху розвитку біоенергетики повинно бути забезпечення максимальної економії традиційних вуглеводневих палив за рахунок біопалива за мінімальних витрат. Насамперед така стратегія має ґрунтуватися на паливній базі і прогресивних технологіях її використання, які були б комерційно привабливими та відповідали вимогам сталого розвитку країни у економічній, екологічній, соціальній сферах.

Це означає, що, крім екологічних факторів, потрібно брати до уваги й інші, які впливатимуть на виробництво продуктів харчування, демографічну ситуацію тощо. Наприклад, орієнтування у виробництві рідкого біопалива на сировину сільськогосподарського виробництва потребує значних земельних площ.

Так, за оцінками фахівців ЄС, для виробництва тих обсягів його, які забезпечили б визначений у Директиві 2003/30/ЄС рівень заміщення рідкого палива викопного походження (25 відсотків у 2030 році), знадобиться задіяти від 4 до 13 відсотків усіх сільськогосподарських земель Європи. З одного боку, це може призвести до розвитку сільськогосподарського сектора, створення робочих місць, розвитку інфраструктури цих районів. З другого – до скорочення виробництва продуктів харчування, які є дефіцитними вже сьогодні, і, як наслідок, до погіршення демографічної ситуації.

В умовах України при врожайності, наприклад, ріпаку, яка в 1,5 – 2 рази нижча від європейської, ці площі будуть ще більшими. Так, для еквівалентної заміни близько 1,9 млн т дизельного пального, що споживається аграрним сектором щорічно, необхідно виробити майже 2,2 млн т біодизелю, для одержання якого потрібно було б засівати від 25 до 42 відсотків усіх орних

земель. Крім того, внаслідок розосередження і великої вологості біомаси витрати на її збір, транспортування становлять 50 відсотків (і більше) вартості кінцевого продукту. До того ж виробництво рідкого біопалива з біомаси характеризується низькою енергетичною ефективністю – для прикладу, при виробництві етанолу витрачається стільки ж (або навіть більше) енергії, скільки її міститься в отриманому спирті.

Удосконалення технології переробки біомаси не може значно знизити собівартість палива. Тут потрібні заходи з інтенсифікації і здешевлення вирощування та збору сировини. У цьому плані значний інтерес мають технології створення «енергетичних», швидкоростучих лісових плантацій, які вимагають менших площ землі і менших витрат на їх плекання. Іншим напрямком для здешевлення кінцевого продукту є створення комплексів з вирощування біомаси і її комплексної переробки на харчові продукти, біопаливо, комбікорм та ін.

Проте це перспектива майбутнього, нині ж для України шлях, яким пішла Європа, є занадто дорогим. Значно здешевити можна було б виробництво корисної енергії з біомаси, якби була можливість перетворювати її енергію в існуючих сучасних енергоустановках. Виявляється, що це можливо, і можливо для всіх видів біомаси. Для цього треба біоенергетику України побудувати по-українськи. Це означає, що вона повинна базуватися на такій технології, яка передбачає дві стадії перетворення енергії біомаси: перша – енерготехнологічна, друга – енергетична. Саме така технологія була розроблена в Інституті технічної теплофізики НАН України. Згідно з нею, біомаса переробляється в спеціальній установці на горючий газ і деревне вугілля, які найбільш ефективно можуть бути використані на існуючих ТЕЦ для комплексного виробництва тепла та електроенергії. У пилувугільних котлах ТЕЦ це дасть змогу зменшити підсвітку природним газом на 13 – 15 відсотків.

Вироблену електроенергію „і зекономлений природний газ можна ефективно використати в народному господарстві, у тому числі на транспорті, економлячи значну частку рідкого палива. Зменшивши потреби в біопальному, збережемо орні землі для вирощування харчових продуктів. Скажімо, якщо тільки зекономлений природний газ реалізувати за ринковою ціною (220\$ США/1000 м³ газу), то на придбані кошти можна було б закупити 741 тис. т дизельного пального. Якщо ж цю кількість дизпалива замінити еквівалентною кількістю біодизелю, то для вирощування необхідної кількості рослинної біомаси довелося б задіяти 4-5,2 млн га земель (або від 12 до 16 відсотків всіх орних земель України).

Таким чином, можна зробити висновок, що запропонована енерготехнологічна переробка біомаси є основою майбутньої вискоелективної біоенергетики України. Використання її дасть змогу одержати електроенергію і тепло майже з усіх видів біомаси; виробляти корисні види енергії з біомаси на сучасному існуючому енергетичному обладнанні з ефективністю, майже вдвічі вищою, ніж при використанні рідких біопалив; зменшити забруднення довкілля парниковими газами, оскільки сучасні котельні установки з потужними системами очищення продуктів згоряння є значно ефективнішими від систем

очистки на транспорті; зрештою зберегти значну кількість орних земель для вирощування харчових продуктів (Носач В., Склярєнко Є. *Біопаливо по-українськи // Урядовий кур'єр. – 2008. – 26.03*).

* * *

Унікальна технологія виробництва біотоплива из бросовых свиноговяжих жировых отходов разработана на Марковском заводе «Биодизель-Луганск» (Луганская область), занимающемся производством альтернативных видов топлива.

Автором идеи является главный инженер предприятия С. Трухнов. По его словам, заказ на переработку бросовых свиноговяжих отходов поступил от руководства Константиновского мясокомбината (Донецкая область). Луганские специалисты сделали опытную установку, с помощью которой получили первую партию этой солярки.

Три года назад на заводе «Биодизель-Луганск» был внедрен кавитационный генератор, который позволил ускорить процесс изготовления биотоплива из растительных масел в десятки раз. Однако, по словам директора предприятия В. Карсского, новые цены на подсолнечник и рост цены на масло, сделали экономически невыгодным производство биотоплива из подсолнечного масла. Поэтому пришлось искать более дешевые источники для изготовления биотоплива. Отходы колбасного производства для этой цели вполне подошли (*Украина Промышленная (<http://www.ukrindustrial.com>). – 2008. – 19.03*).

* * *

Соняшникова, та й будь-яка інша рослинна олія, – це складна суміш органічних сполук. Перетворити її на якісне пальне для дизельних двигунів завдання складне. Фахівці ТОВ «Біодизель-Луганськ» винайшли метод, яким процес прискорюється в десятки разів порівняно з «класичним». При суттєвому поліпшенні якості кінцевого продукту.

Головний інженер ТОВ С. Трухнов взагалі вважає, що без цього винаходу просто неможливо говорити про справжнє біопальне.

Перетворення соняшникової олії, тобто суміші високомолекулярних спиртів, на пальне без кавітації дасть якийсь сирець – у кращому випадку. Їздити на ньому можна, але це стане серйозним випробуванням для двигуна. Неможливе повне розкладання олії. Для цього потрібний хімічний кавітатор.

Рік тому свій прилад, побудований на відомому як дуже небезпечний для металів процесі кавітації, С. Трухнов ще тільки починав випробовувати на своїх установках. Невеличкий апарат, на перший вигляд, дуже простий, мало не примітивний. Коли не знати, що конфігурація і розміри його робочого органу мають точно відповідати розмірам молекул олії. Як він такої відповідності досягає, і є його справжнім ноу-хау. Що таке кавітація з точки зору теорії, ніхто не може сказати точно – спробуйте виміряти процеси, що відбуваються в утворених бульбашках, які мільйонами утворюються і відразу ж руйнуються.

Коли бульбашки «вибухають», то руйнують сталеві корабельні гвинти. Отже енергію вони повинні мати колосальну. Саме її С. Трухнов використовує.

Процес, що раніше тривав 2–4 години, нині завершується за 15 хвилин.

Можна так сказати: зменшується витрата пального. Т–150 на 1 га оранки витрачає 25–27 літрів солярки. Біопального витрачає 22 літри.

Ця установка може переробляти будь-який вид рослинної олії на пальне, у тому числі тваринний жир також. Як показує практика решток свинячо-яловичого відходів виходить більш калорійне пальне. З 30 тонн відходів виходить 25 тонн солярки, при цьому необхідно враховувати, що в процесі переробки додаються ще деякі інгредієнти.

За словами директора цього товариства В. Карського, на сьогодні постає потреба у розробці державного стандарту на біопальне. Через його відсутність не можемо належним чином сертифікувати нове обладнання. У багатьох країнах Євросоюзу діє екологічна програма, згідно з якою солярку збагачують п'ятьма процентами біопального. Солярка містить сірку, яка дуже шкодить довкіллю. Крім того, якщо в таке пальне потрапить вода, то це призведе до утворення сірчаної кислоти. Однак без сірки не можна, бо вона забезпечує змащування всередині двигуна. Сірки легко можна позбутися, ось тільки двигун почне заклинювати без змащування. Для цього й додається біопальне. Викиди в атмосферу зменшуються на 50% і більше.

У сконструйованому С. Трухновим нагрівальному приладі кожний витрачений кіловат електроенергії нагріває теплоносії (звичайну воду), що він набуває додаткової теплової енергії півтора кіловати й більше. Інженери використали енергію, яку містить сама вода. Малесеньку її часточку. У цьому допомогла кавітація. Вони помітили, що показники температури олії до кавітатора й після нього суттєво відрізняються. Тому вирішили подивитися, чи не можна застосувати процес в установці для опалення будинків і якою буде його ефективність.

Тут у С. Труханова існують певні розбіжності з директором. Він як дослідник зі стажем вважає, що випробував свою установку далеко не в усіх можливих режимах, а тому ще зарано говорити про масове виробництво. У свою чергу В. Карський вважає, що й тих параметрів, яких уже досягнуто, достатньо.

Установка й справді діє дуже дивно. Розмірами з письмовий стіл, вона здатна обігрівати під'їзд стандартного дев'ятиповерхового будинку. При цьому тиск у кавітаторі різко падає. Принаймні манометр під час роботи машини показує від'ємну величину. Вода після нагрівання остиває набагато повільніше, ніж у звичайних казанах.

Для більш ґрунтовних досліджень придбали військовий радіометр. У приміщенні він показує звичайний, фоновий рівень радіації, але якщо його покласти на машину, на шкалі фіксується нуль. В. Карський висловив припущення, що саме цю радіацію якимось чином кавітатор і змушує працювати як додаткове джерело енергії.

Кавітаційні процеси дають неміряну кількість енергії. Її неможливо як слід виміряти. Коли розкривають генератор кольор металу, що в місцях, де

знімається енергія, розжарюється до 500 градусів і вище. Це означає, що там залишається значна кількість невикористаної енергії (*Бублик М. Перпетуум мобіле на «Біодизелі» // Україна молода. – 2008. – 25.03*).

Інформаційні технології

«Який мінімальний внесок необхідний, щоб НДІ став учасником гриду в Україні?»

Євген Мартинов, доктор фізико-математичних наук (ІТФ НАНУ): «Потрібні два сервери: управляючий та обчислювальний і наявність оптоволокна зі швидкістю 5 Мгбіт/с на секунду. Все це можна організувати, маючи для початку близько 100 тис. грн».

Нещодавно в Інституті металофізики НАНУ пройшов семінар, на якому Є. Мартинов виклав сучасний стан і перспективи використання грид-технологій в Україні.

«Грид» перекладається з англійської як «решітка». Він являє собою потужне розгалужене обчислювальне середовище, яке у разі перевантажень пересилає вирішення завдання у вільні кластери. Фактично це подальша еволюція Інтернету, що відкриває доступ користувачу до потужностей десятків тисяч комп'ютерів на будь-якій території, яка бере участь у гриді. Тепер завдання можна розбити на частини та вирішувати на розподілених процесорах у будь-якому місці. Користувач може перебувати в одному місці, завдання виконуватися в другому, бази даних – у третьому. Важливо мати швидкісні канали зв'язку між окремими елементами мережі.

Сьогодні у світі працює понад півмільярда комп'ютерів. Проте використовуються вони лише на 15 відсотків. Грид дозволяє виправити це становище, задіюючи вільні ресурси в потужних програмах. У грид-системах створюються об'єднання, які дістали назву віртуальних організацій (ВО). Мабуть, найпотужнішою та відомою у світі є ВО у ЦЕРНі WLCG (<http://lcg.web.cern.ch>). У ній об'єднані десятки тисяч потужних комп'ютерів, завдання яких – опрацювати й аналізувати небувалий обсяг експериментальних даних, які незабаром надходять з прискорювача.

Уявлення про потік інформації, який хлине тільки від одного експерименту (а в ЦЕРНі чотири експериментальні установки, що працюють паралельно), дає такий приклад: для збереження цієї інформації буде потрібно 14 тис. кг дисків.

Щоб опрацювати цей гігантський потік, грид об'єднує кластери всіх фізичних інститутів світу. Підраховано, якби не було гриду, на вирішення деяких завдань пішло б понад 100 років. Якщо ж їх розподіляють на безліч обчислювальних об'єктів у різних країнах, час скоротиться до кількох годин.

Грид розвивається набагато швидше, ніж Інтернет. Передові країни світу швидко нарощують свої обчислювальні потужності. Приміром, у Японії створюються два спеціальні центри тільки для обслуговування нанотехнологій. Якщо у Європі в 2003 році на розвиток гриду було витрачено 250 млн доларів, то у 2008 році – вже п'ять мільярдів доларів.

Грид створює основу для нової організації самої науки, хайтек-виробництв, екології, економіки, соціального життя, більш ефективного управління ресурсами суспільства.

Перший грид-вузел в Україні з'явився не в Інституті кібернетики, де були для цього матеріальні та ідейні передумови. Адже саме тут колись з'явилася піонерська ідея розподілених обчислень. В Україні ним стали користуватися в 2002 році в Національному науковому центрі «Харківський фізико-технічний інститут» НАНУ в рамках співробітництва з Об'єднаним інститутом ядерних досліджень у Дубні. По суті, він був частиною російського гриду. У ННЦ ХФТІ готуються опрацювати дані з чернівського колайдера LHC. Проте на цьому шляху можуть виникнути перешкоди. Так, якщо не вистачить потужності єднальних каналів, харківський грид може бути незареєстрований у міжнародній мережі. Становище, певне, буде виправлене з введенням у дію досить потужного оптоволоконного каналу зв'язку «Харків—П'ятихатки», який зв'яже грид-вузол ХФТІ з українським гридом.

Ще одним центром розвитку гриду в Україні став Інститут теоретичної фізики НАНУ (<http://uag.bitp.kiev.ua>). Фізики-теоретики правильно зорієнтували розвиток гриду в Україні не тільки на завдання фізики високих енергій, а й на вирішення більш широкого кола проблем, що дозволяють розвинути ефективно міжнародне співробітництво в різноманітних сферах людської діяльності.

До квітня 2006 року була розроблена концепція грид-структури НАН України. ІТФ через оптоволоконний канал зв'язку дістав вихід в академічну інтернет-мережу УАРНЕТ. Відразу ж почали вирішуватися перші завдання, що надходять із кластеру з ЦЕРНу та з інших країн світу. Грид-вузол одержав сертифікат грид-організації, яка обслуговує експеримент ALICE у ЦЕРНі. Поки сертифікація українських грид-вузлів відбувається в Інституті теоретичної фізики, але планується перехід на міжнародні стандарти й доступ у світовий грид.

На сьогодні вже десятки інститутів НАНУ входять в українську грид-систему. За два мільйони гривень для неї закуплене ліцензійне програмне забезпечення для використання в грид-системі.

Триває побудова грид-вузлів і платформ доступу в грид в інститутах із тим, щоб кожний співробітник міг запустити своє завдання в мережу. Вже зареєстровано 20 грид-вузлів інститутів, до них приєднався і Дитячий кардіологічний центр МОЗ України. Це відкриває зовсім нові перспективи перед медициною: лікар на своєму комп'ютері в кабінеті, приміром, може переглянути всі рентгени й аналізи від часу народження пацієнта, дістати консультацію зі світових медичних центрів.

Паралельно дуже інтенсивно тривав розвиток гриду в Національному технічному університеті (проект УРАН-GEANT у НТТУ «КПІ»). Робляться спроби найближчим часом об'єднати всі системи в єдиний національний грид і ввійти в Європейську грид-систему.

Найближчим часом уряд має намір виділити 100 млн грн на національну грид-ініціативу.

За словами академіка А. Шпака директора Інституту металофізики, без розвитку власної національної грид-мережі та участі у світовому гріді подальше заняття наукою в нинішньому світі просто втрачає сенс (*Рожен О., Рожен П. Грид – син Інтернету // Зеркало тижня. – 2008. – 29.03-4.04. – С. 14).*

Освіта та кадрове забезпечення в Україні

С целью повышения эффективности мероприятий по развитию образования в Украине, создания условий для обеспечения доступа граждан к качественному образованию Президент В. Ющенко постановил

1. Кабинету Министров Украины:

1) разработать и утвердить до 1 мая 2008 года комплексный план действий по развитию образования в Украине на 2008- 2011 годы, предусмотрев, в частности, мероприятия по:

– усовершенствованию системы подготовки педагогических работников в соответствии с современными потребностями, повышению эффективности обеспечения такими работниками учебных заведений, в том числе с обучением на языках национальных меньшинств;

– улучшению условий учебы для детей-сирот, детей, лишенных родительской заботы, и детей с ограниченными физическими возможностями;

2) принять меры относительно повышения социального статуса педагогических работников, для чего, в частности:

– пересмотреть в трехмесячный срок условия оплаты труда работников образования, в частности, проработать вопрос относительно установления доплат учителям украинского языка и литературы, которые работают в учебных заведениях с обучением на языках национальных меньшинств;

– осуществлять мероприятия по обеспечению в установленном порядке начиная с 2009 года педагогических и научно-педагогических работников доступным жильем (*glavred.info*). – 2008. – 20.03).

* * *

Комітет з питань науки і освіти Верховнонь Ради розглянув стан забезпечення наукових установ і навчальних закладів України сучасними технічними засобами навчання і науковими приладами та заходи щодо створення національної індустрії їх виробництва.

Відвідавши під час виїзного засідання до Сумської області Роменську спеціалізовану школу I-III ступеня №1, члени комітету звернули увагу на "вкрай незадовільний стан забезпечення навчального закладу сучасними технічними засобами навчання (ТЗН) і науковими приладами".

На думку голови комітету В. Полохала, відсутність рівного доступу громадян до новітнього обладнання світового рівня не лише не забезпечує рівний доступ громадян до якісної освіти, а й ускладнює інтеграцію освіти і науки України до європейського освітнього і наукового простору.

Члени комітету також ознайомились також з роботою Інституту прикладної фізики НАН України. На виставці в Інституті були представлені новітні технічні засоби навчання і наукові прилади вітчизняних і закордонних виробників. Під час огляду виставки голова комітету підкреслив, що представлені на ній прилади закордонних виробників "не кращі за українські, але в п'ять разів дорожчі".

Члени комітету зауважили, що існуючий порядок використання коштів, передбачених державним бюджетом для забезпечення технічними засобами навчання, "є вкрай неефективним і призводить до насичення навчальних закладів обладнанням низької якості великої кількості вітчизняних і закордонних виробників". На думку народних депутатів, існуюча система державних закупівель та відповідні тендерні процедури фактично блокують участь вітчизняних виробників технічних засобів навчання і наукових приладів.

В.Полохало наголосив, що "випробування і виробництво навчальних і наукових приладів повинні бути віднесені до державних пріоритетів інноваційної діяльності".

Під час виїзного засідання голова комітету порушив також питання про кадрове забезпечення науково-дослідницької галузі. За його словами підприємці шукають за кордоном тих, кого маємо кваліфіковано підготувати в Україні. При цьому він наголосив на необхідності стимулювання молоді до науково-дослідницької діяльності (*Офіційний веб-портал Верховної Ради України (<http://portal.rada.gov.ua>). – 2008. –25.03*).

* * *

Міністр освіти і науки України І. Вакарчук звернувся до ректорів усіх вищих навчальних закладів із листом, у якому рекомендує включати до складу приймальних комісій представників студентського самоврядування.

Українська асоціація студентського самоврядування вітає цей демократичний крок і водночас закликає студентів не чекати на запрошення до приймальних комісій, пропонувати ректорам своїх представників (*http://www.kirovograd.net/shortly/2008/3/26*11:36:00/studentam_prjama_doroga_u_priimalni.htm*). – 2008. – 26.03).

* * *

На сьогоднішній день для проходження зовнішнього тестування для вступлення в вищі навчальні заклади зареєстровалось 512 тис. человек. Об этом на пресс-конференции, посвященной 100 дням деятельности правительства, сообщил министр образования и науки И. Вакарчук.

По его словам, исторический опыт показывает, что независимая оценка знаний является наиболее прозрачным и эффективным шагом. При этом министр напомнил, что все страны бывшего СССР уже перешли на систему зовнішнього тестування, а Україна делает это только в этом году. Это является естественным шагом, который задекларирован в Программе действий правительства (*Главред (glavred.info). – 2008. –28.03*).

* * *

Р. Кобець, кандидат філософських наук, аналітичний директор ГО "Ідеальна Країна", Д. Потехін, Група європейської стратегії:

Впровадження обов'язкового незалежного зовнішнього тестування породжує в суспільстві упередження, побоювання та міфи. Як, зрештою, й будь-яка масштабна реформа.

Окреслимо основні складові антикорупційного ефекту ЗНО. Насправді він не обмежується вступною кампанією до вищих навчальних закладів. Коло опосередкованого антикорупційного впливу є значно ширшим та глибшим і поширюється як на середню, так і на вищу школу.

По-перше, у випадку якщо прийом на навчання до ВНЗ здійснюватиметься за бальними сертифікатами, а не за медалями чи "середнім балом атестату", поступово у свідомості зникатиме потреба "гнатися" за високими поточними та підсумковими шкільними показниками – оцінками та медалями, і, відповідно, задобрювати вчителів та адміністрацію середніх навчальних закладів.

По-друге, тест – один для всіх, результати ЗНО є чудовим критерієм оцінки якості освіти, яку дають ті чи інші середні навчальні заклади. Можна легко спрогнозувати, що поступово слабшатиме мотивація "домовлятися" з освітянськими чиновниками та адміністрацією "елітних" шкіл, ліцеїв, гімназій.

По-третє, поступово занепадатиме "репетиторство" викладачів ВНЗ, різних підготовчих курсів як прихованої форми корупційної ренти.

По-четверте, ті хто став студентами на основі сертифікаційних балів, очевидно, будуть менш схильними вирішувати проблеми складання сесій шляхом різноманітних "підношень" своїм викладачам.

Навіть студентам-початківцям в галузі освіти та державного управління зрозуміло, що цим переліком можливий антикорупційний ефект не обмежується. Так само очевидно, що заходи державної політики мають бути узгоджені між собою.

Здійснення кроків в одній сфері має вплив на суміжні й здатна нейтралізувати, а іноді – й призвести до прямо протилежних наслідків.

У цьому важко не погодитись з матеріалом "Міфи зовнішнього незалежного оцінювання і корупційна пастка для влади" О. Сушинського. На думку автора, нові "Умови прийому до вищих навчальних закладів України" дають занадто велике поле для корупційного маневру адміністрації ВНЗ.

Але професіоналам очевидно: жоден окремий крок у сфері державної політики не є антикорупційною панацеєю. Будь-які реформи або збільшують корупційний потенціал системи прийняття рішень, або зменшують його.

ЗНО – це безумовно другий варіант. Адже, навіть якщо не брати до уваги зазначені вище чотири антикорупційні ефекти, без мінімальної кількості сертифікаційних балів відтепер ніхто не зможе потрапити до вітчизняної вищої школи.

Тому, перш ніж намагатися віднайти антикорупційні міфи й боротися з ними, варто спробувати максимально скористатися наявним антикорупційним потенціалом в ході подальших реформ.

Також важко погодитись, що будь-яка можливість ВНЗ самостійно "визначати профіль свого студента" є обов'язковою частиною університетської автономії, рух до якої Україна проголосила пріоритетом своєї освітньої політики, зводить нанівець антикорупційний потенціал ЗНО.

Радше, має йтися про певне співвідношення. Варіантом може бути пропозиція експерта Л. Гриневич: окрім сертифікатів про проходження незалежного тестування, підставою для вступу до ВНЗ мають бути й інші фактори. Формула їх співвідношення має бути відкритою, а питома вага ЗНО у такій формулі – складати не менше 80%.

На часі серйозна розмова про подальші заходи та інструменти освітньої політики, які дозволять витиснути суспільно-пізнавальний максимум та реалізувати антикорупційний потенціал, який містить зовнішнє незалежне оцінювання.

Пошук й обговорення таких оптимальних рішень заради успішного майбутнього сьогоднішніх абітурієнтів, конкурентоздатних не тільки на українському ринку економіки знань, та, зрештою, заради гідної України – справді вартує часу й зусиль (*Українська правда* (<http://pravda.com.ua>). –2008. – 18.03).

* * *

В республиканском высшем учебном заведении «Крымский гуманитарный университет» (г. Ялта) состоялась международная научно-практическая конференция «Развитие международного сотрудничества в области образования в контексте Болонского процесса», которая была организована Министерством образования и науки Украины, Академией педагогических наук, Министерством образования и науки Автономной Республики Крым, Министерством труда и социальной политики автономии, Министерством здравоохранения АРК и рядом высших учебных заведений Европы.

Основными целями проведения конференции стали обсуждение и анализ проблем интеграции высшего образования Украины в европейское образовательное пространство, разработки и реализации комплекса системных мероприятий, направленных на структурную трансформацию образовательной системы в контексте европейских требований; содействия процессу расширения доступности получения знаний, роста уровня осознания и признания обществом проблем людей с ограниченными физическими возможностями, а также привлечение министерств и ведомств Украины и АРК, общественных организаций, международных фондов к сотрудничеству, решению актуальных проблем обучения инвалидов, обеспечения их успешной адаптации в студенческой среде.

Работа велась по направлениям: сравнительный анализ тенденций развития образования в мире, интеграционные процессы; национальные и

региональные программы международного сотрудничества; использование современных информационных технологий; поиск дополнительных источников финансирования проектов и программ; реализация совместного европейского проекта Темпус ТАСИС № 27249-2006/Украина «Центр высшего образования инвалидов». Были организованы пленарные заседания, «круглые столы», «проблемные группы», тренинги, мастер-классы. В них приняли участие ученые, преподаватели и специалисты из Украины, Беларуси, Италии, Испании, Бельгии, Румынии, Молдовы, Польши, Латвии, Франции.

Во время пленарного заседания участники отметили, что Украина имеет высокий научный потенциал. Однако государство, его политическое руководство, органы законодательной и исполнительной власти должны создать дополнительные условия, которые обеспечивали бы не только рост этого потенциала, но и его максимальную отдачу. Ради этого государство должно стать непосредственным проводником инновационного развития, заказчиком и организатором исследований и разработок в современных направлениях научно-технического прогресса путем обеспечения базового финансирования и через организацию информационного и научно-технического сотрудничества с институтами других стран (*Самойлова О. Все вузы – в гости к нам // Крымские известия (<http://www-ki.rada.crimea.ua/>). – 2008. – 15.03*).

* * *

Журнал «Деньги» презентовал рейтинг вузов Украины, выпускники которых на сегодня являются самыми востребованными работодателями.

Как сообщил на пресс-конференции, посвященной этой презентации, главный редактор издания А. Крамаренко, это уже второй по счету эксклюзивный рейтинг украинских вузов по уровню востребованности их выпускников. Результаты предыдущего исследования были опубликованы в журнале «Деньги» в марте 2007 г.

По словам Крамаренко, работодателям ставился вопрос: «Как вы оцениваете выпускников данного вуза и какую заработную плату можете им дать?».

В ходе исследования были анкетировали 60 известных украинских работодателей. Оценка ставилась 58 вузам страны. Шкала оценки: 0-10 баллов.

По его информации, если работодатель считал возможным дать выпускнику конкретного вуза заработную плату, которая выше рыночной или более высокую, чем у других соискателей, то вузу ставилась оценка 10 баллов. А если работодатель не считал нужным вообще рассматривать кандидатуру, то ставилась оценка 0.

Вопрос ставился относительно пяти специальностей: гуманитарной, юридической, экономической, инженерной и строительной.

Согласно полученным результатам, сводную таблицу рейтингов возглавляют 5 высших учебных заведений страны: Киевский национальный университет им. Т. Шевченко; Киево-Могилянская академия; Харьковский

национальный университет им. В.Каразина; Львовский Национальный университет им. И. Франко и Киевский политехнический институт.

Как сообщил Крамаренко, в номинации экономических специальностей рейтинг возглавляют: КНУ им. Т. Шевченко; Киево-Могилянская академия; Киевский национальный экономический университет; КПИ и Киевский государственный торгово-экономический университет.

Среди вузов, которые готовят лучшие кадры по гуманитарным специальностям, работодатели назвали: Киево-Могилянскую академию; КНУ им. Т.Шевченко; Национальный педагогический университет им. Николая Драгоманова; Киевский национальный лингвистический университет и Харьковский национальный университет им. В.Каразина.

Рейтинг вузов в номинации юридических специальностей возглавляет следующая пятерка: КНУ им. Т.Шевченко; Киево-Могилянская академия; Национальная юридическая академия им. Ярослава Мудрого; Киевский национальный экономический университет и Львовский Национальный университет им. Ивана Франко.

Среди строительных специальностей пятерка лучших вузов состоит, по мнению работодателей, из: Киевского Национального университета строительства и архитектуры; Национального университета «Львовская политехника»; Национального транспортного университета; Харьковского государственного технического университета строительства и архитектуры; Харьковского Национального автомобильно-дорожного университета.

Рейтинг инженерных вузов возглавляют: КПИ; КНУ им. Т.Шевченко; Харьковский национальный университет им. В.Каразина; Национальный университет «Львовская политехника»; Национальный авиационный университет (Киев); Львовский национальный университет им. И. Франко.

А. Крамаренко отметил, что за последний год рейтинг отличается тем, что в него начали попадать не только киевские, но и региональные вузы, что свидетельствует о качестве подготовки студентов в них (*Главред (glavred.info)*. – 2008. – 19.03).

* * *

Два десятка лет В. Пушкарев возглавляет Дом науки и техники областной организации союза научных и инженерных объединений Украины. Впервые в бывшем Союзе по его разработкам была создана станция подводной очистки корабельных корпусов от обрастаний. Полезным оказалось и рацпредложение, позволившее использовать на отечественных дизелях в качестве моторного топлива мазут.

По его мнению, очень важно было бы уже сейчас заняться разработками по производству моторного топлива из угля. Его стоимость (с учетом соотношения цен, сложившегося сегодня на нефть и бурый уголь) была бы в два раза ниже "нефтяного" топлива. Но для того, чтобы эта программа заработала, важно еще принять закон, который отменял хотя бы лет на десять акцизы и большую часть налогов на моторное топливо из угля. Этот стимул

позволил бы Украине услышать об экспериментальных установках, а затем и малотоннажных производствах бензина и дизельного топлива не из нефти.

Особая задача — привлечь молодежь. В Доме науки и техники есть все необходимое оборудование для того, чтобы молодые изобретатели могли производить опытные образцы и выпускать их небольшими сериями. Сегодня здесь, выполняют заказ для одесской фирмы "Криопром": сделали проект-разработку турбодетандерного агрегата, теперь изготавливают турбину-компрессор (*Крещук В. Будем бороться! // Рабочая газета. – 2008. – 27.03*).

Наука і влада

По случаю 90-летия со дня рождения украинского писателя, Героя Украины Александра (Олеся) Гончара Президент В. Ющенко поручил Кабинету Министров Украины обеспечить осуществление при участии Национальной академии наук Украины, общественности мероприятий по празднованию 90-летия со дня рождения Олеся Гончара, предусмотрев, в частности проведение в течение апреля 2008 года в городе Киеве, других населенных пунктах, связанных с жизнью и творчеством Олеся Гончара, торжеств по случаю 90-летия со дня его рождения; проведение научных конференций, круглых столов, семинаров, посвященных литературной и общественной деятельности Олеся Гончара; завершение издания двенадцатитомного собрания произведений Олеся Гончара, а также выпуск дополнительного тиража дневника писателя; проведение литературных вечеров, книжных выставок, музейных экспозиций, других культурно-просветительских мероприятий, посвященных творческому наследию Олеся Гончара (*Главред (glavred.info). – 2008. – 20.03*).

* * *

Кабинет Министров Украины утвердил порядок использования в 2008 году средств, предусмотренных в госбюджете для обслуживания кредитов, привлеченных для реализации проекта создания ракеты-носителя "Циклон-4". Об этом идет речь в Постановлении КМУ № 241 от 26 марта 2008 года.

В частности, в Законе о госбюджете Украины на 2008 год предусмотрены соответствующие расходы в сумме 56,62 млн грн.

В правительственном постановлении внесены изменения в Порядок, утвержденный Постановлением Кабинета Министров Украины от 14 марта в 2007 г. № 451. В частности, п. 5 Постановления изложен в следующей редакции: "Составление и представление финансовой отчетности об использовании бюджетных средств, а также контроль, за их целевым расходованием осуществляются в установленном законодательством порядке" (*Украина Промышленная (<http://www.ukrindustrial.com>). – 2008. – 01.04*).

* * *

Волинська обласна державна адміністрація та Волинський національний університет ім. Лесі Українки стали співorganizаторами проведення в актовій залі університету форуму інтелігенції цього регіону.

В його роботі взяли участь представники обласної та міської влад, науковці, освітяни, книговидавці, громадські діячі, працівники культури, учасники УПА. Такі громадські слухання проходять у державі відповідно до Указу Президента України В. Ющенка та з метою визначення актуальних проблем і перспектив розвитку національної науки, освіти, культури, інших складових гуманітарної сфери. Всеукраїнський форум у березні відбудеться в Києві.

С. Гаврилук – проректор з навчально-виховної роботи університету, голова ради з питань культури та духовності при Волинській облдержадміністрації – у своїй доповіді наголосила, що, на жаль, у нинішній час, коли комерціалізація суспільства поставила країну над прірвою духовного і культурного виживання, кожен, особливо інтелігенція, повинен взяти на себе відповідальність не лише озвучити назрілі проблеми та шляхи їх подолання, а й прилучитися до їх здійснення.

На форумі з пропозиціями щодо подальшого розвитку духовності й культури виступили президент Української асоціації видавців і книгорозповсюджувачів О. Афонін, голова облдержадміністрації М. Романюк, заступник голови обласної ради В. Банада, письменники, вчителі, вчені університету, священники, колишні активісти УПА.

Вони акцентували увагу на необхідності належного державного фінансування гуманітарної сфери, розширення книговидавництва, бібліотечної справи, відродження рідної мови та інші актуальні і важливі духовні питання сьогодення. Пропозиції форуму, а також громадян мають надійти до облдержадміністрації і будуть враховані на Всеукраїнському форумі інтелігенції в Києві (*Луцьк (<http://www.lutsk.ua>). – 2008. – 18.03*).

Події у сфері науки

Ради обласних організацій Товариства винахідників і раціоналізаторів України (ТВР) і Спілки наукових і інженерних об'єднань України (СНІО) на пленарному засіданні підбили підсумки обласного огляду створення, накопичення, захисту та використання об'єктів промислової власності «Техтворчість Прикарпаття–2007» серед колективів підприємств, організацій і навчальних закладів та назвали лауреатів огляду «Галицькі кмітливіці–2007» – фахівців і навіть учнів, котрі впродовж 2007 року зробили найвагомий особистий внесок у створення високотехнологічних об'єктів промислової власності.

Лауреатами вже традиційного огляду «Галицькі кмітливіці» за підсумками минулого року стали:

М. Білецький, керівник ТзОВ «Інтербур Лтд» – у номінації «найкращий керівник – організатор науково-технічної творчості». Він забезпечив захист

практично всієї продукції як об'єктів інтелектуальної власності та сам отримав торік вісім патентів на винаходи і корисні моделі з удосконалення інструментарію бурової техніки.

В. Дідійчук, керівник ТЗОВ «Куверт-Україна» – у номінації «найкращий інженер – генератор ідей». Він – автор трьох винаходів і шести промислових зразків конвертної продукції і рекламних листівок, які знайшли широке розповсюдження в Україні та за її межами.

Д. Фреїк, директор Фізико-хімічного інституту Прикарпатського національного університету ім. В. Стефаника, професор, доктор хімічних наук, заслужений діяч науки і техніки України – у номінації «найкращий вчений-винахідник». Науковець – автор понад 500 наукових праць та лише протягом 2007 року подав 11 нових заявок на отримання патентів на винаходи і корисні моделі.

М. Лизин, професор кафедри акушерства та гінекології Івано-Франківського державного медичного університету – у номінації «найкращий винахідник». Він є автором 285 наукових праць, 46 патентів на винаходи і корисні моделі та майже півсотні новаторських пропозицій з проблем діагностики, профілактики і лікування різноманітних ускладнень у вагітних і породіль.

Х. Кірюк, заступник генерального директора з якості, керівник виробничої лабораторії Івано-Франківського обласного державного об'єднання спиртової і лікєро-горілчаної промисловості, заслужений винахідник України – у номінації «найкращий винахідник серед жінок».

Р. Сідляр, керівник дизайн-студії Марії Волосовської – у номінації «найкращий творець промислових зразків». Вона – призер всеукраїнських і міжнародних виставок хутрових виробів – торік створила 13 промислових зразків ексклюзивних моделей і тематичних колекцій одягу.

П. Ліщинський, заступник директора з ремонту обладнання ВАТ «Івано-Франківськцемент» – у номінації «найкращий раціоналізатор». Він автор ряду раціоналізаторських пропозицій з удосконалення формувального і транспортного обладнання з виробництва волокнистого шиферу, з яких тільки одна – запропонована новатором конструкція транспортних візків для виробництва шиферу – принесла підприємству понад 185 тисяч гривень економічного ефекту.

Р. Головатчук, учень п'ятого курсу Івано-Франківського вищого художнього училища № 3, дипломант Всеукраїнської виставки інноваційних проектів – у номінації «найкращий молодий раціоналізатор». Він за власними кресленнями виготовив високохудожній меблевий виріб – «Сервант-бар «Античний», який захищено патентом на промисловий зразок.

З. Олійник, учень 9-го класу Ковалівської загальноосвітньої школи Коломийського району, призер Всеукраїнської виставки «Наш пошук і творчість – тобі, Україно» – у номінації «найкращий юний кмітлицець». Він розробив моделі «Цех з переробки пластмаси» і «СТО автомобілів», які, за визнанням експертів, спроектовані на винахідницькому рівні.

О. Деріга, провідний інженер виробничо-технічного відділу УМГ «Прикарпаттрансгаз» – у номінації «найкращий інженер з раціоналізації». Він забезпечив найвищі показники технічної творчості в області. Зокрема залучив до неї 125 працівників та забезпечив впровадження їх 104 раціоналізаторських пропозицій, що принесли підприємству дохід в сумі 4,5 млн грн (*Петричук М. Так тримати, «галицькі кмітливіці»!* // *Галичина(www.galychyna.if.ua)*. – 2008. – 25.03).

До уваги держслужбовця

С. Стоєцький, канд. політ. наук,
в.о. старш. наук. співроб.

Реформи державного управління в європейських країнах

Забезпечення ефективного державного управління (англ. «*public administration*», «*public management*»; у США іноді – «*public affairs*») в Україні набуває все більшого значення в умовах трансформації взаємовідносин держави та громадянського суспільства в напрямі утвердження стандартів демократичної та відкритої державної влади. Державне управління визначається як соціальний феномен політично організованої цивілізації. Основними характеристиками новітньої парадигми управління виступають: поєднання державного адміністрування та громадського управління; розвиток демократичних засад та врахування громадської думки при виробленні державної політики; співвіднесення громадських та особистісних, загальнодержавних та місцевих інтересів; об'єктивність, загальнодоступність, повнота і оперативність інформації; раціональна організація апарату управління; планування та прогнозування розвитку; проведення кадрової політики в органах державного управління за принципами професіоналізму; гарантія законності та контроль виконання та дотримання законів.

Нові підходи до державного управління пов'язані з формулою випереджувального розвитку, яка окреслює два важливих завдання: 1) перехід від повчальних конкретних прикладів до системних методів оцінки управління, його детермінантів та наслідків для економічного та соціального розвитку країни чи регіону; 2) використання адекватних даних щодо аналізу ефективності управління та створення інституційних механізмів реформування державного управління, постійного підвищення ефективності його елементів. Про ефективність новітньої парадигми управління можемо судити з досвіду держав, зокрема європейських, які застосували сучасні моделі управління. Зразком такого підходу до державного управління є досвід адміністративно-управлінського реформування **Франції**. У цій країні згідно інструкції 1946 року існує чітке коло обов'язків держслужбовця та вимоги до рівня освіти. Конкурсні іспити на заміщення посади держслужбовця відбуваються щодо

відповідних класів – А, В, С, D – й різняться за ступенем складності. Також проводяться т. зв. «внутрішні конкурси» як обов'язкова умова просування чиновника по службі. Велику роль у підготовці кадрів відіграє Національна школа адміністрації, випускники якої переважно стають держслужбовцями в управлінському апараті. Також наявний інститут «політичних» чиновників, що мають контролюючу функцію. Франція першою впровадила систему адміністративної юстиції (внаслідок реформ 1958 – 1963 рр.). Вищий орган у системі адміністративної юстиції Франції – Державна рада – має як адміністративні, так і судові функції. У 1982 р. відбулася адміністративна реформа з децентралізації влади, що стало однією з передумов ефективного регіонального розвитку.

У **Великобританії** реалізовано програму реформ на основі концепції підвищення ефективності державної діяльності «Нове державне управління» (англ. New Public Management). Основними елементами цієї концепції є: культура управління, в якій провідна роль відводиться громадянину або споживачу; звітування за результати роботи; децентралізований контроль шляхом застосування широкого спектру механізмів надання послуг; широке застосування підрядів та практики укладення контрактів із зовнішніми організаціями; наголос на управлінській (менеджерській) діяльності, а не офіційних правилах та процедурних стандартах тощо.

На першому етапі (з початку 1980-х років до 1997 р.) основною рушійною силою реформ було прагнення надати державній службі рис конкурентності та довірності. Це зумовило появу яскраво вираженої тенденції делегування відповідальності й мало наслідком створення відокремлених спеціалізованих управлінських структур та посилення службової відповідальності виконавців за підсумками роботи. Перший етап реформ припав на період від економічної кризи 1970-х років та обрання консервативного уряду Маргарет Тетчер у 1979 р. й до обрання уряду Тоні Блера в 1997 р. Другий етап (від 1997 р.) позначений переходом до системи, що більшою мірою засновувалася на партнерстві та співпраці окремих сегментів державного сектору; центр ваги було перенесено з проміжних результатів на підсумкові, стали враховувати довгострокову перспективу при формуванні політики та думку споживачів при окресленні переліку послуг. В ході реформ отримали широке впровадження системи управління діяльністю та оцінювання її результатів, застосування показників діяльності (зокрема, порівняльних таблиць для лікарень та шкіл), створення установ виконавчого характеру (створено 140 установ – понад 70 % сектору державної служби). Широкого застосування набуло консультування спеціалістів у галузі управління.

Основними практичними кроками реформ британської системи держуправління стали: скорочення чисельності держслужбовців (1979 – 1983 рр.); вдосконалення фінансового управління (1980-ті роки); акцентування уваги на ринкових механізмах, запровадження класифікації споживачів та постачальників послуг у галузі охорони здоров'я (1987 р.); затвердження програми «Громадянська хартія», покликаної підвищити якість державних послуг шляхом запровадження стандартів обслуговування та оцінювання їх

виконання (1991 р.); впровадження програми «Послуги передусім!», проведення комплексних перевірок витрат, реалізація ініціативи «Максимальна корисність» на місцевому рівні держуправління (кінець 1990-х років) та ін.

Як наслідок у Великобританії відбулося становлення моделі державного управління, зорієнтованої на ефективність ділових процесів, ідею розмежування політики й практики, примноження виробничих показників. Зокрема, реформи держуправління дозволили досягти таких результатів: всередині державної влади відбувся зсув до парадигми договірних відносин; за період 1979 – 1983 рр. чисельність держслужбовців скорочено на 14 %, а згодом ще на 6 %; значно посилено зорієнтованість державного сектора на досягнення кінцевого результату, потреби споживачів; підвищено технічну ефективність тощо. Водночас залишилась низка недоліків: не було ліквідовано вади у наданні послуг; погіршився морально-психологічний клімат у середовищі працівників освіти, охорони здоров'я та держслужбовців; структури виконавчої влади не отримали достатньо управлінських повноважень й не набули необхідної функціональної гнучкості; збільшилися масштаби політизації вищих щаблів державної служби.

У **Німеччині**, порівняно з Великобританією, якість державних послуг була кращою, тому у цій країні. Традиційна законослухняність німців, міцні позиції профспілок та трудових рад, децентралізована структура федерального устрою держави сприяли тому, що реформи державного управління Німеччини відбувалися поступово й ґрунтувалися на пілотних проектах та участі працівників. Реформи здійснювались за принципом «знизу вгору» в умовах цілковитої відсутності координації дій на місцевому рівні; вони впроваджувалися під впливом т. зв. «Нової моделі управління», в основу якої було покладено принципи результативності праці та заохочення державного сектору до більш чіткого окреслення своєї віддачі, переведення керівників підрозділів на контракти, зорієнтованості на потреби споживача за умов гнучкішого розподілу ресурсів та широкого використання аутсорсингу, підряду й приватизації. У реалізації «Нової моделі управління» найдалі просунулась місцева влада, особливо влада великих міст, а згодом – федеральні землі. Деякі елементи «Нової моделі управління» впровадили окремі федеральні уряди.

Основні підходи щодо реформування системи державного управління ФРН: відсутність визначального впливу політичної ідеології; «ущільнення» та поетапна модернізація адміністративної системи на противагу уявленню про мінімалістську роль держави або акцентуванню уваги на «маркетингації»; акцент на вдосконаленні існуючої системи на противагу спробам перейняти іншу систему або запозичити чужі підходи «оптом»; перехід до державної служби, заснованої на здібностях та заслугах; горизонтальний та вертикальний розподіл повноважень; перехід до культури «законності» та поведінки на основі правил; сприяння розвитку підприємництва на місцевому рівні тощо.

Головні напрями реформ державного сектору Німеччини: у сфері реформування організаційної структури держуправління запроваджено новий підхід, який передбачає створення спеціальних напіавтономних відомств на земельному та місцевому рівнях; у сфері скорочення державних програм

збільшено масштаби передачі державних функцій приватному сектору на основі контрактів та тендерних процедур; у сфері реформування державної служби відбулося скорочення чисельності держслужбовців на федеральному, земельному та місцевому рівнях з одночасним проведенням реформи системи оплати праці, яка передбачає механізми стимулювання працівників за підсумками роботи. Крім того, у вересні 2000 р. федеральний уряд розпочав реалізацію ініціативи щодо комп'ютеризації функцій державного управління з метою до 2005 року зробити усі державні послуги федерального рівня доступними через Інтернет; аналогічні ініціативи розпочали й земельні уряди.

Результати реформ державного управління в Німеччині є суперечливими. Так, все більше великих міст і земель впроваджують окремі елементи «Нової моделі управління», а місцеві органи влади доповнюють її механізмами, зорієнтованими на створення системи місцевого самоврядування як засобу розвитку своїх територій. Водночас є низка ознак значного зменшення ентузіазму щодо управлінських реформ; «пробуксовує» реформа оплати праці держслужбовців за результатами роботи; залишається високим рівень політизації вищих щаблів федеральної державної служби тощо.

У **Нідерландах** реформування державного управління мало вигляд низки ефективних заходів, розроблених під впливом ідей «нового державного менеджеризму». Зміцнення етики, посилення відповідальності та завоювання довіри з боку населення – це основні завдання нідерландського уряду та державного управління. Важливим двигуном реформ була необхідність вирішення проблем, пов'язаних із загальними масштабами зайнятості в державному секторі та високою податково-бюджетною вагою закону про заробітну плату. Водночас у політичному житті Європейського Союзу скорочення державних видатків також стало одним з першочергових завдань, тому реформа адміністративного управління перетворилась у Нідерландах на одну з основних цілей політики різних урядів та коаліцій. Відповідальність за загальну координацію реформування системи держуправління було покладено на Міністерство внутрішніх справ.

Реформування державного управління Нідерландів полягало, передусім, у скороченні центрального уряду. Так, у 1983 р. було проведено т. зв. «Операцію 2 %» з метою щорічного скорочення на 2 % кадрового складу центрального уряду. У 1986 р. цей показник було збільшено до 3 % на рік. Це супроводжувалось прагненням відновити довіру громадськості до державного сектору, особливо після низки великих корупційних скандалів. З 1989 р. почалося впровадження системи зовнішніх контрактів шляхом залучення структур приватного сектору, які вирішували державні задачі на договірній основі. Паралельно відбувалася «автономізація» державних служб, створення напівдержавних органів (комітетів) для реалізації політики окремих міністерств; їх кількість становила в 2001 р. 163. Зокрема, в галузі закордонних справ діє Національний комітет з розвитку, у сільському господарстві та рибальстві є 32 таких комітети, у галузі транспорту й водного господарства – 48. У 1993 р. було децентралізовано переговори в галузі трудових відносин на державній службі, тобто, відтоді немає єдиного колективного договору про

заробітну плату для всієї державної служби, а є окремі договори для восьми секторів держслужби. Від початку 1990-х років посилюється фінансовий контроль у системі державної влади; було запроваджено жорсткий контроль видатків. Відбулася політична та бюджетна децентралізація, яка змінила відносини між національним урядом та місцевою владою; відповідальність за реалізацію державної політики покладено на провінційну та місцеву владу, а національний уряд виділяє необхідні фінансові ресурси. Таким чином, бюджети провінційної та місцевої влади на 90 % формуються за рахунок ресурсів національного уряду. З середини 1980-х років у систему державного управління Нідерландів упроваджують електронні інформаційні технології. З 1998 р. у системі МВС Міністр з питань великих міст та меншин опікується комп'ютеризацією функцій державного управління.

Значну увагу приділяють кадровій складовій державного управління. Метою реформування кадрової сфери є зміцнення співробітництва між міністерствами, підвищення якості роботи шляхом підвищення кваліфікації керівних кадрів, досягнення більш високого рівня мобільності в системі державної цивільної служби. У 1990-ті роки замість автоматичного підвищення заробітної плати держслужбовців, підвищення надбавок та різного роду фінансових пільг поступово була впроваджена система підвищення заробітної плати «за хороші підсумки роботи» та надання інших видів фінансового заохочення «за дуже хороші підсумки роботи». У напіваавтономних органах система одноразових виплат дозволила керівництву створювати для працівників фінансові стимули, подібні до стимулів у приватному секторі. Система просування по службі залежить від здібностей та заслуг. Водночас запроваджено оцінювання службової діяльності кожного державного службовця. У 1995 р. створено Службу вищих керівників. До її складу належать 350 службовців старшої ланки з найвищим рівнем оплати праці за трьома категоріями штатного розпису центрального уряду (генеральні секретарі, генеральні директори та директори трьох головних директоратів). Метою цієї ініціативи є підвищення мобільності держслужбовців вищої ланки, реалізація політики в сфері розвитку управління в межах цієї групи, активний вплив на якісні показники Служби в довгостроковому вимірі. Відповідальність за реалізацію ініціативи покладено на Міністра внутрішніх справ.

Результати реформування системи держуправління в Нідерландах є неоднозначними. В цілому якість роботи державної служби за деякими напрямками поліпшилась, за деякими – погіршилась. Зокрема, вдалося значно покращити фінансове управління. З іншого боку, ефективність та якість обслуговування населення приватизованими службами у галузях енергетики, громадського транспорту тощо знизилась; послуги стали для громадян дорожчими та менш якісними, незважаючи на зусилля, спрямовані на покращення іміджу цих служб та зміну їхньої корпоративної культури. Деяким державним службам, наприклад, податковим органам, вдалося підвищити ефективність роботи та покращити взаємодію з іншими службами. Натомість поліцейська служба, навпаки, значною мірою втратила свій позитивний імідж внаслідок різкого скорочення кадрового складу. Порівняно з початком 1980-х

років імідж державної служби погіршився, відповідно, знизився і рівень суспільних очікувань. Питання про якість та собівартість надання державних послуг громадянам, про умови здійснення суспільного контролю залишаються актуальними.

Метою реформ державного управління у **Фінляндії**, які активно проводилися з кінця 1980-х років, була модернізація національної системи державного адміністрування задля розв'язання економічних проблем, зумовлених глобалізацією. Основний наголос було зроблено на підвищенні конкурентоспроможності національної економіки. Глибока економічна депресія початку 1990-х років та входження країни до Європейського Союзу (1995 р.), сприяли активізації реформ. Ці реформи охопили усі сегменти державного управління (структури, менеджмент, фінансове планування, політику регулювання, державне адміністрування, кадрову політику, техніку та технології). Слід підкреслити, що цілі реформи державної адміністрації зустріли у Фінляндії широку підтримку. Загальні принципи реформ державного управління – наголос на ринкових методах, забезпечення економії та ефективності – залишалися незмінними з кінця 1980-х років, коли почалися реформи.

Впровадження реформ відбувалося на основі системного підходу. Спочатку вони здійснювалися на відомчому рівні та в муніципалітетах. Згодом відбулося всебічне реформування регіональних адміністрацій та центральних відомств при міністерствах. Влітку 2000 р. уряд розпочав широкі перетворення в усіх центральних органах державної влади, особливо в міністерствах та щодо робочих процедур уряду. Найпомітнішими виявилися структурні перетворення. Реструктуризація полягала у скороченні розмірів центрального апарату адміністративного управління. Деякі традиційні напівавтономні відомства було ліквідовано або перетворено на т. зв. «центри розвитку», а їхні функції покладено на міністерства, інші відомства, регіональні та місцеві органи влади.

З метою скорочення видатків та підвищення якості державних послуг центральні органи державної влади та муніципалітети з кінця 1980-х років стали передавати державні функції приватним підприємцям та приділяти більше уваги стягненню плати з користувачів. У 1992 р. було прийнято «Закон про стягнення плати з користувачів». У 1993 р. уряд затвердив «Принципові рішення щодо реформи центральних та регіональних органів державної влади». За цим документом державні послуги мають стати платними, конкуруючими між собою та з послугами відкритого сектору. Уся продукція, за винятком тієї, що підпадає під дію публічного права, має вироблятися на комерційних принципах в якості платних послуг і з використанням системи фінансового планування у нетто-обчисленні через державні підприємства чи компанії. Отже, перетворення відомств у підприємства зі створенням позабюджетних підприємств, а часто й акціонерних товариств з обмеженою відповідальністю, стало надзвичайно важливим напрямом застосування ринкових механізмів у державному управлінні Фінляндії. Зауважимо, що ключові послуги та основні функції місцевого державного сектору (наприклад, послуги із соціального

забезпечення) в цілому залишилися незмінними – не було вжито жодних далекосяжних заходів з поширення ринкових принципів на ці послуги.

Значні зміни відбулися у галузі державної служби та кадрів. Кадрова політика здійснюється відповідно до «Принципового рішення Уряду щодо перспективних напрямів кадрової політики» (1991 р.). Так, було вжито заходів з підвищення гнучкості та конкурентоспроможності кадрової політики, її активізації, децентралізації та раціоналізації. Повноваження з управління кадрами було делеговано від центральних органів державної влади відомствам. Відбулося значне скорочення чисельності держслужбовців з 215 тис. в 1988 р. до 124 тис. осіб в 2000 р. (або на 43 %), зокрема, чисельність персоналу центральних органів державної влади скоротилася у період 1991 – 1996 рр. з 27 тис. до 24 тис. осіб. У 1990-ті роки було зреформовано механізми узгодження умов праці за наймом; умови зайнятості на державній службі, зокрема, гарантії зайнятості, пенсії та система обліку робочого часу, було наближено до відповідних умов у приватному секторі. Зміни у системі оплати праці працівників міністерств та відомств покликані стимулювати професіоналізм, підвищення особистих результатів. Відповідно до Конституції Фінляндії «загальними критеріями призначення на державну посаду є кваліфікація, здібності та доведені громадські заслуги». Тому, якщо у 1980-х роках при підборі кадрів держслужби домінуючими були політичні критерії (належність до відповідної політичної партії, робота на партійних посадах та у профспілках тощо). то у 1990-х роках найважливішими стали критерії професіоналізму. Восени 1995 р. було затверджено кадрову стратегію держави, яка встановила правила розробки кадрових стратегій для державних органів. У 1997 р. уряд прийняв постанову «Про перегляд критеріїв та порядку відбору державних службовців вищого рангу». Згідно з цим документом найважливішими цінностями у галузі державного управління Фінляндії, які становлять основу етичної поведінки держслужбовця, є: незалежність, об'єктивність, надійність адміністративної діяльності, відкритість, принцип служіння своїй країні та народу, відповідальність.

Відбулися значні зміни у бюджетному процесі. З 1992 р. за основу підготовки бюджетних пропозицій усіх міністерств та відомств беруться встановлені урядом обмеження щодо чисельності персоналу та обсягів видатків. До 1995 р. усі центральні органи державної влади перейшли на децентралізовану систему, відповідно до якої міністерствам надано повноваження з асигнування ресурсів на власну адміністративну діяльність у межах бюджетних нормативів, встановлених урядом. Водночас посилено механізми бюджетного контролю; запроваджено звітність «за фактом», аудит, оцінювання. У 1998 р. система державного обліку була замінена системою господарського обліку на основі методу нарахування. У період з 1991 по 1999 рр. було скорочено державні видатки майже на 60 млрд. фінських марок (або на 8% ВВП). Політика уряду спрямована на підтримання загальних видатків центральних органів державної влади на постійному рівні упродовж усього терміну перебування уряду при владі.

Фінляндія стала першою країною у світі, в якій було прийнято «Закон про електронні послуги у сфері державного управління» (2001 р.). Основна мета закону – підвищення оперативності функціонування служб державного управління. Закон зобов'язує органи влади надавати громадянам можливість електронного доправлення повідомлень, рахунків, бланків та інших документів. На початку 2001 р. 90 % відомств надавали свої послуги через Інтернет.

Фінський уряд реформував систему моніторингу та звітності про ефективність діяльності організацій системи державного управління. Усі міністерства зобов'язані подавати річні звіти щодо усієї належної їм сфери державного управління. Ці звіти лягають в основу щорічного звіту Уряду перед Парламентом про результати діяльності.

Реформи державного управління Фінляндії виявилися в цілому успішними. Підвищилась ефективність, відкритість та прозорість держуправління. Попередня централізована та однорідна система державного управління значною мірою поступилась місцем більш неоднорідній та децентралізованій структурі. Успіхи у реформуванні державного управління вплинули на подолання економічного спаду та перехід до стабільного зростання економіки (у середньому на 5 % на рік у період 1994 – 1998 рр.). Водночас залишились деякі недоліки. Реформування на місцевому та відомчому рівнях державного управління відбувалося швидшими темпами та більш якісно, ніж на центральному рівні. Зокрема, структури міністерств та підпорядкованих їм відомств не зазнали принципових змін. Делегування міністерствами своїх повноважень з прийняття рішень не супроводжувалося ні скороченням чисельності держслужбовців цих міністерств, ні зниженням рівня бюрократизму в їхній роботі.

У **Польщі** реформування державного управління відбувалося дуже динамічно. Керівництво країни продемонструвало рішучість здійснити фундаментальні зміни у політичній та економічній структурах держави в максимально стислі терміни, усвідомлюючи, що реформи в галузі державного управління, а також соціальної сфери, мають відбуватися паралельно з економічними перетвореннями, що розпочалися в країні у 1989 р. Відтак у Польщі було здійснено комплексну всебічну реструктуризацію адміністративних функцій та державної фінансової системи. Ця робота вимагала значних законотворчих зусиль й фактично була завершена у 1999 р.

Основою реформ стала реструктуризація адміністративно-територіального устрою країни шляхом запровадження трирівневої системи „гміна” (нижчий рівень) – „повіт” (середній рівень) – «воєводство» (вищий рівень). Водночас було здійснено адміністративну децентралізацію (передача повноважень від центру до місцевих громад), децентралізацію державної фінансової системи (відокремлення місцевих бюджетів від державного бюджету), реформовано державну службу.

У Польщі було вжито низку практичних заходів з реформування держуправління. Зокрема, відбулося спрощення адміністративних процедур на усіх рівнях державної влади. У вересні 1999 р. було прийнято «Закон про галузі державної служби», що окреслив 32 галузі управління в межах основних

управлінських секторів. Законом окреслено, що міністри несуть відповідальність за політику та стратегію в окремих галузях, але не відповідають за роботу конкретних міністерств та центральних органів влади. У липні 1999 р. набув чинності новий «Закон про державну службу», що має забезпечити створення корпусу держслужбовців з оновленою тарифною сіткою та новою схемою просування по службі, стимулювати високі результати в праці та підвищити рівень прозорості держуправління. Зокрема, новий закон про держслужбу окреслив розподіл обов'язків між генеральними директорами (керують держслужбовцями у міністерствах та відомствах), головою державної служби (керує держслужбою в цілому) та Прем'єр-міністром (видає відповідні розпорядження). Було створено Державну комісію з питань державної служби, яка здійснює тестування потенційних претендентів на працевлаштування у державні установи з метою забезпечення належної кваліфікації держслужбовців. Крім того, впроваджено деякі елементи т. зв. «Електронного уряду».

Адміністративна децентралізація дозволила покращити якість державних послуг у Польщі, оскільки новий розподіл праці звільнює владу в центрі від обов'язку щоденного управління та розвитку щодо локального рівня. Місцева та регіональна влада має можливість вільно працювати, залишаючись підконтрольною центру лише у правовому відношенні. Досягнуто скорочення кількості чиновників на центральному рівні. Проте наявні й негативні наслідки реформ: підвищення рівня політизації вищих щаблів державного управління, погіршення морально-психологічного клімату серед держслужбовців у центральних органах влади тощо.

В **Угорщині** реформа державного управління була тісно пов'язана зі вступом країни до Європейського Союзу. Значну увагу приділили адаптуванню національного законодавства до правового доробку ЄС та створенню сприятливих умов для розвитку приватного сектору шляхом проведення адміністративних реформ у державному секторі. Угорщина реалізувала низку централізовано розроблених та скоординованих програм щодо впорядкування адміністративних законів; водночас уряд продовжував відігравати активну роль в економіці. Модернізація адміністративної системи Угорщини мала на меті створення виконавчої гілки влади, готової до ефективної роботи в умовах демократичної політичної системи та верховенства права, й здатної забезпечити належне адміністративне середовище для економічної системи ринкового типу.

Основні напрями та заходи з реформування державного управління в Угорщині:

1. Децентралізація організаційної структури державного управління. У 1990 р. місцевій та муніципальній владі були надані розширені повноваження та автономія, що підвищило якість їхньої роботи. На відомчому та регіональному рівнях створено Ради регіонального розвитку.

2. Скорочення державних програм. З початком системної трансформації було приватизовано велику кількість обслуговуючих структур, зокрема у сфері

енергетики. Місцеві органи влади почали широко застосовувати ринкові механізми, надаючи державні послуги.

3. Реформи державної служби та кадрові реформи. Внесено зміни до порядку формування корпусу цивільної державної служби; відбулося значне скорочення чисельності цивільних держслужбовців; здійснюється робота в напрямі підвищення кваліфікації держслужбовців та їх заохочення шляхом створення т. зв. «системи довічної кар'єри на державній службі» тощо.

4. Впровадження «Електронного уряду». У 2000 р. у складі Канцелярії Прем'єр-міністра створено посаду спеціального уповноваженого Уряду з інформаційних технологій, який відповідає за проекти комп'ютеризації функцій державного управління та створення комп'ютеризованої системи місцевого державного управління.

Ефективність державного управління в Угорщині оцінюється доволі високо: Угорщина зайняла перше місце серед країн з перехідною економікою згідно з Індексом ефективного управління, складеним Європейським Банком Реконструкції та Розвитку (ЄБРР). Водночас деякі експерти вказують на неефективність «надто децентралізованої» адміністративної системи.

Невід'ємною складовою державного управління є державна служба. Досвід країн Європи свідчить про те, що у кожній з них склалися власні традиції підбору керівних кадрів. Важливу роль відіграють політичні орієнтації кандидатів, їх соціальне походження, особисті зв'язки тощо. При цьому ставлять досить високі вимоги до їх особистісних, інтелектуальних та професійних характеристик. Наприклад, у Великобританії правляча еліта формується з випускників Оксфордського та Кембриджського університетів. Перевага при підборі керівників надається людям з гуманітарною освітою, адже, на переконання британців, важливими є не стільки спеціальні знання, скільки широка ерудиція, гнучкість, масштабність мислення, здатність генерувати і сприймати нові ідеї.

Вагому роль у формуванні кадрів для державного апарату відіграють європейські міжнародні організації. Спільним для Ради Європи, Європейського Союзу, Організації європейського співробітництва і розвитку є те, що вони сприяють підготовці кадрів центральних, регіональних та місцевих органів влади у контексті реформування системи державного управління держав-членів та держав, які готуються до вступу до цих організацій. Так, державами-членами Європейського Союзу (ЄС) передбачається надання допомоги щодо становлення й розвитку державної служби та підготовки управлінських кадрів країн Центральної та Східної Європи. Результатом спільної діяльності має стати створення Європейського адміністративного простору (European Administrative Space, EAS). Найважливішими критеріями EAS є надійність виконавчої влади та ефективність політики. Членство в ЄС означає високий ступінь обопільної залежності, що найбільш гостро відчувається на управлінському рівні. Тому створюють умови для регулярних зустрічей, обміну інформацією, спільного аналізу результатів.

Євросоюз окреслив ключові цінності, на яких має базуватися підготовка керівників у галузі державного управління: надійність, прозорість, мобільність,

дієвість та ефективність; вони мають бути впроваджені не лише у систему підготовки вищих посадових осіб, а й у державні інституції всіх рівнів. Підвищення професіоналізму державних службовців пов'язують із впровадженням відповідних стандартів відбору, навчання, просування по службі та оцінювання. Такий підхід покликаний забезпечити перебування на держслужбі висококваліфікованих фахівців, гарантувати послідовність та цілісність державного управління. ЄС розглядає забезпечення професійного розвитку вищих посадових осіб як необхідну складову надання державному управлінню гнучкості, інноваційності, оперативності, здатності швидко реагувати на зміни обставин та виявляти потреби комплексного й динамічного політичного середовища. Розв'язанню цих масштабних проблем сприяє програма ЄС «TACIS», у межах якої розробляють проекти, спрямовані на підготовку державних службовців у Центральній та Східній Європі. Зокрема, напрям цієї програми «Адміністративна реформа» передбачає допомогу у впровадженні адміністративних реформ та підготовці персоналу державної служби; напрям «Реформа державної служби» – сприяння у створенні мережі навчальних закладів з підготовки держслужбовців.

Програма підтримки удосконалення державного управління в країнах Центральної та Східної Європи «SIGMA» є спільною ініціативою ЄС та Центру співробітництва з країнами перехідної економіки **Організації європейського співробітництва і розвитку (ОЕСР)**. Програма має на меті розробку стратегій розвитку державного управління та державної служби для окремих країн; підтримку зусиль урядів щодо визначення пріоритетних завдань; надання інформації щодо механізмів прийняття оптимальних рішень; сприяння налагодженню скоординованої роботи міністерств, ефективному впровадженню державної політики тощо.

Через програму «SIGMA» з державами Центральної та Східної Європи працює PUMA – унікальний форум для урядовців вищого рівня, які відповідають за реалізацію державної політики, фінансове регулювання, людські ресурси, оплату праці та етику в державному управлінні. PUMA спрямовує свою діяльність на здійснення змін у державному управлінні та ефективне використання наявних ресурсів. Вона надає урядам необхідну інформацію щодо аналізу й оцінки державного управління, розробляє рекомендації, упроваджує прогресивний досвід та звітує про результати й досягнення. Її діяльність охоплює проблеми функціонування органів виконавчої влади, вироблення й реалізації державної політики, розподілу людських ресурсів, відновлення державних інституцій, їхній взаємозв'язок, підпорядкованість, відповідальність, прозорість та етичні стандарти.

Таким чином, **нагальні проблеми державного управління європейські країни вирішують шляхом зосередженості на результатах діяльності, децентралізації управління, альтернативності у наданні державних послуг населенню, заохочення змагальності, конкуренції тощо. Обмін досвідом та його узагальнення, урегулювання законодавчої бази, створення та підтримка мережі відповідних інституцій, що об'єднують управлінців,**

дозволяють зробити вагомий внесок у реформування державного управління та підготовку висококваліфікованих управлінських кадрів.

Використані джерела:

– Державне управління в умовах адміністративної реформи // <http://www.refine.org.ua/download-4812.html>. – 2006. – 14.11.

– Нова парадигма державного управління як фактор випереджувального розвитку для України (<http://www.spa.ukma.kiev.ua/visnyk/index.php?op=view&t=31>).

– Реформа государственного управления: международный опыт / Ник Мэннинг, Нил Пэрисон; Пер. с англ. – М.: Изд-во «Весь Мир», 2003. – С. 118–120, 123, 125, 127, 232–299, 341–358, 386–401, 425–443.

– *Ляхович Уляна*. Реформування системи державної служби — передумова успішних економічних перетворень // Персонал. – 2005. – № 8 (<http://www.personal.in.ua/article.php?ida=7>).

– *Опанасюк Г.* Міжнародні організації і питання підготовки кадрів для державного управління // Вісник Державної служби України. – 2000. – № 1 // Головне управління Державної служби України (http://www.guds.gov.ua/control/uk/publish/article;jsessionid=F0C76E482D741D7105B68B781E4C863A?art_id=37768&cat_id=37402).

В. Радченко, гол. бібліограф НБУВ

Нові надходження до НБУВ

Антофійчук В. Культурологія: Термін. слов. / М-во освіти і науки України. Чернів. нац. ун-т ім. Ю. Федьковича. – 2-е вид., випр. і допов. – Чернівці: Книги – XXI, 2007. – 159 с.

Ва 691545

У словнику у доступній формі пояснено деякі поняття і терміни з культури та мистецтва, що найчастіше зустрічаються при вивченні дисципліни „Культурологія”. Значна кількість статей розкриває зміст термінології з архітектури, живопису, графіки, декоративно-прикладного мистецтва, музики, театру, кіно, балету. Представлено також інформацію з історії української та зарубіжної культури.

Словниковий матеріал розташовано за абеткою. До окремих статей подано ілюстрації. Наприкінці словника надається список використаних джерел.

Довідник соціально відповідальних компаній України = Responsible Business Directory Ukraine. – К.: Вид-во „К.І.С.”, 2007. – 170 с.

Ва 691780

Видання містить довідкову інформацію про компанії, які активно застосовують концепцію корпоративної соціальної відповідальності у своїй діяльності. На початку довідника представлено інформаційні матеріали про партнерів публікації – Інститут стійких спільнот, Торгово-промислової палату України, Американську торгівельну палату та Європейську Бізнес Асоціацію. Продовжує видання загальна інформація з корпоративної соціальної відповідальності: історія, сьогодення та майбутнє. Основну частину довідника займає розділ „КСВ профілі компаній”, в якому висвітлюється їх діяльність та подаються реквізити. Наприкінці книги є алфавітний покажчик назв компаній. Дана публікація розрахована на широку аудиторію користувачів як в Україні, так і за кордоном тому текст подається паралельно англійською мовою.

Новіков С., Лобанов О., Винокуров Д. Договори в господарській діяльності. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Х.: Фактор, 2007. – 548 с.

Со 27692

У збірнику опубліковані найбільш поширені у підприємницькій діяльності зразки типових форм договорів. Також тут подаються значні за обсягом практичні коментарі до наведених договорів та пов'язаних із ними документів.

Матеріали систематизовано у 7 розділах: „Поняття і види договорів”; „Укладення договору”; „Забезпечення зобов'язань”; „Заміна осіб у зобов'язанні (відступлення вимоги і переведення боргу)”; „Позовна давність”; „Окремі види договорів”; „Типові форми договорів (затверджені законодавчо)”. Додатки містять: текст Цивільного кодексу України (із змінами і доповненнями від 22 грудня 2006 року) та витяг з Господарського кодексу України (із змінами та доповненнями від 09.01.2007 року).

Тинченко Я. Офіцерський корпус Армії Української Народної Республіки (1917-1921). Кн. 1. – К.: Темпора, 2007. – 536 с.: іл.

С 10731/1

Книга відображає матеріали багаторічного дослідження у галузі біографістики українських військовиків. У виданні представлено понад 1000 біографічних відомостей про воєначальників та командирів Збройних сил Української Народної Республіки. Біографічні статті розміщено за алфавітом прізвищ осіб. До кожної з них додаються бібліографічні джерела та фотоілюстрації. Наприкінці книги у вигляді таблиці подано загальний список старшин Генерального штабу Армії Української Держави, складений 21 листопада 1918 року з докладними біографічними відомостями.

Шкоропад Д.О., Савон О.А. Прилуччина: Енцикл. довід. / За ред. Г.Ф. Гайдая. – Ніжин: „Вид-во „Аспект-Поліграф”, 2007. – 560 с.

Ва 690523

Довідник присвячений історичному минулому та сьогоденню Прилуцького краю.

На початку видання вміщено статтю, що надає стисло інформацію про історію, природу й населення, адміністративно-територіальний поділ, соціально-економічні та культурні досягнення Прилуччини.

Далі, у вигляді енциклопедичних статей, що розташовані за абеткою, подаються відомості про найважливіші події краю, його населенні пункти, пам'ятки архітектури та головне місто – Прилуки. Всього довідник містить понад 2400 статей-довідок, а також понад 200 ілюстрацій, карт-документів і картосхем.

Наприкінці книги додається список основних скорочень, вживаних у довіднику, та перелік джерел, у яких вперше згадується який-небудь населений пункт, або церква тощо.

Добко Т., зав. відділу ДБО
Моїсеєнко Н., наук. співробітник
Карплюк О., гол. бібліограф

Шолохов Михайло Олександрович і Україна
Список літератури
1930-2008 рр.

Видання творів М. Шолохова в Україні

1. Шолохов: Жизнь. Творчество. Воспоминания. Фотографии. Документы. Фотоальбом / Авт.-сост. А. Софронова. – М.: Планета, 1985. – 271 с.

Рец.: Грабовський В. Безсмертний геній Михайла Шолохова // Літ. Україна. – 1985. – 31 жовт.

2. Шолохов М. О. Слово про Батьківщину / М. О. Шолохов; Пер. з рос. В. Гнатовського. – К.: Держлітвидав УРСР, 1950. – 38 с.
ВО429078

Життя і творчість М. Шолохова

Біографічні матеріали

3. Александров В. Вешенская осень: К 60-летию творч. деятельности Михаила Шолохова / В. Александров; Фот. Н. Козловский // Правда Украины. – 1983. – 18 сент. – С. 4: портр.

4. Бондаренко В. На земле его героев / В. Бондаренко // Крым. правда. – Симферополь, 1980. – 24 мая. – С. 3.
До 75-річчя від дня народження М. О. Шолохова.
5. Волошко Е. Сердечная дружба: [О связях М. А. Шолохова с Украиной] / Е. Волошко // Дон. – 1982. – № 9. – С. 128-133.
6. Волошко Є. Листи з Дону: До 75-річчя з дня народж. М. О. Шолохова / Є. Волошко // Донбас. – 1980. – № 2. – С. 115-119.
7. Волошко Є. Наш кошовий / Є. Волошко // Волошко Є. З вічних джерел: Розвідки, ст., есе. – К., 1987. – С. 85-121.
М. Шолохов і Україна.
8. Волошко Є. “Приїзду Вашому буду радий”: Шолохов і Гончар: [До 80-річчя з дня народження М. О. Шолохова] / Є. Волошко // Літ. Україна. – 1985. – 16 трав.
9. Голованівський С. Меморіал: Розд. з кн. / С. Голованівський // Вітчизна. – 1987. – № 5. – С. 108-142.
Спогади про М. Шолохова та ін.
10. Голубєва З. Шолохов і Україна: До 75-річчя з дня народж. письм. / З. Голубєва // Прапор. – 1980. – № 5. – С. 131-133.
11. Гончар О. Певец жизни народной: К 75-летию со дня рождения М. А. Шолохова / О. Гончар // Днепр. правда. – Днепропетровск, 1980. – 24 мая. – С. 3.
12. Гончар О. Світле джерело: До 80-річчя з дня народж. М. О. Шолохова / О. Гончар // Донбас. – 1985. – № 3. – С. 102-107.
13. Гончар О. Співець життя народного: [До 75 річчя М. Шолохова] / О. Гончар // Рад. Україна. – 1980. – 24 трав.
14. Грабовський В. Шолохов і Україна / В. Грабовський // Уряд. кур'єр. – 2004. – 10 лип. – С. 9.
15. Грабовський В. “Я – самотній вовк у зимовому лісі...”: Шолохову – 100 / В. Грабовський // Київ. – 2005. – № 2. – С. 157–159.
16. Гуцало Є. Глибінь життя: М. О. Шолохову – 75 / Є. Гуцало // Ранок. – 1980. – № 5. – С. 13-14.

17. Загребельний П. Мужня правда Шолохова / П. Загребельний // Вітчизна. – 1985. – № 5. – С. 140-143.

18. Загребельний П. Мужня правда Шолохова / П. Загребельний // Шолохов М. Піднята цілина. – К., 1985. – С. 5–10.

19. Загребельний П. Слово про Шолохова / П. Загребельний // Загребельний П. Неложними устами: Ст., есе, портр. – К., 1981. – С. 124-129.

20. Загребельний П. Величие художника: [К 75-летию художника] / П. Загребельний // Правда Украины. – 1980. – 24 мая.

21. Коваленко О. В. Найпрестижніша літературна премія та російські письменники: Урок-засідання Нобелівського комітету / О. В. Коваленко // Зарубіж. л-ра в шк. України. – 2005. – № 3. – С. 10–14.

Зі змісту: “Епос могутньої ріки”. Михайло Олександрович Шолохов. – С. 13.

Ж25010

22. Козаченко В. Наш Шолохов / В. Козаченко // Козаченко В. Твори: В 4 т. – К., 1980. – Т. 4. – С. 327-333.

23. Кокта М. Д. Від Десни до Дону: [Про життя і творчість М. Шолохова]: Нарис / М. Д. Кокта. – К.: Рад. письм., 1966. – 134 с.

Рец.: Логвиненко М. Зустріч з Шолоховим / М. Логвиненко // Культура і життя. – 1967. – 28 трав.

24. Кононенко В. Г. Коріння життя: [До 75-річчя з дня народж. М. О. Шолохова] / В. Г. Кононенко // Прапор. – 1980. – № 5. – С. 135-136.

25. Кононський О. І. Незабутній Шолохов / О. І. Кононський. – К., 2002. – 45 с.

Р98030

26. Крук І. “Щоб молоді змінили нас...”: До 75-річчя з дня народж. М. Шолохова / І. Крук // Дніпро. – 1980. – № 5. – С. 124-126.

27. Кулинич А. В. Михаил Шолохов: Очерки жизни и творчества / А. В. Кулинич. – Киев: Вища шк., 1984. – 207 с.

Рец.: Заморий Т. Певец Тихого Дона / Т. Заморий // Радуга. – 1985. – № 6. – С. 160-162; Кононенко П. // Рус. яз. и лит. в сред. учеб. заведениях УССР. – 1985. – № 11. – С. 79; Мазепа Н. // Рад. літературознавство. – 1985. – № 5. – С. 72-73.

28. Кулінич А. Літописець радянської епохи: 24 трав. – 80 років з дня народж. М. О. Шолохова / А. Кулінич // Під прапором ленінізму. – 1985. – № 8. – С. 62-64.

29. Кулінич А. В. М. О. Шолохов і Україна: До 80-річчя від дня народж. / А. В. Кулінич; Наук. ред. Т. М. Різниченко. – К., 1985. – 49 с. – (Літ. і мистец. / Т-во “Знання” УРСР).
P45452

30. Лубківський Р. Людині – гімн / Р. Лубківський // Лубківський Р. Високі райдуги: Публ. роздуми. – Л., 1979. – С. 102-105.

31. Мацай А. Наш Шолохов / А. Мацай // Радуга. – 1980. – № 5. – С. 172-175.

32. Минко В. Гості моєї хати: Портрети / В. Минко // Минко В. Вибрані твори: В 2 т. – К., 1981. – Т. 1. – С. 349-375.
Михайло Шолохов. – С. 350-360.

33. Минко В. Те ж саме / В. Минко // Минко В. З криниці пам’яті. – К., 1988. – С. 578-588.

34. Мирошніченко Е. “Счастья... каждому и каждой”: Письма М. Шолохова николаев. рабочим / Е. Мирошніченко // Радуга. – 1988. – № 8. – С. 152-153.

35. Михайлові Шолохову – 75: [Статті] // Літ. Україна. – 1980. – 23 трав.
Зі змісту: Грабовський В. Хвилі тихого Дону; Волошко Є. Брати по Шолохову.

36. Морозова Э. Певец доли народной / Э. Морозова // Шолохов М. Поднятая целина: Роман. – Львов, 1986. – С. 5-22.

37. Немченко Ю. “Поклон тебе, Украина!” / Ю. Немченко // Днепр. правда. – Днепропетровск, 1980. – 24 мая. – С. 3.
М. Шолохов – поборник дружби між народами.

38. Неопубліковані нотатки Василя Земляка: [Про М. Танка, О. Гончара, М. Шолохова та ін.] / Публ. підгот. Б. Комар // Слово і час. – 1993. – № 4. – С. 32-37. – (Дати).

39. Олійник С. Незабутня зустріч / С. Олійник // Олійник С. Твори: В 4 т. – К., 1979. – Т. 4. – С. 280-284.

40. Павличко Д. Світ – в одному серці: До 80-річчя з дня народж. М. О. Шолохова / Д. Павличко // Дніпро. – 1985. – № 5. – С. 108-110.

41. Процаков В. З океану дружби: [Про автографи М. О. Шолохова] / В. Процаков // Вітчизна. – 1981. – № 5. – С. 179-184.

42. Рыбинцев И. Шолохов и Украина / И. Рыбинцев // Дон. – 1980. – № 9. – С. 147-152.

43. Сизоненко О. Син Тихого Дону: До 80-річчя з дня народж. М. Шолохова / О. Сизоненко // Рад. Україна. – 1985. – 24 трав.

44. Сімдесят п'ять років з дня народження М. О. Шолохова (1905) // Календар знаменних і пам'ятних дат на 2 квартал 1980 року. – К., 1979. – С. 79-84.

45. Скакун В. П. Михайло Шолохов: нарис життя і творчості / В. П. Скакун. – Суми: ВВП "Мрія-1" ТОВ, 2007. – 90 с.: фотогр.
ВА688923

46. Слава и гордость советской литературы: О связях великого писателя с Донбассом / Вступ. сл. Г. Головина // Соц. Донбасс. – 1980. – 23 мая. – С. 4: портр.

47. Спасенко К. Ф. Михаил Шолохов / К. Ф. Спасенко // Страна огня: Произведения советских писателей о Донбассе: В 2 кн. – Донецк, 1979. – Т. 2. – С. 242-245.

48. Табахьян П. Всемирно известный: К 75-летию со дня рождения М. А. Шолохова: Фотохроника ТАСС / П. Табахьян // Днепр. правда. – Днепропетровск, 1980. – 24 мая. – С. 3: портр.

49. Хорунжий А. Навечно с нами: К 80-летию со дня рождения М. А. Шолохова / А. Хорунжий // Правда Украины. – 1985. – 24 мая. – С. 4: портр.

50. Храмова С. До питання про національні корені М. О. Шолохова / С. Храмова // Київ. старовина. – 2005. – № 6. – С. 150-152. – Бібліогр.: с. 152.
Ж14441

51. Шкерин М. Ордер на арест / М. Шкерин // Правда Украины. – 1988. – 1 окт. – С. 4.

Про спроби репресій проти М. Шолохова.

52. Яворівський В. Світ Михайла Шолохова: До 75-річчя від дня народж.
/ В. Яворівський // Вітчизна. – 1980. – № 5. – С. 163-169.

* * *

53. Борис Олійник – лауреат премії ім. М. Шолохова // Літ. Україна. –
2001.– 24 трав. – С. 2.